

ΣΤΑΥΡ. Χ. ΔΑΣΚΑΛΟΠΙΑΝΗ – ΛΕΜ. Σ. ΜΕΓΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΣ

ΣΤ' ΤΑΞΕΩΣ ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΨΗΦΙΟΒΟΗ ΗΜΕΡΗ ΚΑΙ ΒΑΣ. ΔΟΥΚΟΠΟΥΛΑΡΟΥ
Εκπαιδευτικής Πολιτικής ΙΚΑΝΟΣ ΚΑΛΥΒΜΟΥΣ

ΑΘΗΝΑ

ΣΤ. Χ. ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ — ΛΕΜ. Σ. ΜΕΓΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
Δημοδιδασκάλων

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

—

12T
12T
19-

ΕΚΔΟΣΙΣ: Δ. & Β. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΡΑΓΑΤΣΑΝΙΟΥ 6 (Κήπος Κλαθμῶνος) — ΑΘΗΝΑΙ

Ψηφιακοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

18176

Κάθε γνήσιο άντίτυπο έχει τὴν ύπογραφὴν τοῦ συγγραφέως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

α' Ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία.

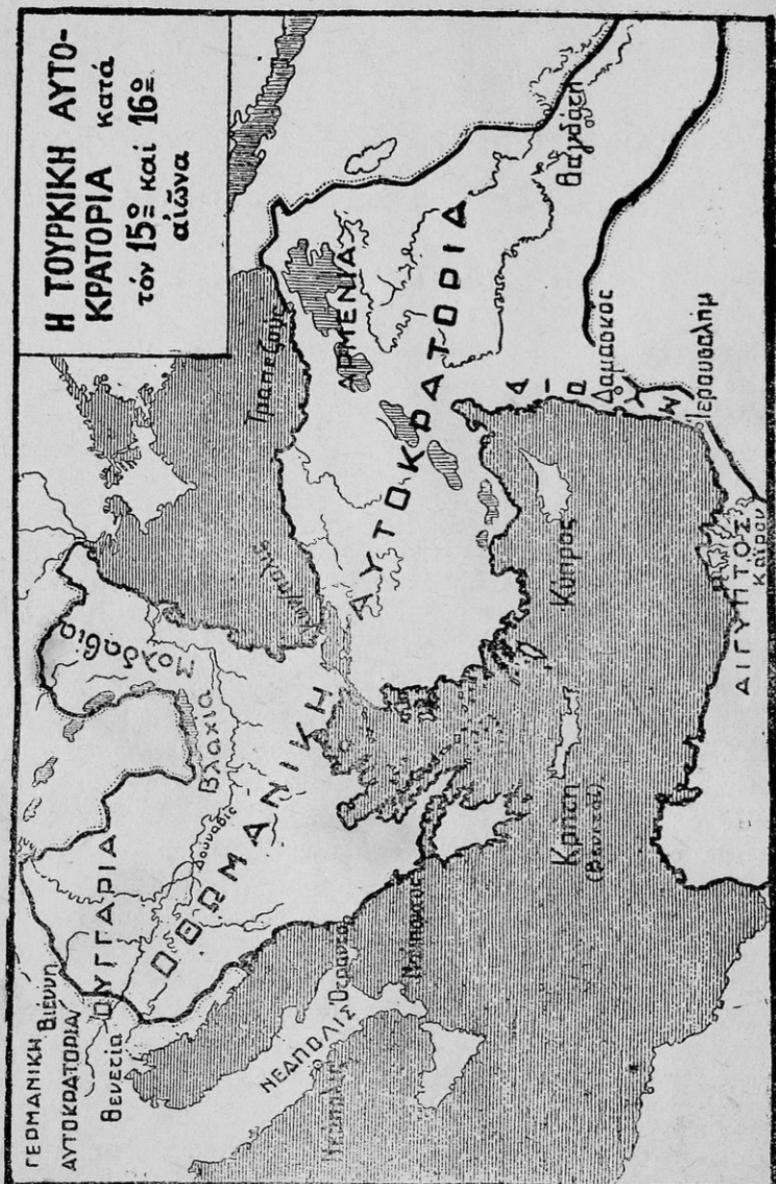
Μετά τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Τούρκοι κατέλαβαν εὔκολα καὶ τὶς ἄλλες ἐλληνικὲς χῶρες. Διέλυσαν τὰ φραγκικὰ δουκᾶτα τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θήβας. Ἀφαίρεσαν ἀπὸ τοὺς Βενετούς τὴν Εύβοια καὶ τὴν Χίο, καὶ ἀπὸ τοὺς Γενουάτες τὴν Λέσβον.

Ἐπειτα δὲ Μωάμεθ ἐκτύπησε τὸ Βελιγράδι. Κατέλαβε τὴν Σερβία καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ δονομαστοῦ Σκεντέριπεη, περιῆλθε καὶ ἡ Ἀλβανία στὴν ἔξουσία του. Τὴν Βουλγαρία, εἰδαμε, τὴν εἶχε κυριεύσει δὲ Μουράτ Α'. τῇ δὲ Μολδοβλαχίᾳ, δὲ Βαγιαζήτ Α', κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰώνα. Ἐτσι, τώρα πλέον, οἱ Τούρκοι ἔχουν δλοκληρώσει τὴν κατάληψη τῆς Βαλκανικῆς.

‘Ωστόσο δύμως, δὲν ἔσταμάτησαν τὶς κατακτήσεις. Ὁ σουλτάνος Σελίμ Α', κατέκτησεν ἀπὸ τοὺς Μαμελούκους Τούρκους τὴν Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ Χαλίφη. Ὁ δὲ σουλτάνος Σουλεϊμάν Β'. δὲ Μεγαλοπρεπής, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Ρόδο, ἐστράφη κατὰ τῆς Εύρωπης.

Στὴν Εύρωπη, ἀπὸ τὰ πολλὰ γερμανικὰ κράτη, τὸ πιὸ ισχυρὸ δῆταν τότε ἡ Αύστρια κι' αὐτὸ εύρισκόταν σὲ συνεχεῖς πολέμους μὲ τοὺς γειτόνους του. Ἡ Ἰταλία δῆταν ύπόδουλη στοὺς Γάλλους, τοὺς Γερμανούς καὶ τοὺς Αύστριακούς. Ἡ Βενετία δῆταν ἐλεύθερη, ἀλλὰ δυνατὴ μόνον στὴ θάλασσα. Ἡ Γαλλία κι' ἡ Ἀγγλία, ποὺ δῆσαν πολὺ ισχυρὰ καὶ πρωδευμένα κράτη, εἶχαν ἀπορροφηθῆ μὲ τὶς κτήσεις στοὺς νέους κόσμους, ποὺ ἀνεκαλύφθησαν καὶ στὶς μεταξύ τους διαφορές. Πρὸς βορρᾶν, ἡ Ρωσία δῆταν μεγάλο κράτος, ἀλλὰ ἀνίκανο ἀκόμη, λόγῳ τῆς μεγάλης του καθυστερήσεως, νὰ μετρηθῇ μὲ τοὺς Τούρκους.

‘Ο Σουλεϊμάν, ἀφοῦ κατέλαβε δλοκληρη τὴν Ούγγαρια,

έβαδισε μὲ 250 χιλιάδες στρατό καὶ 300 τηλεβόλα κατὰ τῆς Αύστριας κι' ἐπολιόρκισε τὴν Βιέννη (1529 μ. Χ.). Δέν ἡμπόρεσε δημως νὰ τὴν καταλάβῃ, χάρη στὴν ἀνώτερη πολεμική τέχνη τῶν Εύρωπαίων, ἀν καὶ τὴν πόλη τὴν ὑπεστήριζαν μόνον 16 χιλιάδες στρατός μὲ 72 τηλεβόλα.

“Ο.τι δημως δὲν ἐπέτυχεν δ Σουλεΐμάν, ἐπεχείρησε νὰ κατορθώσῃ δ Μέγας Βεζύρης Καρά Μουσταφᾶς, ἔπειτα ἀπὸ 150

‘Ο Σουλτᾶνος Σουλεΐμάν Β’ δ Μεγαλοπρεπῆς μὲ τὰ στίφη τῶν Γενιτσάρων του βαδίζη κατὰ τῆς Βιέννης.

χρόνια. Διάλεξε λοιπὸν τὸν καιρό, ποὺ οἱ Αύστριακοι ἤταν ἀπασχολημένοι σὲ πόλεμο μὲ τὴν Γαλλία καὶ μὲ 200 χιλιάδες στρατό, ἐπολιόρκησε τὴν Βιέννη. Τὴν πόλη ὑπεστήριζε μόνο 10 χιλιάδες στρατός. ’Αλλὰ τὴν ἔσωσε δ βασιλέας ιῆς Πολωνίας, ’Ιωάννης Σοφιέσκι, ποὺ ἔτρεξε σὲ βοήθεια. ‘Ο ’Ιωάννης ἐκτύπησε τὸ τουρκικό στρατόπεδο κι’ ἔξανάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἀποχωρήσουν. ’Απὸ τότε πιὰ δὲν ἐτόλμησαν οἱ Τούρκοι νὰ ἀπειλήσουν τὴν Εύρωπη καὶ ἔπειτα ἀπὸ 14 χρόνια δουλείας ἐλευθερώθηκε καὶ ἡ Ούγγαρια.

Μὲ τὸ σταμάτημα διμως τῶν κατακτήσεων, τὸ τουρκικό κράτος ἀρχίζει νὰ καταρρέῃ. Ξεθύμανε ἡ δρμὴ τῶν Τούρκων, γιατὶ ἔλειψαν τὰ λάφυρα, ἀπὸ τὰ δόποια ἐγέμιζε τὸ ταμεῖο τοῦ σουλτάνου. Οἱ Τούρκοι δὲν ἡμπόρεσαν νὰ προσοικειωθοῦν τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιστήμη, γιὰ νὰ σταθοῦν ως κράτος. Γι' αὐτό, οἱ καταχρήσεις, ἡ ἀδικία καὶ οἱ ἐκβιασμοὶ στοὺς κατοίκους, θὰ μείνουν ιστορικά στὸν κόσμο.

Ἐργασίες.—1. Πότε ἔπεσεν ἡ Πόλη; 2. Τί λαὸς ἦσαν οἱ Τούρκοι; 3. Σὲ παιοὺς ἀνήκει ἡ τιμῆ, ὅτι ἔσωσαν τὴν Εὐρώπη καὶ τὸ Χριστιανισμὸ ἀπὸ τὴν ἀσιατικὴ βαρβαρότητα; 4. Ἀπὸ ποιὰ φυλὴ ἦσαν οἱ Αὐστριακοί; 5. Συγχρίνετε τοὺς Εὐρωπαίους μὲ τοὺς Τούρκους.

β' Βενετία

Ἡ Βενετία ἦταν μικρὸ ἴταλικὸ κράτος, στὸ μυχὸ τοῦ Αδριατικοῦ πελάγους. Οἱ ἄρχοντές της ἦσαν πλούσιοι ἐμποροὶ καὶ τοὺς ἔλεγαν Δόγηδες. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν σταυροφοριῶν εἶχαν καταλάβει πολλὰ Ἑλληνικὰ νησιὰ καὶ λιμάνια, ποὺ τοὺς ἐχρησίμευαν γιὰ τὶς ἐμπορικές τους ἐπιχειρήσεις. Οἱ Τούρκοι διμως, ἀφοῦ τοὺς ἔξεδιωξαν ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἐλλάδα, ἄρχισαν νὰ τοὺς παίρνουν καὶ τὰ νησιά. Τώρα ἐκρατοῦσαν μόνον τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τὴν Κρήτη. Οἱ Τούρκοι ἀπεβίβασαν στρατὸ στὴν Κρήτη καὶ, ἀφοῦ κατέλαβαν τὸ νησί, ἐπολιόρκησαν τὸ μεγάλο κάστρο τοῦ Ἡρακλείου. 21 χρόνια ἐκράτησεν ἡ πολιορκία, χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Ο ἵδιος ὁ σουλτᾶνος παρεστάθηκε στὴν πολιορκία, ἀλλ᾽ οἱ Βενετοί, μὲ τὸ στρατηγὸ τους Φραγκίσκο Μοροζίνη, κρατοῦσαν γερά. Τέλος ἀναγκάσθηκαν νὰ συνθηκολογήσουν κι' ἔτσι τὸ νησὶ ὑπετάχθηκε στοὺς Τούρκους. Ἡ ἀπώλεια τῆς Κρήτης ἐστοίχισε πολὺ στοὺς Βενετούς, γιατὶ τὸ ἐμπόριο τους περιωρίσθηκε.

Οταν οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τοὺς Αὐστριακούς, ὁ Μοροζίνης εὑρῆκεν εύκαιρία νὰ καταλάβῃ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς Τούρκους στὴν Ἀκρόπολη. Τότε μία βενετικὴ ὅβιδα ἔπεσε μέσα στὸ ναὸ τοῦ Παρθενῶνα—ποὺ οἱ Τούρκοι τὸν χρησιμοποιοῦσαν γιὰ πυριτιδαποθήκη — καὶ κατεστράφηκε κατὰ τὸ μεγάλο του μέρος (1687 μ.Χ.). Ἐπειτα διμως,

μὲ τὴν εἰρήνη, ποὺ ἔκαμεν διπρίγκηπας Εύγένιος τῆς Σαβοΐας, ή Πελοπόννησος ἐπανερχόταν στοὺς Τούρκους, σ' ἀντάλλαγμα τοῦ Βονάτου, τῆς Βορείου Σερβίας, τῆς Βοσνίας, καὶ τῆς Βλαχίας, ποὺ ἔπερνεν ἡ Αὐστρία. (1718 μ.Χ.). Ἀπὸ τότε ἡ Αὐστρία ἀποκτάει δικαιώματα στὰ Βαλκάνια κι' ἔχει βλέψεις γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη.

Ἐτοι ἔχασαν καὶ οἱ Ἑλληνες τὴν ἐλπίδα, κι' ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Βενετῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Αὐστριακοὶ περιωρίσθηκαν σὲ ἄμυνα, ἀπέναντι τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τὸν 18ον αἰώνα μπαλνεῖ στὴ μέση ἡ Ρωσσία, ποὺ ἀρχίζει ἔξοντωτικό πόλεμο ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ἐργασίες.—1. Πληροφορίες γιὰ τὸ Μοροζίνη. 2. Βρῆτε φωτογραφίες τοῦ Παρθενῶνα πρὸιν καταστραφῆ.

Ἐρωτήσεις.—1. Τί ξεύρετε γιὰ τὸν Παρθενῶνα; 2. Τί ἥλπιζαν οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τοὺς Βενετούς; 3. Γιατὶ οἱ Αὐστριακοὶ ἥθελαν τὴ Θεσσαλονίκη;

γ'. Ἡ Ρωσσία καὶ τὸ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη

Στὶς ἀπέραντες πεδιάδες τῆς σημερινῆς Ρωσσίας, κατοικοῦσαν ἀπὸ παλαιὰ οἱ σλαβικὲς φυλές. Ἀπὸ αὐτὲς ἡ πιὸ μεγάλη ἦταν ἡ ρωσική. Οἱ Ρῶσσοι στὴν ἀρχὴ ἦσαν βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι. Ἐστάθηκαν δμως πολὺ τυχεροί, γιατὶ εἶχαν γειτόνους τοὺς Βυζαντινούς. Ἀπ' αὐτούς ἐπήραν τὸ Χριστιανισμό καὶ σιγδ-σιγὰ ἀρχισαν νὰ ἐκπολιτίζωνται.

Τὸ 1689 μ.Χ. Αύτοκράτορας τῶν Ρώσσων, ἔγινεν ὁ Μεγάλος Πέτρος. Ὁ Πέτρος εἶδε τὴν μεγάλη καθυστέρηση τοῦ λαοῦ του κι' ἥθέλησε νὰ τὸν ἐκπολιτίσῃ. Ἐταξίδεψε στὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες, ἐμελέτησε τὸν πολιτισμό τους καὶ μάλιστα ἐργάσθηκε στὰ ἀγγλικὰ ἐργοστάσια, ὡς ἀπλὸς ἐργάτης. Ἀπὸ τὶς χῶρες αὐτὲς μετέφερε στὴν πατρίδα του τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὶς τέχνες καὶ γενικὰ τὸν πολιτισμό. Ἡ Ρωσσία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Λευκὴ θάλασσα, ποὺ ἐπάγωνε τὸ χειμῶνα, δὲν εἶχε διέξοδο ἄλλη. Τὴ Βαλτικὴ κατεῖχαν οἱ Σουηδοί, τὸν δὲ Εὔξεινο Πόντο, οἱ Τούρκοι. Κατώρθωσε λοιπόν, ἐπειτα ἀπὸ σκληρούς ἀγωνες, νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Σουηδούς ἀπὸ τὴν Ἐσθονία, τὴ Λιθουανία καὶ τὴ Λετονία καὶ ν' ἀποκτήσῃ διέξοδο στὴ Βαλτική.

Τὸ μεγαλόπνοο σχέδιο τοῦ Πέτρου συνέχισεν, ἔπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια, ἡ προοδευτικὴ Αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β', ποὺ ἀρχισεν ἔξοντωτικὸ πόλεμο κατὰ τῶν Τούρκων. Στὸ πρόσωπό της, οἱ ύπόδουλοι χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ἔβλεπαν τὸν οὐρανόστατολτὸ ἐλευθερωτή. Ἀφοῦ ἔξεδιωξε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Κριμαία, διενερεύονταν νὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ στέψῃ τὸν ἔγγονό της Παῦλο, ποὺ τὸν μετωνόμασε **Κωνσταντῖνο**, Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου.

Τὰ δύο ἄλλα ἴσχυρά εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, ἥσαν ἀριστα προωδευμένα, ἀλλὰ πολὺ μακρυὰ καὶ δὲν ἔδειξαν ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τουρκικὴ ἐπέκταση. Ἐκτὸς αὐτοῦ, παρέτειναν τὴ ζωὴ τοῦ μακροχρόνιου ἄρρωστου—ὅπως οἱ Εὐρωπαῖοι ἔλεγαν τότε στοὺς Τούρκους. Γιατὶ μὲ τὴν ἀνακάλυψη τῶν Ἰνδιῶν, ἔκαμαν μεγάλες κτήσεις στὴν Ἄσια καὶ ἡ Μεσόγειος ἀποκτοῦσε γι' αὐτοὺς ζωτικὴ σημασία. Ἔτσι ἐπῆλθε μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὴν ἐπικράτηση στὰ Βαλκάνια, ποὺ πολὺ ἔβλαψε τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῶν Βαλκανίων καὶ ίδιως τοὺς "Ελληνες."

Ἐργασίες. — 1. Ἀναφέρετε ποιοὶ εἶναι οἱ σλαβικοὶ λαοί. 2. Ρωσσία—Μεγάλος Πέτρος—Αἰκατερίνη Β'—Πληροφορίες. 3. Ἀριθμήσετε τοὺς λόγους, ποὺ οἱ Ρῶσσοι αὗτοχράτορες ἤθελαν νὰ ἔξοντώσουν τοὺς Τούρκους. 4. Ἐλειψε σήμερα τὸ διειρρυτὸ Σλάβων :

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Η ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1. ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

α' Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων

Μὲ τὴν κατάκτηση τῆς χώρας μας, ἀπὸ τὴν βάρβαρη πολεμικὴ φυλή, τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος ἐπαθεν ἀνομολόγητα δεινά. Τρομερές σφαγές καὶ λεηλασίες ἀκολούθησαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐθεωροῦσαν τὸν νικημένο "Ἑλληνα, σὰν τὸ πιὸ ἔξευτελισμένο πρᾶγμα. Τὸ σκλάβο "Ἑλληνα τὸν ἐθεωροῦσαν ἅπιστο (*γκιασούρη*) καὶ δοῦλο (*φαγιᾶ*). "Ἡ ζωή, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τοῦ γκιασούρη, ἥταν στὴν ἀπόλυτη διάθεση τῶν κατακτητῶν. Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν συστηματικὴ ἔξόντωση τῶν γραμματισμένων καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐσφάγησαν.

Τὰ εὔφορα καὶ πεδινὰ κτήματα, τὰ ἐμοίρασεν ὁ Σουλτάνος στοὺς Τούρκους πολεμιστὲς καὶ στὰ τζαμιά. "Ἐμειναν στοὺς δούλους τὰ δρεινὰ καὶ τ' ἄγονα κι' ἀπ' αὐτὰ ἔδιναν γιὰ φόρο τὸ 1]5 ἀπὸ τὴν παραγωγὴ τους. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς "Ἑλληνες κατώρθωσαν νὰ φύγουν, γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ ἀγριότητα "Ἐτοι ἔγινε τρομακτικὴ ἐλάττωση τοῦ πληθυσμοῦ.

"Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ ἐκυριαρχοῦσε στὴν Ἀνατολή, περιωρίσθηκε πολύ. Τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες παραμελήθηκαν καὶ δι χαρακτήρας τῶν ὑποδούλων, ἐπαθε κάποια ἀλλοιώση. "Ἐχάθηκεν ἀπὸ πολλούς ἡ ὑπερηφάνεια κι' δι ἀνδρισμός. Πολλοὶ προσπαθοῦσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀθλια ζωή, μὲ τὴν κολακεία καὶ τὴν ὑποκρισία.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ψυχὴ τοῦ "Ἐθνους ἐζοῦσε στὶς καρδιὲς τῶν ὑποδούλων καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ ἐκρατοῦσεν ἀσβεστη τὴ φλόγα τῆς ἐλευθερίας.

Τὸ ἔδης τραγοῦδι ἀντηχοῦσε στ' αὐτιά τους ἐπίμονα :

Τῶν ἐχθρῶν μισῶ τὰ δῶρα,
δὲν τὰ θέλω, ἃς τὰ χαροῦνε,
τοὺς μισῶ κι' ἃς μὲ μισοῦνε,
προτιμῶ τὴ φυλακή.

Ἐργασίες.—1. Γιατὶ οἱ σφραγὲς καὶ ἡ τρομοκοχατία τῶν Τούρκων στοὺς Χριστιανοὺς ἔφεραν ἀντίθετο ἀποτέλεσμα ἀπ' ὅτι αὗτοὶ ἐπερίμεναν ; 2. Ποῖος ἄλλος λαὸς στὰ χρόνια μας ἥθελησε νὰ στηριχθῇ στὴν τρομοκρατία, ἄλλος ἀπέτυχε ; 3. Ἐνῶ ποῖος λαὸς μὲ εἰρηνικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ μέσα ποὺ σεβάσθηκε τὴν θρησκεία καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀλλων λοιῶν, κυριαρχεῖ στὸν κόσμο :

Θέμα.—1. Ἐὰν θέλῃς νὰ σ' ἀγαποῦν οἱ ἄλλοι, ἀγάπα τους σὺ πρῶτος.

β' Ἐξισλαμισμὸς τῶν Χριστιανῶν

Οἱ Τούρκοι ἡσαν στὴν ἀρχὴ δλιγάριθμοι, δλοι δλοι 400 περίπου οικογένειες.

Γιὰ νὰ βγάλουν πέρα τὸ μεγάλο καθῆκον «Θάνατος στοὺς ἀπίστους», ποὺ τοὺς ὤριζε τὸ Κοράνιο, χρειάζονταν στρατό. Τὸ στρατὸ αὐτὸ τὸν εύρηκαν ἀπὸ τὸ φόρο τοῦ αἷματος, τὸν δποῖον ἔβαλαν στοὺς χριστιανούς, ποὺ ὑπεδούλωναν. Ἀρπαζαν ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τῶν μητέρων τὰ ἀγόρια ἀπὸ 7-16 χρονῶν καὶ τὰ ἔκλειναν σὲ στρατώνες. Σκηνὲς τραγικὲς καὶ ἀπαισισας φρίκης γίνονταν, τὴ στιγμή, ποὺ οἱ Τούρκοι ἀρπαζαν τὰ Ἑλληνόπουλα.

Ο λαός μας ἔθρηνησε τὸ παιδομάζωμα σὰν τὴν πιὸ μεγαλύτερη ὕβρη στὸ Θεό καὶ τὸ πιὸ ἀνήκουστο ἔγκλημα στὸν ἀνθρωπο.

«Ἀνάθεμά σε βασιληά, (Σουλτᾶνε) καὶ μυριανάθεμά σε μὲ τὸ σεφέρι πόκαμες τῷρα δώδεκα χρόνους,
πόπιασες τὰ σκαλώματα κι' ἔκλεισες τὰ Δερβένια.
Στὴ Βέρροια πιάνουν τάλογα, στὶς Σέρρας καλυγώνουν,
στὰ ἔρημα τὰ Γρεβενὰ πεζεύοντες καὶ κορεύοντες,
πιάνουν, δέρουν τοὺς γέροντες, σκεντζιέβοντες τοὺς παπάδες.
Παπᾶ κρασί, παπᾶ ψωμί, παπᾶ ταῖν τοῦ Μάρκου,
παπᾶ καὶ παιδομάζωμα, μικρὰ γενιτσαρούδια.

— Κι' ἐμεῖς κρασί, κι' ἐμεῖς ψωμί, κι' ἐμεῖς ταῖν τοῦ Μάρκου,
ἐμεῖς παιδιὰ δὲν ἔχομε μικρὰ γενιτσαρούδια,
μόνον τῆς χήρας δ ὑγιός, ποῦνται γιὰ γενιτοάρης !
καὶ βγαίνει ἡ χήρα ἔπλεγη καὶ μαγουλοτραβιέται ! . . .

*Καλύτερα νὰ τὸν ἵδω στὸ στρῶμα νεκρωμένο,
καλύτερα μὲ σάβανο πυκόδ νὰ τὸν τυλίξω,
ἢ νὰ τὸν ἵδω γενίτσαρο τὴν πίστη μας νὰ βοϊζῃ
καὶ μὲ σαρίκι πράσινο νὰ σφάξῃ τὸν ρωμαίους».*

Έκειτ εἶζομσαν μιὰ αὔστηρὴ στρατιωτικὴ ζωὴ. ὘μάθαιναν τὴν θρησκεία τοῦ Μωάμεθ καὶ τὰ ἔκαναν νὰ πιστέψουν, διτ πατέρας τους ἥταν δ σουλτᾶνος καὶ σπίτι τους δ στρατώνας. Οἱ στρατιωτες αὐτοὶ ὠνομάσθηκαν *γενίτσαροι* (δηλαδὴ νέος στρατός). Τὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων, ἥσαν ἀπὸ τὸν καλύτερο τουρκικὸ στρατό. Ο φανατισμὸς τους, κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἥταν ἀπερίγραπτος. Τὰ πιὸ ἀπαίσια ἐγκλήματα καὶ φρικτὰ βασανιστήρια, τὰ ἔπαθαν οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τοὺς γενιτσάρους. Δηλαδὴ ἀπὸ τὰ παιδιά τους, ποὺ εἶχαν ξεχάσει τὴν καταγωγὴ τους.

Στὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων διφείλουν οἱ Τούρκοι τὶς μεγάλες τους κατακτήσεις. Οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ ταπεινώσουν τοὺς Ἑλληνες καὶ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ ἀλλαξιοπιστήσουν, τοὺς ἔβαλαν τὸν πρωτάκουστο *κεφαλικὸ φόρο*. Κάθε γκιαούρης, γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ φέρῃ στὸν ὅμο τὸ κεφάλι του, ἐπρεπε νὰ πληρώνῃ κάθε χρόνο ὡρισμένο ποσό. Αὐτὸς δ φόρος εἶναι τὸ ἀπαίσιο *χαράτσι* ἢ κεφαλικὸς φόρος. Ἡ κτηνώδης αὐτὴ βία τῶν Τούρκων, ἔξηνάγκασε πολλοὺς εὐγενεῖς κι' ἐγγράμματους Ἑλληνες νὰ ἐκπατρισθοῦν καὶ νὰ ἔγκατασταθοῦν στὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες. Ἐκεὶ ἐπρόκοψαν καὶ δ καῦμδος τῆς ἀγαπημένης τους πατρίδας, τοὺς ἔθύμιζε τὸ μεγάλο καθῆκον νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της.

Σιγά σιγά κι' οἱ ἄλλοι, ποὺ ἔμειναν πίσω, ὡργανώθηκαν καὶ μὲ τὴν ἀκράδαντη πίστη στὸ Χριστό, ἐπῆραν ἐπάνω τους καὶ ἄρχισαν νὰ πιστεύουν, διτ οἱ Τούρκοι ἥσαν μιὰ δοκιμασία, ποὺ ἐπρεπε νὰ περάση τὸ πιὸ δοξασμένο καὶ πολιτισμένο ἔθνος τῆς Γῆς.

Ἐργασίες.—1. Ποιὰ ἥσαν τὰ καθήκοντα, ποὺ ἔβαζεν δ Μωάμεθ στοὺς πιστούς.

Ἐρωτήσεις.—1. Τὶ διαφέρει ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν θρησκεία τοῦ Μωάμεθ; 2. Ἀπὸ τότε ἀρχισε νὰ γίνεται δ στρατὸς τῶν Γενιτσάρων; καὶ πῶς λέγεται ἢ στρατολογία αὐτῆ;

2. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΔΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

α) Θρησκευτικά προνόμια—Πατριάρχης

‘Ο Μωάμεθ, δταν κατέλαβε τις έλληνικές χώρες καὶ διέλυσε τὰ διάφορα φραγκοενετικά κράτη, δύο πράγματα πρόσεξε. ‘Ο λαός του δὲν ἀποτελοῦσεν ἔθνος, ἀλλὰ στρατό, ποὺ εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ τεχνῆτες, γεωργούς, ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Μέσα στὸ κράτος του, μόνον οἱ ‘Ἐλληνες ἦσαν ἄξιοι γιὰ ὅλα αὐτά. Γ’ αὐτὸ μετεκόμισεν τέτοιους στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπὸ τις ἄλλες πόλεις τῆς ‘Ἐλλάδας, ποὺ ἐκυρίευσε. ‘Ἐπειτα ἐφοβόταν μήπως οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἔλθουν σὲ βοήθεια τῆς ‘Ἀνατολικῆς ‘Εκκλησίας, ὅπως ἔγινε μὲ τὶς σταυροφορίες. ‘Ἐκμεταλλεύθηκε λοιπὸν τὴ διαιρεση τῶν Χριστιανῶν, σὲ ἑνωτικούς καὶ ἀνθενωτικούς. ‘Ἀμέσως λοιπόν, δταν ἐκυρίεψε τὴν Πόλη, τὴν τρίτη κι’ ὅλας ἡμέρα, διέταξε νὰ ἐκλεγῃ Πατριάρχης. Τέτοιος ἐξελέγηκεν ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ποὺ ὠνομάσθηκε Γεννάδιος.

‘Ο Γεννάδιος ἦταν κατὰ τῆς ἑνώσεως τῆς ‘Ἀνατολικῆς ‘Εκκλησίας μὲ τὴ Δυτική. ‘Ἡ στέψη του ἔγινε μὲ ὅλες τὶς τιμές καὶ τὴν ἐπισημότητα, ὅπως τὸν καιρὸ τῶν Βυζαντινῶν Αύτοκρατόρων. ‘Ο Πατριάρχης προσῆλθε στὴν τελετή, φορώντας τὴν ἀδαμαντοκόλλητη μίτρα, τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἀετοὺς τοῦ Κωνσταντίνου. Κρατάει τὴν ποιμαντορικὴ ράβδο, μὲ τὰ δύο φίδια τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Μία λοιπὸν ἀπὸ τὶς διδυμες ἀνώτατες ἔξουσίες (Αύτοκρατορας—Πατριάρχης) ἐσώθηκε, γιὰ νὰ σώσῃ καὶ τὸ ἔθνος.

Μετὰ τὴν στέψη, ὁ σουλτάνος τὸν ἐδέχθηκε στὸ παλάτι καὶ τοῦ παρέθεσε δεῖπνο. ‘Ἐπειτα τὸν συνώδεψε μέχρι τὴν αὐλόπορτα τῶν ἀνακτόρων, τὸν ἐβοήθησε ν’ ἀναβῇ σὲ λευκὸ ἀλογο καὶ Τούρκοι ἐπίσημοι τὸν συνώδεψαν μέχρι τὰ Πατριαρχεῖα. ‘Ο Μωάμεθ τοῦ ὑποσχέθηκε τὴ φιλία του καὶ δτι θὰ ἔχῃ τὰ προνόμια καὶ δικαιώματα, ποὺ εἶχε στὰ χρόνια τῶν Χριστιανῶν Αύτοκρατόρων. ‘Ἐτσι ὁ Πατριάρχης ἀνεγνωρίζονταν γιὰ θρησκευτικὸς ἀρχηγός, ὅλων τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Τουρκίας. ‘Ο κλῆρος ἐδίκαζεν ὅλες τὶς δίκες τοῦ γάμου καὶ τῆς κληρονομίας.

‘Ἐπειδὴ καὶ στὶς ἀστικές ὑποθέσεις οἱ ὑπόδουλοι ἀλλοι

λαοί, καὶ Τοῦρκοι ἀκόμη, δὲν ήσαν εύχαριστημένοι ἀπὸ τὰ τουρκικὰ δικαστήρια, τὶς ύπεβαλαν στὸ πνευματικὸ δικαστήριο τῶν Ἑλλήνων, δπως τὸ ἔλεγαν, γιατὶ εἶχαν περισσότερη ἐμπιστοσύνη στοὺς Ἑλληνες Ἐπισκόπους. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ μοναστήρια δὲν ἐπλήρωναν φόρους καὶ ἐπιτρέπονταν στοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἔχουν ἔλευθερία θρησκείας καὶ γλώσσας. Οἱ Ἐπίσκοποι ἀσκοῦσαν δικαιώματα πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀστυνομίας, δὲ Πατριάρχης ἦταν ἀνώτερος δικαστής τῶν Χριστιανῶν.

Ἐτοι δλος δ Ἑλληνισμός, συσπειρώθηκε γύρω ἀπὸ τὴ σκέπη τοῦ Πατριάρχη καὶ ἄρχισε νὰ δυναμώνῃ ἡ ἑθνικὴ του συνείδηση καὶ νὰ πιστεύῃ στὴν ἀνάσταση τοῦ Γένους.

Ἐρωτήσεις. — 1. Πῶς κρίνετε τὸ διπλὸ σχέδιο τοῦ Μωάμεθ; 2. Γιατὶ ἀπὸ τόσους χριστιανικοὺς λαούς, ποὺ κατοικοῦσαν στὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία, προτίμησε τοὺς Ἑλληνες στὴν ἀνώτερη ἱεραρχία; 3. Γιατὶ τὴν ἐνθρόνιση τοῦ Πατριάρχη τὴν ἔκαμε δ Μωάμεθ, δπως στὰ χρόνια τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων; 4. Πῶς ἀλλοιῶς ἔκαλοῦσαν τὸν Πατριάρχη οἱ Ἑλληνες; 5. Τί εἶναι τὸ πνευματικὸ δικαστήριο; 6. Υπάρχει ἀκόμη σήμερα; 6. Μὲ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Ἐνετοὺς στὴν Ἑλλάδα, ἡ χώρα εἶχε διαιρεθῆ σὲ κρατίδια.

Θέμα. — 1. Τί καλὸ τῷρα προηλθε μὲ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Πατριάρχη σὰν πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Χριστιανῶν καὶ εἰδικὰ ὅλων τῶν Ἑλλήνων;

β' Πολιτικὰ προνόμια—Προεστοὶ

Ο σουλτᾶνος ἐπέτρεψε ἀκόμη στοὺς ραγιάδες, κάποια αὐτοδιοίκηση. Κάθε ἑλληνικὴ κοινότητα, ἔξελεγε μιὰ ἐπιτροπή, ποὺ ἐφρόντιζε γιὰ τὴν ὅδρευση, τὰ σχολεῖα, τοὺς δρόμους, τὶς ἐκκλησίες κλπ. Οἱ Τοῦρκοι διοικητές ἀνεγνώρισαν αὐτὲς τὶς ἐπιτροπές, γιατὶ τοὺς διευκόλυναν καὶ τοὺς ἔξυπηρετοῦσαν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ὠνομάζονταν *Δημογεροντία* καὶ αὐτοὶ ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν *Δημογέροντες*, *Προεστοὶ* καὶ τουρκικὰ *Κοτζαμπάσηδες*.

Τοὺς φόρους, ποὺ ἔβαζαν οἱ Τοῦρκοι σὲ κάθε κοινότητα, ἔμαζευαν οἱ Προεστοὶ καὶ αὐτοὶ ἔκανόνιζαν τὸ μερίδιο, ποὺ ἀναλογοῦσε σὲ κάθε κάτοικο τῆς κοινότητας. Οἱ Προεστοὶ ἐφρόντιζαν γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ τὶς ἐκκλησίες, γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν

άρρωστων, γιατί κάθε άναγκη τής κοινότητας κι' ἔλυναν τις διαφορές μεταξύ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀνακατεύονταν στὶς ύποθέσεις τῆς κοινότητας. Αὐτοὶ ἐνδιαφέρονταν μόνο γιατί τὴν εἰσπραξὴν τῶν φόρων. "Ετοι οἱ κοινότητες εἶχαν ἀποκτήσην τοπικὴν αὐτοδιοικησην. Πολλὲς μάλιστα κοινότητες, δὲν εἶχαν καθόλου Τούρκους.

'Η Μάνη εἶχε σωστὴν αὐτονομία. Τὴν ἐκυβερνούσεν ἔνας ντόπιος ἄρχοντας (ὁ Μπέης), ποὺ εἶχεν ύποχρέωσην νὰ πληρώνῃ μόνον ἔνα μικρὸ φόρο στὸ σουλτάνο. 'Ἐπίσης τὰ νησιά Χίος, Τήνος, Νάξος, "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρὰ κυβερνιώνταν μόνα τους καὶ ἐπλήρωναν μικρὸ φόρο στὸν Τοῦρκο ναύαρχο. Τὴν Ἰδιαίαν άνεξαρτησίαν εἶχαν τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης καὶ τὸ Σούδλι.

Μὲ τὰ πολιτικὰ αὐτὰ προνόμια, πολλὲς κοινότητες ἐπρόκοψαν πολὺ. "Ιδρυσαν ἀνάτερα σχολεῖα, γιὰ τὴν μόρφωσην τῶν Ἑλληνοπαίδων. Τύπωσαν βιβλία τῶν σοφῶν τῆς ἐποχῆς τους κι' ἔτοι ἄρχισαν νὰ ξεχωρίζουν, ἀπὸ τοὺς βάρβαρους καὶ ἄξεστους Τούρκους. "Ετοι ἄρχισαν νὰ διακρίνωνται οἱ Ἑλληνικὲς κοινότητες τῶν Ἀμπελακίων, τῆς Χειμάρρας, τῶν 24 χωριῶν τοῦ Πηγλίου, τῶν Ἰωαννίνων κ.ἄ. Ἄλλὰ καὶ στὸ ἔξωτερικό, ποὺ εἶχαν καταφύγει οἱ Ἐλληνες ὡργανώθηκαν σὲ κοινότητες.

Περίφημες ὑπῆρξαν οἱ κοινότητες τῆς Βενετίας, τῆς Ὀδησσοῦ καὶ τῆς Τεργέστης, ποὺ καὶ στὰ ξένα ἀκόμη ἐκράτησαν ἀσβεστη τὴν φλόγα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ "Ἐθνους. Χιλιάδες βιβλία ἐτύπωναν καὶ ἔστελναν στὴν δούλη πατρίδα, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ τέκνα της, τὴν γλώσσαν καὶ τὴν θρησκείαν καὶ νὰ μορφώνωνται μὲ τὸν καινούργιο πολιτισμὸ τῆς Δύσεως.

Ἐργασίες. — 1. Βρῆτε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὶς κοινότητες τῶν Ἀμπελακίων, τοῦ Πηγλίου κλπ. 2. Ἀναγνώσετε ἀπὸ βιβλία μεγαλυτέρων τάξεων γιὰ τὶς κοινότητες τῶν Σφακίων, τῆς Μάνης καὶ τοῦ Σουλίου. 3. Ἐπίσης βρῆτε περισσότερες πληροφορίες, γιὰ τὶς Ἑλληνικὲς κοινότητες τοῦ ἔξωτερικοῦ. 4. Χαρακτηρίσετε τὴν ζωτικότητα τῆς Φυλῆς μας.

γ' Φαναριώτες

Μὲ διάφορες προφάσεις, ἔξεδιώδεις οἱ Τοῦρκοι τὸ Πατριαρχεῖο ἀπὸ τὸ ναὸ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ἀπ' ἄλλους περι-

φημους χριστιανικούς ναούς. "Ετσι, τὸ Πατριαρχεῖο ἀναγκάσθηκε κατὰ τὸ 16ο αἰώνα, νὰ καταφύγῃ στὸ Φανάρι. Τὸ Φανάρι ἦταν ἡ πιὸ πτωχὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. 'Εκεῖ γύρω ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα, ἐμαζεύθηκεν δὲ τι ἐκλεκτὸ εἶχεν δύποδουλος 'Ελληνισμός.

Πολλοὶ, ποὺ ἐπλούτισαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριο, οἱ λόγιοι καὶ οἱ μορφωμένοι μὲ ξένες γλώσσες, ἀπετέλεσαν τώρα τὴν ἀφανισθεῖσα Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Αὐτοὶ εἶναι οἱ περίφημοι Φαναριώτες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Φαναριώτες, ἀνεδείχθηκαν στὶς ἀνώτερες βαθμίδες τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Τούρκοι μὲ τὶς κατακτήσεις τους, ἥλθαν σὲ γειτονία μὲ μεγάλους καὶ ισχυρούς εύρωπαίκούς λαούς. "Ἐπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ ἔρχωνται σὲ συνεννοήσεις καὶ σὲ σχέσεις μ' αὐτούς. Ποιὸς δῆμως νὰ διεξάγῃ αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία; (Διπλωματία). Γι' αὐτὸ μετεχειρίζονταν σ' ἐμπιστευτικές θέσεις" Ελληνες Φαναριώτες. 'Εκτὸς αὐτοῦ διώριζαν, ώς ἡγεμόνες τῶν μεγάλων χωρῶν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, ἀπὸ τὶς μεγάλες φαναριώτικες οἰκογένειες. "Ετσι οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ Φαναριώτες, ἥσαν οἱ ἄρχοντες τῶν 'Ελλήνων.

Οἱ Τούρκοι, σὲ ἀναλογίᾳ μὲ τοὺς χριστιανικούς πληθυσμούς, ἥσαν μικρὴ μειοψηφία. "Ἐνῶ οἱ 'Ελληνες ἡ μεγαλυτέρα φυλή, ποὺ μὲ τὴ μορφωμένη εύρωπαίκα κι' ἐπιστημονικά ἀριστοκρατία τους, ἀποτελοῦσαν τὴ μόνη διανοούμενη τάξη, μέσα στὸ τούρκικο κράτος. Μὲ τὰ θρησκευτικὰ λοιπὸν καὶ πολιτικὰ προνόμια, ποὺ ἀπέκτησαν οἱ 'Ελληνες, γρήγορα ἄρχισαν νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς κατακτητές τους.

Τὸ Κοράνιο ἀπαγόρευε στοὺς Τούρκους νὰ καταγίνωνται

Φαναριώτης

στὴ μελέτη τῆς ἐπιστήμης (ἥταν ἔργο τῶν ἀπίστων). Οἱ ύπόδουλοι δῆμος "Ἐλληνες, μὲ τὸ ἐρευνητικὸ δαιμόνιό τους καὶ τὴ δίψα τῆς μαθήσεως, ἥσαν ἐλεύθεροι νὰ σπουδάζουν καὶ νὰ μελετοῦν τὶς ἐπιστήμες. Τὰ σχολεῖα τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ, ἔγιναν πάλι ἑστίες, μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀνεπήδησε τὸ φωτοβόλο ἐλληνικὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δόξας.

Ἐργασίες.—1. Μάθετε καὶ ἀνακοινώσετε στὴν τάξη, τὰ ὄνόματα τῶν σπουδαιοτέρων Φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν. 2. Ὡφέλησε καὶ πῶς διορισμὸς Ἐλλήνων ἡγεμόνων στὴ Βλαχία καὶ Μολδαβίᾳ;

Θέματα.—1. Τὸ χρυσάφι καὶ στὸ βοῦρκο λάμπει. 2. Φαναριῶτες καὶ ἡ πνευματικὴ κίνηση στὴ δούλη Ἐλλάδα.

δ' Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφτες

α) Ἀρματωλοί.

Οἱ Τούρκοι στὰ νότια καὶ ὀρεινὰ μέρη τοῦ κράτους τους, δὲν διατηροῦσαν στρατό. Ἀπὸ τὸ ἔνα, μέρος, γιατὶ δὲν ὑπῆρχε κίνδυνος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιατὶ δὲν ἐπαρκοῦσεν ὁ στρατός. Τὴ φρούρηση καὶ τὴν τάξη τὴν ἄφησαν στὰ παλαιὰ ἔνοπλα σώματα, ποὺ εἶχαν δημιουργήσει οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες γιὰ ν' ἀντιμετωπίζουν τὶς ἐπιδρομές τῶν Σλάβων καὶ τῶν Φράγκων. "Ετσι τὸ Ξηρόμερο, τ' Ἀγραφα, δὲ Ὄλυμπος, τὸ Σούλι, πολλὰ μέρη τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδας, ἡ Μάνη καὶ τὰ Σφακιά, διοικοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἐπαγγελματίες αὐτοὺς Ἐλληνες στρατιωτικούς, τοὺς Ἀρματωλούς. Τὸν ἀρχηγὸ τους τὸν ἐλεγαν *καπετάνιο*, τὸν ὑπασπιστὴ του πρωτοπαλλήκαρο καὶ τοὺς ἄλλους παλληκάρια. Τὶς δὲ περιφέρειες, ποὺ ἐφύλαγαν, ἀρματωλίκια.

β) Κλέφτες.

Στοὺς κάμπους δῆμος καὶ στὶς πολιτεῖες, ποῦ ἥσαν περισσότεροι Τούρκοι, οἱ Ἐλληνες ύπέφεραν πολλὰ δεινά, δπως εἴδαμε. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μὴ ύποφέροντας τὴν τουρκικὴ τυραννία, ἀνέβαιναν στὰ βουνά. Ἐκεὶ ἀποτελοῦσαν μικρές ἡ μεγάλες δημάδες μὲ τοὺς καπεταναίους, τὰ πρωτοπαλλήκαρα καὶ τὰ παλληκάρια. Κύριος σκοπός τους ἥταν νὰ βλάπτουν μὲ κάθε μέσο τοὺς Τούρκους. Κατέβαινον συχνὰ ἀπὸ τὰ βουνά, ἔμπαι-

ναν στὰ χωριά καὶ στὶς πολιτεῖες καὶ λήστευαν τοὺς Τούρκους.
“Αρπαζαν τὰ κοπάδια τους, τὰ ύπάρχοντά τους καὶ τοὺς ἔδιους
τοὺς αἰχμαλώτιζαν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ **κλέφτες**.

Οἱ ἐλληνικὸς λαὸς μὲν ὑπερηφάνεια ἐμάθαινε τὰ ἡρωϊκὰ
κατορθώματα τῶν κλεφτῶν, καὶ ἀνεγάλλιαζε. Πολλὰ ἀπ’ τὰ κα-
τορθώματα τῶν κλεφτῶν, τὰ ἔκαμε ὁ λαός μας τραγοῦδι καὶ
τὰ τραγούδησε μὲν καμάρι σ’ δλο τὸ διάστημα τῆς μαύρης σκλα-
βιᾶς. Τέτοια τραγούδια, ποὺ φανερώνουν δλη τὴ φλόγα τῆς
ἐλευθερίας, εἶναι πάρα πολλά.

Ἐδῶ παραθέτομε ἔνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα :

«Κάτω σιοῦ Βάλτου τὰ χωριά, Ἀγραφα καὶ Ξηρόμερο
καὶ στὰ πέντε βιλαέτια, φᾶτε πιέτε μωρὸν ἀδέλφια,
δπον εἰν’ οἱ κλέφτες οἱ πολλοί, ἀρματωμένοι στὸ κλαδί,
κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν καὶ τὴν Ἀρτα φοβερίζουν.
Βρὲ Τοῦρκοι κάτσετε καλά, γιατὶ σᾶς καῖμε τὰ χωριά...»

Στὸ ἀπάτητα ἀπὸ τουρκικὸ ποδάρι μέρη, ποὺ ἔμεναν, τὰ
ἐλεγαν λημέρια. Ἐκεῖ ἐγυμνάζονταν στὸ τρέξιμο, στὸ πήδημα

Αρματωλοὶ καὶ Κλέφτες

καὶ στὴ σκοτοποβολή. Ἐπίσης σκληραγωγοῦνταν στὸ κρύο, στὴν
πεῖνα, στὴ δίψα καὶ ύπεφεραν ἀγόγυγυστα δλες τὶς στερήσεις.

Οἱ Τούρκοι τοὺς ἐμίσουσαν θανάσιμα. Τοὺς ἐκυνηγοῦσαν
μὲ πεῖσμα καὶ δταν τοὺς ἔπιαναν, τοὺς ύπεβαλαν σὲ σκληρὰ

‘Ιστορία Νεωτέρας Ἑλλάδος Στ’ τάξεως

2

βασανιστήρια. Γι' αύτό οἱ κλέφτες, στοὺς χαιρετισμούς τους, εύχόνταν : «Καλὸς βόλι». "Οταν κανένας κλέφτης πληγωνόταν βαρειά, οἱ σύντροφοί του τοῦ ἔπαιρναν τὸ κεφάλι, γιὰ νὰ μὴν πέσῃ στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Πολλὲς φορὲς πάλι οἱ Τούρκοι, γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς κλέφτες, τοὺς κολάκευαν. Γιὰ νὰ ἡσυχάζουν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς αὐτοὺς ἔχθρούς τους, τὰ ἔφτιαναν μαζὶ τους καὶ τοὺς ἔδιναν ἀρματωλίκια, γιὰ νὰ τὰ φυλάγουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους κλέφτες. "Ετσι δὲν ἦταν καθόλου, παράξενο, ὁ χθεσινὸς κλέφτης νὰ γίνῃ ἀρματωλὸς καὶ τὸ ἀντίθετο. Οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματωλοί, εἶχαν μεγάλη ἀγάπη καὶ ὑποστήριξη μεταξύ τους. Τοὺς ἔνωνε τὸ μῆσος ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς πατρίδας τους, ἡ Ἰδια θρησκευτικὴ καὶ ἡ Ἰδια φυλετικὴ καταγωγὴ. "Ετσι κλέφτης καὶ ἀρματωλὸς κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. "Ο λαὸς στὶς πεζικὲς αὐτὲς δυνάμεις ποὺ ἀνεπτύχθηκαν, ἐστήριζε τὴν κρυφὴ ἐλπίδα, διτι μιὰ μέρα τὰ σώματα αὐτὰ θὰ γίνουν ἡ σανίδα τοῦ λυτρωμοῦ του.

'Εργασίες.— 1. Ποιὰ λέμε κλέφτικα τραγούδια ; 'Ανακοινώσετε στὴν τάξη μερικά. Γιατί εἶναι τόσο ζωηρά ; 2. Γιατί τὸ ὅνομα κλέφτης δὲν ἔχει τὴν κακὴ σημασία, ποὺ τοῦ ἀποδίδομε σήμερα ; 3. Συνεργασία κλεφτῶν καὶ ἀρματωλῶν.

'Ερωτήσεις.— 1. Τί θὰ πῇ ἡ λέξη ἀρματωλὸς καὶ ἀπὸ ποὺ παράγεται ;

ε' Ἀνάπτυξη τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ

'Απὸ τὸν καιρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους, τὰ παραλιακὰ μέρη τῆς Ἐλλάδας κατεῖχαν οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γενουάτες. Μετὰ τὴν κατάκτηση τῶν μερῶν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, συνέβηκε τὸ ἔχῆς :

"Οπως ἐμάθαμε, οἱ Τούρκοι δὲν ἦταν οὔτε ναυτικός, οὔτε ἐμπορικὸς λαός. 'Η ναυτιλία λοιπὸν καὶ τὸ ἐμπόριο, περιήλθε μὲ τὸν καιρὸ στοὺς Ἐλληνες. Οἱ κάτοικοι τῶν νησιῶν ἀρχισαν μὲ ζῆλο τὴν γνώριμή τους ζωή. 'Η Μεσόγειος πλημμυρίζει καὶ πάλι, ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ ἐμπορικὸ ναυτικό.

"Οταν τὸν 17ο καὶ 18ο αἰῶνα τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο στὴν Εύρωπη εύρισκόταν σὲ μεγάλη ἀκμή, οἱ Γάλλοι ἐμποροὶ καὶ ναυτικοὶ συνεργάσθηκαν μὲ τοὺς Ἐλληνες στὴν Ἀνατολή. Οἱ

“Ελληνες τότε έκέρδισαν πολλά χρήματα κι’ ἔκαμαν στὴ Σμύρνη καὶ στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας μεγάλους ἐμπορικούς οἰκους. Ἐκεῖνο δμως, ποὺ ἔχει μεγάλη σημασία, εἶναι ἡ δημιουργία ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ.

Πολλά νησιά καὶ πρὸ παντὸς ἡ “Υδρα πρώτη, οἱ Σπέτσες καὶ τὰ Ψαρρά κατόπιν, ἔφτιασαν καράβια καὶ ἄρχισαν νὰ κάνουν τὸ ἐμπόριο τοῦ Αιγαίου. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ “Ελληνες, μιμούμενοι τὰ εὔρωπαϊκὰ πλοῖα, ποὺ συναντοῦσαν στὰ ταξίδια τους, ἐτελειοποίησαν καὶ τὰ δικά τους. Ἐτσι ἔκαμαν πλοῖα καλύτερα καὶ τελειότερα. Μὲ τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐταξίδευσαν ἀφοβά καὶ μετέφεραν τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα ὥς τὴν Ἀγγλία. Ἐτσι Ἰδρυσαν μεγάλα καταστήματα στὴν Ὁδησσό, στὴν Τεργέστη, στὴ Μασσαλία, στὸ Λονδίνο καὶ ἀλλοῦ.

Δυὸς μεγάλα τότε γεγονότα αὖξησαν τὸ ἐλληνικὸν ναυτικὸν κι’ ἐπλούτισαν τοὺς καραβοκύρηδες.

Τὸ ἔτος 1774 ἡ Τουρκία ἐνικήθηκεν ἀπὸ τὴ Ρωσσία καὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δρους ἐδέχθηκε δπως τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα, ποὺ ἔφεραν ρωσικὴ σημαία, πλέουν ἐλεύθερα. Τὸ παράδειγμα τῶρα τῶν τριῶν νησιῶν μιμήθηκαν κι’ ἄλλα νησιά καὶ παράλια ἐλληνικὰ μέρη. Ἡ Μεσόγειος ἐγέμισεν ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸν ἐμπορικὸν ναυτικό, ποὺ ἔγινεν ἀσυναγώνιστο.

Τὴν ἐποχὴν ἔκεινη ἡ Ἀγγλία εἶχε πόλεμο μὲ τὸν Ναπολέοντα κι’ ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Τότε μόνον οἱ θαρραλέοι “Ελληνες ναυτικοὶ ἐτολμοῦσαν καὶ ἀψηφώντας τοὺς κινδύνους εἰσήγαγαν τρόφιμα. Μὲ τὶς τολμηρὲς αὐτὲς ἐπιχειρήσεις ἐκέρδισαν πάμπολλα χρήματα, γιατὶ τὰ τρόφιμα ἦσαν σπάνια καὶ πουλιόνταν σὲ μεγάλες τιμές.

Ἐπίσης τὴν ἴδια ἐποχὴν τὰ πλοῖα ἦσαν ώπλισμένα μὲ κανόνια ἀπὸ τὸ φόβο τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν τὰ πληρώματα ἦσαν ἔξασκημένα στὸν πόλεμο κατὰ τῶν πειρατῶν, οἱ δποῖοι ἐλήστευαν τὰ καράβια κι’ ἐπουλοῦσαν ὥς δούλους τοὺς ναυτικούς, ποὺ ἔπιαναν. Ἐτσι μέσα στὸ τουρκικὸν κράτος οἱ “Ελληνες διαθέτουν τώρα ἀρκετὰ πλοῖα, ποὺ αὐτόματα μεταβάλλονταν σὲ ἔξησκημένο στὴν ἐντέλεια πολεμικὸν ναυτικό.

Ἐργασίες. — 1. Ἄφοῦ ἐσταμάτησαν οἱ κατακτήσεις τῆς Τουρκίας κι’ ἐστερήθη τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ναυτικοῦ της, τί τὴν περιμέ-

νει ; 2. Πληροφορίες για τοὺς Ἀλγερίνους πειρατές . 3. Ζητήσετε πληροφορίες για τὸ ἐπεισόδιο Μιαούλη καὶ Ἀγγλου ναυάρχου Νέλσονα, στὸ καιρὸ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Γαλλίας . 5. Τί χρειάζεται ένας ὑπόδουλος λαὸς γιὰ ν' ἀνακτῆσῃ τὴν ἐλευθερία του ; 6. Τὸ θάρρος σώζει.

3. Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

α' Κρυφὰ σχολεῖα — Διάφορες σχολές

“Οταν οἱ Τούρκοι κυρίεψαν τὴν Κωνσταντινούπολη, ἅρχισαν μεγάλο διωγμὸ ἐναντίον τῶν λογίων. Ἄλλοι ἔξοντάθηκαν κι' ἄλλοι ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα τους παίρνοντας μαζὶ

Ιερεῖς καὶ Καλόγηροι διδάσκουν

τους, ὅτι πνευματικὸ δημιούργημα κατεῖχαν. Ἐπὶ δύο δλόκληρους αἰῶνες ἐπικρατοῦσε στὴν Ἑλλάδα φοβερὸ σκοτάδι.

Μ' ὅλα αὐτά, ἀμυδρὰ φῶτα κάπου κάπου ὑπῆρχαν. Οἱ ιερεῖς στὶς ἐκκλησίες καὶ οἱ καλόγηροι στὰ μοναστήρια τὴν νύκτα, ὅπου δὲν ἔφθανε τὸ μάτι τοῦ κατακτητῆ, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, μάθαιναν τὰ Ἑλληνόπουλα γράμματα. Τὰ σχο-

λεῖα αὐτά, ποὺ ἐλέγονταν **κρυφά**, δίδασκαν στὰ παιδιά ἀνάγνωση, γραφή καὶ θρησκευτικὰ τροπάρια.

Τὰ Ἐλληνόπουλα μὲ κάθε προφύλαξη ἐπήγαιναν σ' αὐτά, ποὺ τ' ἀποθανάτησε τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι:

«Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
γράμματα σπουδάματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα.

».

Τὴν Ἱερὴ μυσταγωγία, ποὺ ἔγινόταν ἐκεῖ, ἀποδίδει πολὺ ἑκφραστικὰ τὸ ποίημα τοῦ ποιητῆ μας Πολέμη:

«Κρυφὸ δ παπᾶς, δ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

»

Τὴν πρώτη ὅθηση στὴν Ἑλληνικὴ παιδεία, τὴν ἔδωσε δ Νικόλαος Μαυροκορδάτος στὶς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα στὴ Βλαχία. Ὁ Μαυροκορδάτος εἶναι δ πρῶτος Ἐλληνας ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας. Ἰδρυσεν ἀμέσως τυπογραφεῖο καὶ σχολή, ποὺ διδάσκονταν ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα.

Οἱ εὔποροι Ἐλληνες ἄρχισαν νὰ ἐνδιαφέρωνται γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν τους. Ἡ ἐπαφή τους μὲ τὸν εύρωπαϊκὸ πολιτισμὸ ἦταν ἀφορμὴ νὰ μὴν ἀρκοῦνται στὴ πτωχὴ καὶ μονομερῆ μόρφωση, ποὺ προερχόταν ἀπὸ τοὺς Ἱερεῖς.

Ἐτσι ἴδρυθηκε στὸ Φανάρι ἡ **Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή**, ποὺ διδάσκονταν ἡ φιλοσοφία, ἡ ρητορική, ἡ γραμματική, ἡ ρωμαϊκὴ ἱστορία, ἔνες γλώσσες, ἡ φυσικὴ κλπ. Σιγά·σιγά καὶ σ' ἄλλες πόλεις καὶ κοινότητες ἀνθηρὲς τῆς χώρας, ἴδρυθηκαν σχολές σὰν τῆς Κωνσταντινούπολεως. Μεγάλη ὑπόληψη εἶχαν οἱ ἀνώτερες σχολές τῆς Πάτμου, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Ἰωανίνων, τοῦ Τυρνάβου, τῆς Ἀδριανούπολεως καὶ τῆς Λαρίσης.

Έργασίες.—1. Τί χρωστάει τὸ ἔθνος στὸ οασοφόρο κόσμο στὰ χρόνια τῆς δουλείας; 2. Γιατί δὲν ίκανοποιοῦσε τοὺς Ἑλληνες, δταν πῆραν λίγο θάρρος, ή μονότονη διδασκαλία τῶν ιερέων; 3. Πληροφορίες γιὰ τὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολὴ καὶ τὶς ἄλλες. Βρήτε εἰκόνες ποῦ παρισταίνουν τὸ κρυφὸ σχολεῖο. 6. Διαβάστε δλόκληρο τὸ ποίημα «Κρυφὸ σχολεῖο» τοῦ Πολέμη. 7. Γιατί σήμερα δὲν πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς Ἑλληνας ἀγράμματος;

β'. Διδάσκαλοι τοῦ Γένους

Σιγὰ-σιγὰ ἡ παραμελημένη παιδεία ἀπό τὸν τουρκικὸ φόβο ἀρχισε νὰ ἀναζωογονεῖται στὴν παλαιά της κοιτίδα. Ἡ ἐπιστήμη, ποὺ ἀνθιζε στὴ Δύση, γίνεται κτῆμα τῶν ύποδούλων Ἑλλήνων.

Πολλοὶ Ἑλληνες, ποὺ εἶχαν σπουδάσει στὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, γίνονται δάσκαλοι στὶς ἑλληνικὲς σχολὲς τῆς τουρκοκρατουμένης χώρας μας. Οἱ δάσκαλοι αὐτοὶ μεταδίδουν στοὺς νέους τὴ βαθειά τους ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα μας. Τονώνουν τὸ ἡθικό τους καὶ τοὺς θυμίζουν τὴν ἔνδοξη καταγωγὴ τους. Ἀνάβουν στὶς ψυχὲς τῶν νέων τὴν πίστη νὰ ἔργασθοιν, γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ βαρβάρου ζυγοῦ.

Τοὺς ἀνδρες αὐτούς, τοὺς ὡνόμασαν διδασκάλους τοῦ Γένους. Ἀπὸ τοὺς κορυφαίους εἶναι ὁ Ἡλίας Μηνιάτης, Κεφαλλήνιος.

Ἡταν ἔξοχος ρήτορας, ποὺ οἱ δμιλίες του, γραμμένες σὲ ἀπλὸ γλωσσικὸ τύπο, εἶχαν μεγάλη δρμὴ κι' ἐπίδραση στοὺς νέους.

Ο Εὐγένιος Βούλγαρης καὶ ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. Ἡσαν ἔξαιρετοι ρήτορες καὶ βαθεῖς ἐπιστήμονες. Μάλιστα ὁ Θεοτόκης ἦταν τέλειος κάτοχος τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς.

Μεγάλοι ἐπίσης ἀνεδείχθηκαν ὁ Κωντίνος Οἰκονόμος, ὁ Βάμβας, ὁ Δούκας, ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς καὶ ἄλλοι πολλοὶ. Ὁλοι ζηλωτὲς ἔνθερμοι τοῦ ἀθανάτου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ φλογεροὶ πατριώτες. Ὁλους δμως ξεπέρασε στὴ φήμη γιὰ τὴν πολυμάθεια, τὴ σοφία καὶ τὴ μεγάλη του ἐπιμέλεια, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Γεννήθηκεν στὴ Σμύρνη (τὸ 1748) ἀπὸ γονεῖς πλουσίους ἐμπόρους. Ὁταν ἐμεγάλωσεν, ὁ πατέρας του τὸν ἔστειλε στὸ

Αμστελόδαμο γιά τις έμπορικές του ύποθέσεις. 'Ο Κοραής δμως βρήκε τὴν εύκαιρία καὶ ἐφοίτησε σὲ ἀνώτερες εὐρωπαϊκές σχολές. 'Εκεῖ ἔμαθε καλὰ καὶ τοὺς ἀρχαίους "Ἐλληνες συγγραφεῖς. "Οταν ἐγύρισε στὴ Σμύρνη δὲν ἐβάσταξε νὰ βλέπῃ τοὺς "Ἐλληνες δούλους κι' ἐπῆγε στὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας, δπου ἐπῆρε τὸ δίπλωμα τοῦ γιατροῦ. Δὲν ἔξησκησεν δμως τὸ ἐπάγγελμα αὐτό, γιατὶ τὸν ἑτραβοῦσε ή ἀγάπη στὴν συγγραφική. "Εγραψε πολλά βιβλία, ποὺ ἔχουν ποικίλο περιεχόμενο καὶ πατριωτικό. 'Εφρόντισε μὲ τὴν βοήθεια εὐπόρων 'Ἐλλήνων, νὰ ἐκδοθοῦν δλα τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων προγόνων μας. Οἱ Γάλλοι τὸν ἔξετίμησαν πολὺ καὶ δυὸ φορὲς τοῦ ἐπρότειναν νὰ γίνη μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῶν Γραμμάτων. 'Απέθανε στὸ Παρίσι τὸ 1833. 'Η Πατρίδα μας γιὰ τὶς τόσες μεγάλες ύπηρεσίες, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του ἔμπρος στὸ Πανεπιστήμιο τῆς 'Αθήνας.

Έργασίες. — 1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Κοραῆ καὶ τὰ συγγράμματά του.

Θέματα. — 1. Η δύναμη τῆς Παιδείας. 2. Γιατὶ τὸ σχολεῖο εἶναι δ προμαχώνας τοῦ "Ἐμνους μας:

4. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

α' Τὸ κίνημα τοῦ 1770

Οἱ Ρῶσσοι ἔδέχονταν πολλοὺς καταδιωγμένους "Ἐλληνες καὶ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἔμπαζαν στὸ στρατὸ καὶ στὶς δημόσιες ύπηρεσίες. 'Η τακτικὴ τους αὐτὴ εἶχε τὸ σκοπό της. 'Απὸ τὴ μιὰ πλευρά, γιατὶ οἱ "Ἐλληνες ἥσαν ἐμπειρότεροι καὶ ἔξυπνότεροι καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, προδιέθεταν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς ύποδούλους, νὰ τοὺς ξεσηκώνουν, γιὰ νὰ πετύχουν τὴν κατάληψη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

"Οταν ἔγινε αὐτοκράτειρα ἡ Αἰκατερίνη ἡ Β' τῆς Ρωσίας ἄρχισε νὰ ἔτοιμάζεται γιὰ πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. "Έστειλε λοιπὸν τὸν Γεώργιο Παπάζολη, ποὺ ἦταν "Ἐλληνας ἀξιοματικὸς στὸ ρωσσικὸ στρατό, νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς "Ἐλληνες. Οἱ Μανιάτες ὀπλαρχηγοὶ δὲν ἐπίστευαν καὶ τόσο στὶς ύποσχέσεις του.

Οι φήμες δύμως καὶ οἱ διαδόσεις εἶχαν ἀνάψει σὲ ἀφάντα-
στο σημεῖο τὴ φαντασία τοῦ λαοῦ, ποὺ ἐποθοῦσε τὴν ἐλευθε-
ρία του. "Ετοι δταν ἔφθασαν στὴ Πελοπόννησο οἱ Ρώσσοι ἀδελ-
φοὶ Θεόδωρος καὶ Ἀλέξιος Ὁρλώφ καὶ ἀποβίβασαν στὴν Οἰ-
τυλο ρωσικὲς δυνάμεις, ἐπαναστάτησαν ἡ Πελοπόννησος καὶ
ἡ Στερεά. Οἱ δυνάμεις τους δύμως ἦταν λίγες καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο
μέρος, τὶς ἔξασθένησαν πολιορκώντας τὴν Κορώνη. Γι' αυτὸ δὲν
κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν Τρίπολη. Ἐνῶ ὁ σουλτᾶνος
ἐνήργησε μὲ μεγάλη ταχύτητα. "Εστειλε 15 χιλιάδες Ἀρβανίτες,
ποὺ εὔκολα ἐνίκησαν τοὺς ἐπαναστάτες κι' ἐπεδόθηκαν σὲ τρο-
μερὴ σφαγὴ καὶ λεηλασία τῶν κατοίκων. Οἱ Ἀδελφοὶ Ὁρλώφ
ἔμπηκαν στὰ πλοῖα τους κι' ἔφυγαν, ἐνῶ οἱ σύμμαχοί τους
ἔμειναν κι' ἐσφάζοντο ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες.

Θὰ ἐρημώνονταν τελείως ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο ἡ Πε-
λοπόννησος, ἂν δὲν Χασάν Πασᾶς, δὲν ἐσκέπτονταν ὅτι θὰ χά-
σῃ ἡ Τουρκία τὰ ἐργατικὰ χέρια καὶ τὸ χαράτσι. Ἡ Μάγη ἔγινε
ὑποτελῆς καὶ ύποχρεώθηκε νὰ πληρώνῃ 30 χιλιάδες γρόσια. Σ'
ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας ἔγιναν πολλὲς σφαγὲς ἀπὸ τοὺς Τούρ-
κους. Στὴν Πάτρα μόνο ἐσφάγησαν 3 χιλιάδες μαζὶ μὲ τὸ Δεσπό-
τη. Τὸ μόνο καλὸ ποὺ προήλθε ἀπὸ τὴν εἰρήνη, ποὺ ἔκαμεν ἡ Ρωσ-
σία μὲ τοὺς Τούρκους, ἦταν τὸ δικαίωμα, ποὺ ἀπέκτησεν ἡ
Ρωσσία νὰ προστατεύῃ τὴν χριστιανικὴ θρησκεία καὶ τὰ ἑλ-
ληνικὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν ἐλεύθερα μὲ ρωσσικὴ σημαία.

'Εργασία. — 1. Τί πίστευαν οἱ Ἑλληνες γιὰ τοὺς Ρώσσους ;
Τί τοὺς εἶχεν ἀνάψει τὴ φαντασία ; 2. Τί ἔπρεπε νὰ κάμουν οἱ Ὁρ-
λώφ γιὰ νὰ πετύχῃ ἡ Ἐπανάσταση ; 3. Πῶς κρίνετε τὴν ἔγκατάλειψη
τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Ρώσσους ;

β' Λάμπρος Κατσώνης—Γεώργιος Ἀνδρίτσος

"Η Αἰκατερίνη Β' δὲν ἔγκατέλειψε τὸ μεγάλο σχέδιό της
νὰ ἀνεβάσῃ στὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου τὸν ἔγγονό της Κων-
σταντίνο. "Έκαμε συμμαχία μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αύστριας
Ἰωσήφ, ἐναν ἔξαίρετο καὶ φιλάνθρωπο ἡγεμόνα. (1781). 'Ο
Ἰωσήφ ἥθελε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς καννιβάλους Τούρκους, γιὰ τὰ
τόσα τρομερά ἔγκλήματά τους κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας. 'Η Αἰ-
κατερίνη προσποιόταν τὰ ἴδια, ὀλλὰ οἱ κρυφοὶ πόθοι της ἀλλού
ῆσαν.

Πράκτορες τῶν Ρώσσων ἔγύριζαν στὶς ἑλληνικὲς χῶρες καὶ ἔταζαν πολλὰ καὶ ἐλκυστικά. Τὸ ἔτος 1788 κηρύχθηκεν διόπλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας. Οἱ "Ἐλληνες, ἀν καὶ τοὺς κατέκαιγεν ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐκδικήσεως, δὲν ξεσηκώθηκαν ἔπειτα ἀπὸ τὸ πάθημα τοῦ 1770.

Τὸ 1790 ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε στὴν "Ἐλλάδα τὸν "Ἐλληνα ἀξιωματικό, ἀπὸ τὴν Λειβαδία, Λάμπρο Κατσώνη. Ὁ Λάμπρος μὲ χρήματα τῶν δημογενῶν μας ἔξιώπλισε στὴν Τεργέστη 3 πλοῖα. Σιγὰ σιγὰ αὔξησε τὸ στόλο του ἀπὸ 3 σὲ 16, μὲ τὴ σύλληψη τουρκικῶν πλοίων. Ἔτσι ἄρχισε νὰ ὑπολογίζεται σοβαρά. Στὴν πρόσκλησή του, ἄκουσε δὲ περίφημος ἀρματωλὸς τῆς Ρούμελης, Γεώργιος Ἀνδρίτσος καὶ τὸν ἐβοήθησε μὲ 500 παλληκάρια. Μὲ τὴ νέα αὐτὴ δύναμη δὲ Κατσώνης ἔγινεν δὲ τρόμος τῶν Τούρκων στὸ Αἴγαιον.

"Ο σουλτᾶνος προσπάθησε νὰ τὸν καλοπιάσῃ, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερε. "Οταν πλέον εὑρέθηκε σὲ ἀδυναμία, ἀναγκάσθηκε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ ἀλγερινοῦ στόλου. Τὸ 1792 συνάντησε τὸν τουρκικὸ στόλο στὸ στενό, μεταξὺ Εύβοιας καὶ "Ἀνδρου καὶ τὸν ἐνίκησε. Τὴν ἐπομένη ὅμως ἔφθασεν δὲ ἀλγερινὸς στόλος καὶ τὸν ἔβαλαν στὴ μέση. Ἐμπρὸς στὶς μεγάλες δυνάμεις τους δὲ Λάμπρος ἐνικήθηκε καὶ μόλις ἐπρόφθασε δὲ 7διος νὰ σωθῇ. Ἔτσι ἔμεινε τὸ λαϊκὸ λόγιο «σὰν σ' ἀρέση μπάρμπα Λάμπρο ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν "Ἀνδρο».

"Η Τσαρίνα στὸ μεταξὺ συνθηκολόγησε μὲ τοὺς Τούρκους καὶ παράγγειλε στὸ Λάμπρο νὰ πάψῃ τὶς ἔχθροπραξίες. Ὁ Λάμπρος τότε εἶπεν : «"Αν ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισε τὴ δικῇ της εἰρήνη, δὲ Λάμπρος δὲν ἔκαμεν ἀκόμη τὴ δικῇ του». Ἔτοιμασε νέο στόλο καὶ ἀφοῦ ἔβγαλε τὸν Ἀνδρίτσο στὸ Ταίναρο, ἐκάλεσε τοὺς Μανιάτες νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ Μπέης ὅμως τῆς Μάνης τοῦ παρήγγειλε νὰ φύγῃ, ἀλλιῶς θὰ τὸν ἐκτυπούσεν. Ἔτσι σὰν ἐγκατελείφθηκε ἀπὸ παντοῦ, ἔξαναγκάσθηκε νὰ φύγῃ γιὰ τὴ Ρωσία.

"Ο γενναῖος Ἀνδρίτσος διέσχισε μὲ τὰ παλληκάρια του τὴν Πελοπόννησο, πολεμῶντας ἀδιάκοπα μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθασε στὴν Κεφαλληνία. Ἐκεὶ οἱ δόλιοι Βενετοὶ τὸν ἐπιπλανοῦσαν καὶ τὸν παρέδωσαν στοὺς Τούρκους, οἱ δόποι οἱ τὸν μετέφεραν στὴν Κωνσταντινούπολι, δπου ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια ἀπέθανε. Τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ Κατσώνη καὶ

τοῦ Ἀνδρίτου, ἐδίδαξαν στοὺς Ἑλληνες τὸν τρόπο νὰ ἐπιτύχουν τὸ δίκαιο τους.

Ἐργασίες.— 1. Τί θὰ πῆ ἡ λέξη καννίβαλος. 2. Χαρακτηρίσατε τὸν Λάμπρο Κατσώνη καὶ τὸν Γεώργιο Ἀνδρίτο. 3. Ἡ Τσαρίνα κάνει εἰρήνη καὶ ἀφίνει τοὺς Ἑλληνες συμμάχους της στὴν τύχη τους. 4. Οἱ Βενετοὶ παραδίδουν τὸν Ἀνδρίτο. 5. Κάνετε ἔνα χαρακτηρισμὸ γιὰ τοὺς ξένους.

Θέμα.— 1. «Οποιος δὲν κάνει μόνος του καὶ περιμένει ἄλλον, κακὸ ψυχρὸ εἶναι τὸ καλὸ κι' οὕτε ποτὲ μεγάλο».

5. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

α' Γαλλικὴ Ἐπανάσταση

Μὲ τὸ ἔμπόριο, τὶς ἐφευρέσεις, ἀνακαλύψεις καὶ τὴν παιδεία, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ἥταν πάρα πολὺ πρωδευμένοι. Μέχρι τότε ἐπίστευαν δτι τὴν ἔξουσία δ βασιλέας τὴν ἐπῆρεν ἀπὸ τὸ Θεό, γι' αὐτὸ ἐκυβερνοῦσε δπως ἦθελε, δηλαδὴ ἀπολυταρχικά.

Ἡ εύτυχία ὅμως καὶ ἡ μόρφωση, ἐξύπνησαν τοὺς λαοὺς καὶ ἤθελησαν νὰ περιορίσουν τὸ κακὸ. Ἔτσι πρῶτα δ ἀγγλικός λαὸς ὑπεχρέωσε τὸν βασιλέα του νὰ κυβερνᾷ σύμφωνα μὲ τὸ Σύνταγμα, ποὺ ὅρισαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ.

Στὴ Γαλλία οἱ βασιλεῖς εἶχαν μεγάλη δύναμη. Οἱ εὐγενεῖς καὶ δ κλῆρος κατεῖχαν τὰ περισσότερα κτήματα κι' δλες τὶς ἀνώτερες θέσεις. Φόρο δὲν ἐπλήρωναν, παρὰ μόνον δ λαός. Κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς τυραννίας αὐτῆς, δ λαός δὲν μποροῦσε νὰ μορφωθῇ, οὕτε καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ. Ἔτσι τὸ ἔτος 1789 δ λαός τῆς Γαλλίας ξεσηκώθηκε, κατέλαβε τὸ παλάτι καὶ διώρισεν ἀντιπροσώπους, γιὰ νὰ κάμουν τὸ Σύνταγμα. Σύμφωνα μ' αὐτὸ δ βασιλέας δὲν ἥταν ἀπόλυτος ἄρχοντας, τὰ δὲ κτήματα τῶν εὐγενῶν, ποὺ ἐκαλλιεργοῦσεν δ λαός, περιήλθαν σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ἔδούλευαν.

Ο βασιλέας Λουδοβίκος 16ος τὸ ἔφερε βαρέως, ποὺ τοῦ ἀφαιρέθηκαν τὰ ἀπολυταρχικὰ δικαιώματα κι' ἄρχισε νὰ συνεννοῆται μὲ τοὺς ἔχθροὺς τῆς Γαλλίας. Τότε πλέον ἐξέσπασε ἡ μεγάλη μανία τοῦ λαοῦ. Οἱ ἐπαναστάτες κατεδίκασαν τὸ βα-

ιλέα σε θάνατο. Ἐκήρυξαν τὴ Δημοκρατία στὴ Γαλλία καὶ ξέλεξαν ἀντιπροσώπους τοῦ Λαοῦ, οἱ δόποι οἱ ἔκαμαν τὴν περί-
ομηνή διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

1) "Ολοι οἱ πολῖτες εἰναι ἶσοι κι' ἐλεύθεροι. 2) Καθένας
μπορεῖ νὰ ἔχῃ δποια θρησκεία θέλει. 3) Ὁ λαὸς βγάζει τοὺς
ἄρχοντες καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους του, ποὺ ψηφίζουν νόμους μὲ
τὴ θέληση ὅλων. 4) Τοὺς φόρους τοὺς δρίζουν οἱ ἀντιπρόσωποι
τοῦ λαοῦ κι' ἔξοδεύονται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου. Ἡ διακήρυξη
αὐτὴ συνεκίνησε βαθύτατα δλους τοὺς λαούς. Παντοῦ ἀρχισε
νὰ πνέῃ φιλελεύθερος ἀέρας καὶ οἱ λαοὶ νὰ κινοῦνται γιὰ πιὸ
φιλελεύθερη ζωή.

Μεγάλη ἐπίσης ἐντύπωση ἔκαμαν στοὺς "Ἐλληνες τὰ δι-
δάγματα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. "Ολοι ἐνθουσιάσθηκαν
καὶ εὔχονταν νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ στὴν Ἐλλάδα, ποὺ στέναζε
κάτω ἀπὸ σκληρὴ δουλεία.

Ἐργασίες.—1. Τί εἶναι τὸ Σύνταγμα; 2. Τί πολίτευμα ἔχουμε
ἡμεῖς σήμερα; 3. Πόσες τάξεις ἦσαν τότε στὴ Γαλλία; 4. Γιατὶ ὁ Νέ-
μος πρέπει νὰ εἶναι ἐπάνω ἀπ' δλους;

β' Ὁ Ρήγας Φεραίος (1757-1798)

Ὁ Ρήγας καταγόταν ἀπὸ τὸ Βελεστῖνον (ἀρχαῖες Φερές),
γι' αυτὸ ὀνομάσθηκε Φεραῖος. Τὸ καθαυτὸ ὄνομά του ἦταν Ἀν-
τώνιος Κυριαζῆς. Ἀφοῦ ἐσπούδασε στ' ἀνάτερα σχολεῖα τῆς
Ζαγορᾶς καὶ τοῦ Πηλίου, προσελήφθηκε δάσκαλος στὸ χωριό
Κισσός. Ὁ Ρήγας ἦταν σπάνια φύση. Λίγους τέτοιους ἄνδρες
ἔγνωρισε ἡ Βαλκανική. Τ' ὀνειρό του ἦταν νὰ δῇ τὴ Βαλκανικὴ
ἐλευθερωμένη. Ἔταξε λοιπὸν δλόθερμα τὸν ἑαυτό του, γιὰ τὴν
ἐκπλήρωση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ιδανικοῦ. Τέτοια νεανικὴ δρμὴ
ἐφλόγιζε τὰ στήθη του, ποὺ δὲν ἐλογάριαζε κινδύνους καὶ ἐμπό-
δια. Ἔτσι φεύγει γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἔπειτα γιὰ τὴ
Μολδοβλαχία.

Ἐκεῖ μένει ὡς γραμματέας τοῦ ἡγεμόνα Μαυρογένη, ὃς
τὴν κήρυξη τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὸ μεγάλο αὐτὸ γε-
γονὸς εύρηκε τόση ἀπήχηση στὴν ψυχή του, ποὺ σὲ λίγο καιρὸ
ἔμαθε τὰ γαλλικά, γιὰ νὸ τὴν νοιώση καλύτερα. Ἔπειτα ἀνέ-
λαβε νὰ μεταδώσῃ τὶς ίδεες τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, σ'
δσους μποροῦσε πιὸ πολλούς. Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἔγραψεν

ἔργα καὶ ἔξοχα πατριωτικά ποιήματα, ποὺ ἐστέλνονταν σ' δλους τοὺς "Ελληνες καὶ στοὺς ἄλλους ὑποδούλους λαούς. 'Ο ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ πίστη στὴν ἐλευθερία ἀναψεν σᾶν ἡλεκτρισμὸς δλες τὶς τάξεις τοῦ ὑποδούλου ἔθνους. 'Ἐπίσκοποι, πρόκοιτοι, ἔμποροι, ἀρματωλοί, κλέφτες, ως ἀκόμη καὶ Τούρκοι πασάδες (Πεσβάνογλου τοῦ Βιδινίου, στὸ βορειότατο ἄκρο τῆς Βουλγαρίας, ἐπάνω στὸ Δούναβη), ἔγιναν ὁπαδοί του.

Νὰ ἔνα δεῖγμα ἀπὸ τοὺς φλογεροὺς στίχους τοῦ θουρίου του:

«Βούλγαροι κι' Ἀρβάνηται καὶ Σέρβοι καὶ Ρωμηοί
»Νησιῶται κι' Ἡπειρῶται μὲ μιὰ κοινὴ δρμὴ
»Γιὰ τὴν ἐλευθερία νὰ ζώσουμε σπαθί.
»Ν' ἀνάγονμε μιὰ φλόγα εἰς δλη τὴν Τουρκιὰ
»Νὰ τρέξῃ ἀπὸ τὴν Μπόσνα ἥως τὴν Ἀραπιά.»

Τὸ ἔτος 1796 ὁ Ρήγας ἐπῆγε στὴ Βιέννη. 'Η ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Βιέννης ἦταν ἀνθηροτάτη κι' ἔτσι κατώρθωσε νὰ τυπώσῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια του καὶ τὸ χάρτη τῆς Μεγάλης Ἐλλάδας μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη.

'Ο φλογερὸς πατριώτης συνέλαβε τότε τὸ σχέδιο νὰ μεταβῇ στὴν Ἰταλία, δπου βρισκόταν δ ἔνδοξος Γάλλος στατηγὸς Ναπολέοντας. Θὰ τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ στὴν ἐλευθέρωση τῆς Ἐλλάδας κι' αὐτὸς θὰ ἐγύριζε νὰ ξεσηκώσῃ τὴν ἐπανάσταση.

Μὲ 7 συντρόφους του ἐπῆγε στὴν Τεργέστη κι' ἀπ' ἔκεī θὰ ἐπερνοῦσε στὴν Ἰταλία. Οἱ Αὐστριακοὶ δμως, ποὺ ἤσαν τότε φίλοι τῶν Τούρκων, συνέλαβαν

τὸ Ρήγα καὶ κατ' ἀπαίτησιν τοῦ σουλτάνου τὸν παρέδωκαν στὸν Πασᾶ τοῦ Βελιγραδίου. Αὐτὸς διέταξε καὶ τὸν ἐσκότωσαν μαζὶ

‘Ο Ρήγας Φεραίος

μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ τὰ πιώματά τους τὰ ἔρριξαν στὸ Δούναβι. "Οταν δὲ Ρήγας ἀπέθανεν, εἶπε τὰ ἔξῆς προφητικά λόγια : «Ἀρκετὸ σπόρο ἔσπειρα καὶ τὸ "Ἐθνος μου θὰ θερίσῃ τὸν καρπό». Ἡ πατρίδα μας ἀνεγνώρισε στὸ πρόσωπο τοῦ Ρήγα, τὸν μεγάλο πατριώτη καὶ θαρραλέο ἀγωνιστή. Στὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου ἔστησε μαρμάρινο τὸ ἄγαλμά του καὶ ἀπὸ κάτω γραμμένα τὰ ἔξῆς λόγια :

«Σπέρματ' ἐλευθερίας δὲ Φεραῖος ἔσπειρεν ἀοιδὸς
καὶ δὲ μὲν ὅλετο φεῦ !
σπέρμα δὲ ἔβλαστε μέγα».

Ἐργασίες.—1. Ἀρχίσετε νὰ κάνετε λεύκωμα μὲ φωτογραφίες τῶν ήρωών τοῦ 21 καὶ μὲ σύντομη βιογραφία καθενός, ποὺ θὰ συναντᾶτε. 2. Βρῆτε ὅσα ποιήματα μπορεῖτε τοῦ Ρήγα. 3. Ὄλα τὰ ποιήματα τοῦ Ρήγα τί τὰ χαρακτηρίζει ; 4. Ἐξηγήστε μὲ τὴ βιήθεια τοῦ διασκάλου σας τὰ λόγια κάτω ἀπὸ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ρήγα.

Θέματα.—1. Ὁ Ρήγας καὶ δὲ Τυρταῖος. 2. Βρῆτε στὸν χάρτη τῆς Μολδοβλαχίας ποὺ εὑρίσκεται τὸ Βιδίνιον.

γ' Οἱ Σουλιώτες

Στὸ Νομὸ τῆς Ἡγουμενίτσας τῆς Ἡπείρου βρίσκονται ἄγρια καὶ ἀπόκρημνα βουνά, ποὺ σήμερα τὰ λέμε βουνά τοῦ Σουλίου. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ κυλάει δὲ Ἀχέροντας ποταμός. "Οταν ἀντικρύζης ἐπάνω ἀπὸ τὶς ψηλές δύχθες του, νομίζεις πώς τὰ νερά του εἶναι ἀκίνητα. Στοὺς ἀπόκρημνους αὐτοὺς βράχους φεύγοντας τὴν τουρκικὴ τυραννία, ἔγκατεστάθηκαν τὸν 17ον αἰῶνα λίγοι Ἡπειρώτες. Ἀπησχολοῦντο μὲ τὴν κτηνοτροφία, γιατὶ τὸ μέρος δὲν τοὺς ἐπέτρεπεν ἄλλη ἐργασία. Στὴν ἀρχὴ ἔκτισαν τὸ Σούλι καὶ τὴν Κιάφα κι' ἔπειτα ἔγιναν 11 δλα τὰ χωριά τους. Οἱ Τούρκοι μιὰ καὶ τοὺς ἥταν ἀδύνατο νὰ ύποτάξουν τοὺς κατοίκους τῆς ἀγρίας καὶ δρεινῆς αὐτῆς χώρας, ἀρκοῦνταν ἀναγκαστικά στὸ μικρὸ φόρο, ποὺ τοὺς ἐπλήρωναν.

Οἱ Σουλιώτες ἔζούσαν διαρκῶς ὠπλισμένοι. Οἱ συχνὲς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων, τοὺς ἀνάγκαζαν νὰ πολεμοῦν καθημερινῶς. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κατάντησαν λαός πολεμικὸς καὶ πολὺ σκληραγγημένος. Κι' οἱ γυναῖκες τους ἀκόμη ἐγνώριζαν νὰ

μεταχειρίζωνται τὰ δπλα. Πολλές φορές φέρνοντας φαγητό τῶν ἀνδρῶν τους, ἔπιαναν τὸ καρασούλι, μὲ τὸ καριοφίλι, γιὰ νὰ τοὺς ξεκουράσουν. Ἀλλὰ κι' δταν ἐκινδύνευε ἡ πατρίδα τους, δλες σύσσωμες ἐβοηθοῦσαν στὸν ἄγωνα.

Θὰ ίδοιμε παρακάτω μορφὲς γυναικεῖες ἀπὸ τὶς Σουλιώτισσες, ποὺ σπάνια ἡ ιστορία ἄλλων λαῶν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ.

Ἐργασίες.—1. Πληροφορίες γιὰ τὸ Σούλι. 2. Γιατὶ οἱ Σουλιώτες προτίμησαν τὰ ἀπόχρημα καὶ ἀγορα βουνά. 3. Τί πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι γιὰ τὸν Ἀχέροντα.

δ' Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς

‘Ο Ἀλῆ Πασᾶς ἐγεννήθηκε στὸ μικρὸ χωριὸ τῆς Ἀλβανίας, τὸ Τεπελένι. Ἦταν πανούργος, σκληρόψυχος καὶ ἀχάριστος. Πρόδωσε τὸν εὔεργέτη του Πασᾶ τοῦ Δελβίνου κι' ἀφοῦ ἐπλαστογράφησε τὸ φιρμάνι τοῦ σουλτάνου, ἔγινεν αὐτὸς ἅρχοντας τῶν Ἰωαννίνων. Μὲ φόνους καὶ λεηλασίες, διατηροῦσε 12 χιλιάδες Τουρκαλβανοὺς στρατιώτες καὶ κατάφερε νὰ κάνῃ τὸ κράτος του, σχεδὸν ἀνεξάρτητο ἀπὸ τοῦ σουλτάνου. Ἐξουσίαζε τὴν Ἡπειρο, τὴν Ἀκαρνανία κι' ἔφθανε μέχρι τὴ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία. Πολλοὶ ‘Ελληνες κι' Ἀλβανοὶ ὑπηρέτησαν στὸν στρατὸ τοῦ Ἀλῆ, γιατὶ κατάφερνε δλους νὰ τοὺς κολακεύῃ. Καὶ στοὺς μὲν καὶ στοὺς δὲ ὑπέθαλπιε τὸν πόθο καὶ τὶς ἐλπίδες, γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς χώρας τους. Ἐγύριζεν δύμως ἀμέσως τὸ φύλλο, δταν ἥθελε νὰ πιτύχῃ τὸ σκοπό του.

‘Ο Ἀλῆς δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι νὰ τοῦ κάθεται σὰν ἀγκάθι μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ κράτους του, ἔλεύθερο κι' ἀνυπότακτο τὸ Σούλι. Ἔτσι παρέστησε τοὺς Σουλιώτες στὸ σουλτάνο, σὰν φωληὰ σκευωριῶν, προδοσιῶν καὶ κλεπτῶν κι' ἐπῆρε τὴν ἄδεια νὰ τοὺς κτυπήσῃ. Ἔτοιμασε λοιπὸν στρατὸ ἀπὸ 3 χιλιάδες Τουρκαλβανοὺς κι' ἥλθε κατὰ τοῦ Σουλίου (1790). Οἱ Σουλιώτες εἶχαν τότε 2500 μαχητές.

‘Η ἐπίθεση ἀπέτυχεν οἰκτρά, γιατὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐμπρόδει στὴν ἀνδρεία τῶν Σουλιώτων καὶ τῆς Μόσχω Τζαβέλλαινας μὲ τὶς Σουλιώτισσες, ποὺ τοὺς κατρακυλοῦσαν πέτρες, δὲν ἐτόλμησαν νὰ μποῦν στὰ ἀπόκρημνα μέρη. Τὴ μεγάλη πανωλεθρία τὴν ἔπαθαν, δταν διεσκορπίσθησαν στὴν πεδιάδα τῆς Παραμυ-

θιάς, λεηλατώντας την. Ἐκεῖ τοὺς ρίχθηκαν αἰφνιδιαστικά οἱ Σουλιώτες καὶ ἐσκότωσαν περισσότερους ἀπὸ τοὺς μισούς.

Ἐργασίες. — 1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Ἀλῆ. Τὰ κακούργηματά του. «Γιὰ τὸν Πλάτανο» δημοτικὸ ποίημα. 2. Ποῖοι Ἑλληνες, ποὺ ἔδοξαν στὴν ἐπανάσταση, εἶχαν ὑπηρετήσει στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ. 3. Βρήτε διηγήματα καὶ ἴστορίες, ποὺ γράφουν τὴ ζωὴ τῶν Σουλιώτισσῶν. (Σπύρου Μελᾶ κλπ.).

ε' Δεύτερη ἔπιθεση τοῦ Ἀλῆ κατὰ τοῦ Σουλίου

‘Ο Ἀλῆς—φύση ἀκαταλογίστου ὄρμῆς—ἔφερε βαρειὰ τὴν ντροπὴ του ἀπὸ τοὺς ἡρωϊκούς Σουλιώτες. ‘Ετοίμασε πιὸ περισσότερη δύναμη κι’ ἐπειτα ἀπὸ δύο χρόνια ἐκτύπησε μὲ δόλο τοὺς Σουλιώτες. Προσποιήθηκε δτὶ θὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου κι’ ἐζήτησε τὴν βοήθεια τῶν Σουλιώτων, τάξοντας καλούς μισθούς.

Οἱ Σουλιώτες ἐπῆγαν μὲ 70 παλληκάρια, μὲ τὸν ἀρχηγὸ τους Λάμπρο Τζαβέλλα καὶ τὸν 15ετῆ γιό του Φῶτο. Ἀνύποπτοι οἱ Σουλιώτες ἐκυκλώθηκαν ἀπὸ τοὺς Ἀρβανῆτες καὶ συνελήφθησαν.

‘Ο Ἀλῆς δὲν χάνει καιρὸ κι’ ἀμέσως κτυπάει τὸ Σούλι. Εὔτυχῶς εἶχαν εἰδοποιηθῆ οἱ Σουλιώτες, ἀπὸ κάποιον ποὺ ξέφυγε ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία κι’ εἶχαν πάρει τὰ μέτρα τους. “Ἐτοι ὑποδέχθηκαν τὸν Ἀλῆ δπῶς τοῦ ἀξιζε. Μετὰ τὴν ἀποτυχία του διατάζει καὶ τοῦ φέρνουν ἐμπρός του τὸ Λάμπρο Τζαβέλλα. Τοῦ ἔταξε πολλὰ ἐλκυστικά, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀπειλούσε μὲ σοβαρὰ βασανιστήρια αὐτὸν καὶ τὸ γιό του, ἀν δὲν τοῦ παραδώσῃ τὸ Σούλι.

‘Ο Λάμπρος προσποιήθηκε δτὶ δέχεται καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ πάη στὸ Σούλι, γιὰ νὰ συνεννοηθῇ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς. “Οταν ἔφθασε στὸ Σούλι, τοῦ ἔστειλε ἔνα γράμμα πολὺ προσβλητικό, ποὺ ἔκαμε τὸν Ἀλῆ νὰ λυσσάξῃ ἀπὸ τὸ θυμό του. «Χαίρω, γιατὶ ἐγέλασσα ἔνα δόλιο σᾶν καὶ σένα. Εἴμαι ἔδω νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου. ‘Ο υἱός μου Φῶτος ξέρω, θ’ ἀποθάνη, ἀλλ’ ἐγὼ θὰ ἐκδικηθῶ τὸν θάνατόν του. ”Αν ὁ υἱός μου δὲν εἶναι πρόθυμος νὰ πεθάνη διὰ τὴν πατρίδα, δὲν εἶναι ἀξιος υἱός μου.

‘Ἐγὼ δ ἄσπονδος ἔχθρος σου
ΛΑΜΠΡΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ

‘Ο ’Αλῆς ἐσκέφθηκε νὰ σκοτώσῃ τὸν Φῶτο, ἀλλὰ, σὰν ἀντίκρυσε τὴν ψυχραιμία καὶ τὴν ἀφοβία του, μετάνοιωσε. ‘Ο Φῶτος στὶς ἀπειλὲς τοῦ ’Αλῆ, διὰ τὸν φήση ζωντανὸν ἀπάντησε: «”Αν μὲ ψήσης ζωντανὸν δ πατέρας μου θὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατό μου. ’Εγὼ γιὰ τὴν πατρίδα γεννήθηκα καὶ γι’ αὐτὴν θ’ ἀποθάνω».

Τότε δ ’Αλῆς διατάζει γενικὴ ἐπίθεση κατὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ ’Αρβανῖτες μὲ μανία καὶ λύσσα δρμοῦν. ’Αλλὰ καὶ οἱ Σουλιώτες πολεμοῦν ἡρωϊκὰ κι’ ἀποκρούουν δλες τὶς ἐπιθέσεις τους. ’Ανατρέπουν τοὺς ’Αρβανῖτες καὶ τοὺς διασκορπίζουν. Πολλοὶ γιὰ νὰ σωθοῦν ρίχνουν τὰ δπλα τους καὶ τὸ βάζουν στὰ πόδια. ‘Ο ’Αλῆς τρίζει τὰ δόντια ἀπὸ τὸ θυμό του, ἀλλὰ κι’ διδοῖς κατελήφθηκε ἀπὸ τὸν πανικὸ καὶ γιὰ νὰ φθάσῃ στὰ Γιάννενα ἔσκασε τρία ἀλογα. Τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη «Τ’ ἄλογο», περιγράφει θαυμάσια τὸν πανικὸ τοῦ ’Αλῆ καὶ τὴ φυγὴ του στὰ Γιάννενα. Οἱ Σουλιώτες μὲ τοὺς αἰχμαλώτους ποὺ ἔπιασαν, ἀντάλλαξαν τὸ Φῶτο καὶ τοὺς ἀλλους καὶ γιὰ τοὺς περιπλέον ἐπῆραν ἀρκετὰ γρόσια ἀπὸ τὸν ’Αλῆ.

Ἐργασίες.—1. Κρίνετε τὸν ’Αλῆ. 2. Λάμπρος καὶ Φῶτος Τζαβέλλας. 3. Ποιὸς μᾶς λέγει γιὰ τὸν τρόμο τοῦ ’Αλῆ. Βρῆτε δλόκληρο τὸ σχετικὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη γιὰ τὴ φυγὴ τοῦ ’Αλῆ.

Θέμα.—Νικάει ὅποιος ἔχει τὸ δίκηο μὲ τὸ μέρος του.

στ’ Ἐκπατρισμὸς τῶν Σουλιωτῶν

Τὰ κατορθώματα τῶν Σουλιωτῶν ἐμεγάλωναν τὶς ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ ”Εθνους. ”Αρχιζαν νὰ μὴ φοβοῦνται τοὺς Τουρκαλβανῖτες, ποὺ τοὺς ντρόπιασαν μιὰ φούχτα Σουλιώτες. ’Αλλὰ κι’ δ ’Αλῆς, τῷβαλε νὰ κυριέψῃ τὸ Σούλι, ποὺ τόσο τὸν ταπείνωσε. ’Οκτὼ δλόκληρα χρόνια ἔτοιμάσθηκε καὶ τὸ 1800 ἀπέκλεισε τελείως τὸ Σούλι. Σὲ κάθε δρόμο ποὺ ἔφερνε πρὸς αὐτό, ἔκτισε ὡχυρωμένους Πύργους καὶ κατέστρεψε τὶς πηγὲς τοῦ νεροῦ.

Οἱ Σουλιώτες ὑπέφεραν πολὺ ἀπὸ τὶς στερήσεις κι’ δ πανούργος ’Αλῆς πολλὲς φορὲς προσπάθησε μ’ ἐλκυστικές προτάσεις νὰ διαιρέσῃ τοὺς Σουλιώτες, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερε.

“Ο, τι δὲν κατώρθωσεν ἡ ἀνδρεία τῶν Τουρκαλβανῶν, τὸ

έπέτυχεν ή προδοσία. Μὲ ξα κακό Σουλιώτη, τὸν Πήλιο Γούση, κατάφερε μιὰ νυχτιά νὰ κρύψῃ στὸ σπίτι του, δικαπετάνιος τοῦ Ἀλῆ, Βελῆς, 200 Ἀρβανίτες. Τὸ πρῶτον οἱ Σουλιώτες βρέθηκαν ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωτιές. "Ἐτσι, ἄφησαν τὰ χωριά τους κι' ὑπεχώρησαν σ'" ξα ἀπόκρημνο βράχο, τὸ Κιούγκι. "Υποφέροντας ἀπὸ τροφές, πολεμοφόδια καὶ νερὸ ἀπεφάσισαν νὰ δεχθοῦν τοὺς δρούς τοῦ Ἀλῆ καὶ νὰ φύγουν εἰς τὰ Ἐπτάνησα (1803).

'Εχωρίσθηκαν λοιπὸν σὲ τρία σώματα. Τὸ πρῶτο ξεκίνησε

"Ο Σαμουήλ ἀδειασε τὸ πιστόλι του στὰ βαρέλια μὲ τὴν πυρίτιδα.

μº ἀρχηγὸς τὸ Φῶτο Τζαβέλλα, τὸ δεύτερο μὲ τὸν Κουτσονίκα καὶ τὸ τρίτο μὲ τὸν Κίτσο Μπότσαρη.

Πίσω ἔμεινεν δικαλόγηρος Σαμουήλ μὲ τρεῖς συντρόφους του, γιὰ νὰ παραδώσῃ τὰ πολεμοφόδια. "Οταν ἔγινεν ἡ καταμέτρηση καὶ ἡ παραλαβή, διγραμματέας τοῦ Ἀλῆ εἶπε στὸ Σαμουήλ: «Τώρα βρὲ ἀνόητε καλόγηρε, ποιὰ τιμωρία νομίζεις σὲ περιμένει;» «Καμμιά!» ἀπάντησεν δικαλόγηρος καλόγηρος κι' ἀδειασε τὸ πιστόλι του στὰ βαρέλια μὲ τὴν πυρίτιδα. Κανεὶς

δὲν ἔσωθηκεν ἀπ' ὅσους εἶχαν μπῆ στὸ μοναστήρι τῆς 'Αγίας Παρασκευῆς !

Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπῆρεν ώς ἀφορμὴ ὁ 'Αλῆς καὶ διέταξε νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιῶτες. Τὸ πρῶτο σῶμα εἶχε φθάσει στὴν Πάργα. Τὸ δεύτερο, τὸ πρόφθασαν οἱ 'Αρβανῖτες στὸ Ζάλογγο καὶ τὸ περικύκλωσαν. Δύο ήμέρες ἐπολέμησαν, ἀλλ' ὅταν ἔσωθηκαν τὰ πολεμοφόδια, οἱ 800 ἄνδρες μὲ τὰ σπαθιὰ στὸ χέρι ἄνοιξαν δρόμο καὶ μόνο 150 ἐφθασαν στὴν Πάργα.

Μαζὶ τους ὅμως ἦσαν καὶ γυναικόπαιδα. Οἱ ήρωϊκὲς αὐτὲς γυναῖκες, βλέποντας πῶς θὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν 'Αλβανῶν, ἔρριξαν τὰ παιδιά τους στὸ φοβερὸ γκρεμό, ποὺ σχηματίζει ὁ 'Αχέροντας. "Ἐπειτα ἐπιάστηκαν σὲ χορὸ (τὸ δοξασμένο χορὸ τοῦ Ζαλόγγου) καὶ σὲ κάθε γύρο ἔπεφτεν ἡ πρώτη, ὡσπου ἔπεσαν δλεες !

Τὰ νερά τοῦ 'Αχέροντα ἄγιασαν τὰ κόκκαλά τους. Τὸ τραγούδι τους ἔγινε σύμβολο τῆς ἀγνότητας, τῆς πίστης καὶ τῆς παλληκαριᾶς τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Τὸ τρίτο σῶμα ἐκυκλώθηκε στὸ μοναστήρι τοῦ 'Αγίου Σέλησου. 'Ανιιστάθηκαν γενναῖα ἐπὶ 4 μῆνες καὶ μόνο 45 κατώρθωσαν νὰ φθάσουν στὴν Πάργα. 'Απὸ τὰ 'Επτάνησα τώρα μὲ μάτια δακρυσμένα, ἀντικρύζουν τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης των πατρίδας καὶ περιμένουν μὲ λαχτάρα, τὴν ὁρα, ποὺ θὰ φιλήσουν τ' ἀγαπημένα τους βράχια.

'Εργασίες. — 1. Κάστρο δὲν πέφτει χωρὶς προδοσιά. 2. Πληροφορίες γιὰ τὸ Σαμουνήλ. Ποίημά γι' αὐτόν. 3. Μάθετε τὸ τραγούδι τοῦ χοροῦ τοῦ Ζαλόγγου.

Θέμα. — 1. 'Η τιμή, τιμὴ δὲν ἔχει καὶ χαρᾶς τον, ποὺ τὴν ἔχει. 2. Οἱ Σουλιώτισσες τί ἐκέρδισαν μὲ τὴν πράξη τους; Μάθετε τῆς Δέσπως τὸ δημοτικὸ τριγούδι. 3. 'Ο 'Αλῆς χωρὶς τιμὴ. Πῶς κρίνετε τὴν ἀθέτηση τοῦ λόγου του;

ζ' Ιερὴ Συμμαχία.

Στὰ χρόνια αὐτά, ἡ Εύρωπη ταράζονταν ἀπὸ αἰματηρούς πολέμους. 'Ο στρατηγὸς τῶν Γάλλων Ναπολέοντας, γιὰ τὶς μεγάλες του ἐπιτυχίες, ἀνεκηρύχθηκε αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας. Οἱ Γάλλοι δημοκρατικοὶ δὲν ἀντέδρασαν, γιατὶ στὸ πρόσωπό

του ἔβλεπαν τὸν ὑποστηρικτὴν τῆς Δημοκρατίας. Καὶ οἱ πλούσιοι ἐπίσης ἔμειναν ἴκανοι ποιημένοι, γιατὶ ἐδραιώνοταν ἡ ἡσυχία ἀπὸ τίς συχνές ἐπαναστάσεις.

‘Ο Ναπολέοντας, δημος, κατέκτησε σχεδόν ὅλη τὴν Εύρωπη καὶ γι’ αὐτὸν ἡ Ἀγγλία, ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Αὐστρία ἐσυμμάχησαν κι’ ἔπειτα ἀπὸ σκληρούς ἀγῶνες τὸν ἐνίκησαν στὴν μάχη τοῦ Βατερλὼ (18 Ἰουνίου 1815). Οἱ σύμμαχοι ἐμπῆκαν στὸ Παρίσιο, κατάργησαν τὴν Δημοκρατία κι’ ἔβαλαν στὸ βασιλικὸ θρόνο τὸν ἀδελφὸ τοῦ Λουδοβίκου 16ου, Λουδοβῖκο 17ο.

Τότε οἱ βασιλεῖς Ρωσσίας, Πρωσίας καὶ Αὐστρίας ὑπέγραψαν μεταξύ τους τὴν λεγομένη, ‘Ιερὴ Συμμαχία. Σύμφωνα μ’ αὐτὴν ἔπρεπε νὰ καταδιώκουν, μὲ τὴ βία ἀκόμη, κάθε ἐπαναστατικὴ κίνηση στὴν Εύρωπη καὶ νὰ διατηρήσουν τὸ ἀπολυταρχικὸ σύστημα. Γι’ αὐτό, δταν ἄναψεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, οἱ ἡγεμόνες τῆς Εύρωπης καὶ πρὸ πανιδὸς ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ, τὴν συκοφάντησαν καὶ τὴν πολέμησαν.

η' Φιλικὴ Ἐταιρία

Μ’ ὅλα αὐτὰ οἱ ιδέες τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης δὲν εἶχαν σβύσει στοὺς σκλαβωμένους λαούς. Πρῶτα στὴν Ἰταλία, ἀπὸ τὸ φόβο τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας, ἄρχισαν νὰ γίνωνται μυστικὲς ἐπαναστατικὲς δργανώσεις.

Οἱ Ἑλληνες, οἱ δόποιοι ἀπὸ πολὺ πρὶν εἶχαν ἀρχίσει τοὺς σκληρούς των ἀγῶνες, γιὰ νὰ σπάσουν τὶς ἀλυσίδες τῆς σκλαβιᾶς, προσαρμόσθηκαν στὴν προσωρινὴ κατάσταση τῶν πραγτῶν. Λέγομε προσωρινὴ, γιατὶ αὐτοὶ πρῶτοι, μὲ τὴν πίστη γιὰ τὰ δίκαια τους, ἐπαναστάτησαν καὶ ἔφεραν ἔξαρθρωση στὴν Ἱερὴ Συμμαχία.

Κατὰ τὸ ιταλικὸ λοιπὸν πρότυπο, τρεῖς ἀποφασιστικοὶ καὶ δραστήριοι ἔμποροι, ἵδρυσαν στὴν Ὁδυσσόδ μυστικὴ ἐπαναστατικὴ δργάνωση, ποὺ τὴν ὠνόμασαν Φιλικὴ Ἐταιρία (1816).

Αὐτοὶ ἦσαν ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἀρτα, ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμο καὶ ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Δὲν εἶχαν μεγάλα μέσα, ὀλλὰ ἡ σκόπιμη διάδοση, δτι πίσω ἀπ’ αὐτοὺς βρισκόταν ἔνα μεγάλο πρόσωπο, ὁ Καποδίστριας ἢ ὁ Ἰδιος ὁ Τσάρος τῆς Ρωσσίας, τῆς ἔδωσε μεγάλο κῦρος.

“Ετσι, ή Φιλική ‘Εταιρία απλώθηκε σ’ δλη τὴν Ἑλλάδα. Μέσα σὲ λίγο χρονικό διάστημα ἐπίσκοποι, πρόκριτοι, ὀπλαρχῆγοι, ὁ μπέης τῆς Μάνης καὶ αὐτὸς ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν μέλη τῆς.

‘Η ‘Εταιρία εἶχε πάρει τεράστια ἔκταση. Κατὰ τὸ 1820 δόλοι περίμεναν μὲν ἀνυπομονησία, πῶς κάτι σπουδαῖο θὰ συμβῇ. Οἱ ἰδρυτές εἶδαν, ὅτι τὰ πράγματα εἶχαν πολὺ ὡριμάσει. Γι’ αὐτὸν σκέφθηκαν νὰ βροῦν ἀρχηγό. Δυὸς τότε ἄνδρες ἔχαιραν πανελλήνια ἐκτίμηση. ‘Ο ‘Ιωάννης Καποδίστριας, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας καὶ ὁ στρατηγὸς Ἀλέξανδρος ‘Υψηλάντης, ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου. Ἀποτάθηκαν λοιπὸν στὸν Καποδίστρια. Αὐτὸς δύμας δὲν ἔδέχθη καὶ τοὺς συμβούλεψεν νὰ ὑπομείνουν, γιατὶ ἡ στιγμὴ δὲν ἦταν κατάλληλη.

‘Εργασίες.—1. Πληροφορίες γιὰ τοὺς ἴδρυτες τῆς Φιλικῆς ‘Εταιρίας, Ἐμμανουὴλ Ξάνθο, Ἀθανάσιο Τσακάλωφ καὶ Νικόλαο Σκουνφᾶ.

‘Ερωτήσεις.—1. Γιατὶ ἔγινε ἡ ‘Εταιρία. Τί σκοπὸς εἶχε; 2. Ποιὰ εἶναι τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς. Ποιοὶ ἄνδρες διέπρεψαν. Πῶς φαίνονται τώρα οἱ Τοῦρκοι;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

I. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Α' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821

1. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

α' 'Ο 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης
άρχιζει τήν ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία

Μετὰ τὴν ἀρνησην τοῦ Καποδίστρια, δὲ Ξάνθος προσέφερε τὴν ἀρχηγία στὸν 'Αλέξανδρο 'Υψηλάντη. Ἡ μεγάλη φήμη τῆς Ἐταιρίας καὶ οἱ ύποσχέσεις τοῦ Ξάνθου, ἔπεισαν τὸν 'Υψηλάντη νὰ δεχθῇ. Ἐπίστευε δὲ καὶ στὴ βοήθεια τοῦ Τσάρου.

'Ο 'Υψηλάντης ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ εἶχε διακριθῆ πολλὲς φορὲς γιὰ τὴν ἀνδρεία του. Σὲ κάποια μάχη μὲ τὸν Ναπολέοντα, εἶχε χάσει καὶ τὸ δεξὶ του χέρι. Γι' αὐτὸ δὲ Τσάρος τὸν ἔκαμε στρατηγὸ καὶ τὸν εἶχε καὶ ὑπασπιστὴ του. Καταγόταν ἀπὸ μεγάλη φαναριώτικη οἰκογένεια. 'Ο πατέρας του εἶχε διορισθῆ ἀπὸ τὸ σουλτᾶνο ἡγεμόνας τῆς Μολδαβίας. Στὸ ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο τὸ 1806 ἐβοήθησε τοὺς Ρώσους καὶ δὲ σουλτᾶνος θὰ τὸν ἐκρέμαγεν, ἀν δὲν πρόφθανε νὰ φύγῃ μὲ τὴν οἰκογένεια του στὴ Ρωσσία. Ἐκεῖ δὲ Τσάρος τὸν ὑπεστήριξε καὶ ἔβαλε τὰ παιδιά του 'Αλέξανδρο, Γεώργιο καὶ Νικόλαο στὴ στρατιωτικὴ σχολή.

'Ο 'Αλέξανδρος ἦταν 30 περίπου χρονῶν, ὅταν τοῦ προσεφέρθηκε ἡ ἀρχηγία. Ἀμέσως ἐπῆρεν ἀόριστη ἄδεια ἀπὸ τὸν Τσάρο καὶ ἥλθε στὴν 'Οδησσό. Τὸ τουρκικὸ κράτος, τὴν ἐποχὴ ἀκριβῶς αὐτή, βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀναταραχή. 'Ο 'Αλῆς εἶχεν ἔλθη σὲ ρῆξι μὲ τὸ σουλτᾶνο, δὲ ὅποῖος εἶχε στείλει τὰ καλλιτερὰ του στρατεύματα, γιὰ νὰ τὸν καταβάλῃ. Τότε εύρηκαν τὴν εὐκαιρία καὶ ἐγύρισαν στὸ ἀγαπημένο τους χῶμα 300 Σουλιώτες (Δεκέμβριος 1820) μὲ τὸν ἀρχηγὸ τους Μάρκο Μπότσαρη.

'Ο 'Υψηλάντης μὲ τοὺς Φιλικοὺς εὑρῆκαν κατάλληλη τὴν

εύκαιρια νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάσταση, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὶς ἡγεμονίες τῆς Μολδαβίας καὶ τῆς Βλαχίας.⁷ Ετσι, μὲ 200 στρατιῶτες καὶ μὲ τοὺς δυὸς ἀδελφούς του, στὶς 22 Φεβρουαρίου 1821, ἐπέρασε τὸν ποταμὸν Προύθο καὶ ἐμπήκε στὸ Ιάσιο τῆς Μολδαβίας.

Οἱ ἡγεμόνας Μιχαὴλ Σοῦτσος ἔδέχθηκε τὸν Ὅψηλάντη καὶ πολλοὶ Ἐλληνες κατετάχθηκαν στὸ στρατό του. Ἀπὸ ἑκεῖ μὲ προκήρυξή του, ποὺ ἦταν γεμάτη πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν, ἐκαλούσεν δλους τοὺς σκλάβους καὶ τοὺς Ἐλληνες νὰ πάρουν τὰ δπλα γιὰ νὰ σπάσουν πιὰ τὶς βαριές ἀλυσίδες τῆς σκλαβιᾶς τους.

— «Κινηθῆτε, εἶπε, καὶ θέλετε ίδῃ μιὰ ισχυρὴ δύναμη νὰ υπερασπισθῇ τὸ δίκιο μας».

Οἱ δπλοφόροι Ἀρβανῆτες καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ἀθανάσιος Καρπενισιώτης, Ιωάννης Φαρμάκης καὶ Γεωργάκης Ολύμπιος, ποὺ ὑπηρετοῦσαν στοὺς ἡγεμόνες, ἀκολούθησαν τὸν Ὅψηλάντη.

Πεντακόσιοι νέοι, δλοι σπουδαστὲς τῶν πανεπιστημίων, μὲ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό, ἔκαμσαν τὸν Ἰερὸ Δάρχο καὶ ὀρκίσθηκαν «ἔλευθεριὰ ἢ θάνατος». Ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ μόνη τους παρηγορίσκαν θησαυρὸν εἰχαν κρυμμένα στὰ βάθη τους τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν θέληση, εύρηκαν τὴν εύκαιρια τότε νὰ ἀποτινάξουν τὴν σκληρὴ θηριώδικη σκλασιὰ τῶν Τούρκων. Ἡ ἀνδρεία ὅμως καὶ ἡ αὐτοθυσία, δπως θὰ ίδοιμε, εἶναι ἀπαράγραπτος νόμος μόνο τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς.

Ἐργασίες.—1. Ἡ οἰκογένεια τῶν Ὅψηλάντηδων.

Ἐρωτήσεις.—1. Τί ἥλπιζεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἡ Ἐταιρία, δτι θὰ πετύχῃ ἀπὸ τὴν Ρωσσία; 2. Πῶς κρίνετε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν σπουδαστῶν. 3. Ἐνας στρατὸς γιὰ νὰ εἶναι ἄξιος τοῦ σκοποῦ του, τι κρέπει νὰ τὸν διαχρίνῃ;

β' Τὸ κίνημα στὴ Μολδοβλαχία ἀποτυγχάνει

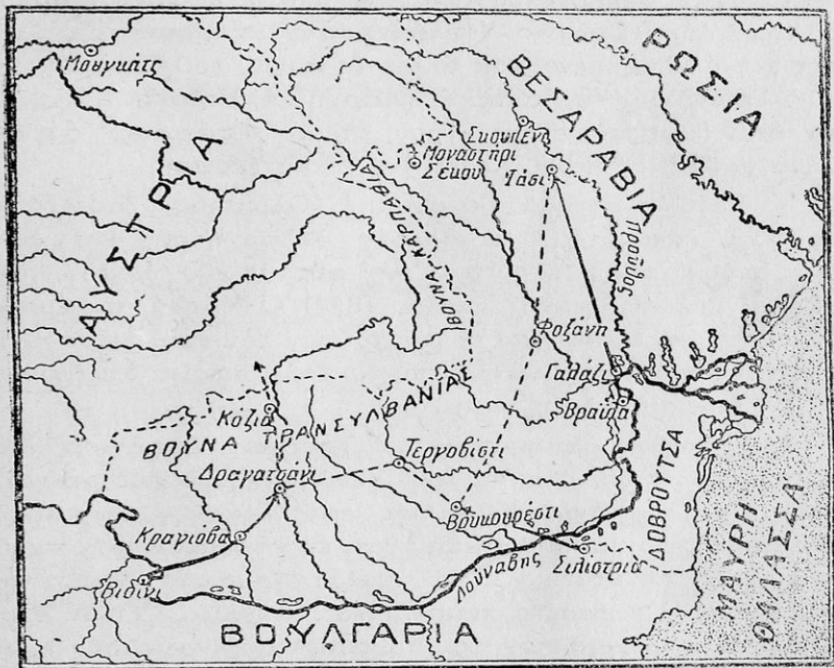
Εἶχαν περάσει 5 ἑβδομάδες ἀπὸ τὴν εἰσοδο τοῦ Ὅψηλάντη στὴ Μολδαβία καὶ τὴν Βλαχία. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς γενναίους Ἱερολογίτες καὶ τοὺς ἄνδρες τῶν τριῶν Ἐλλήνων ὁπλαρχηγῶν, οἱ ἄλλοι ντόπιοι, ποὺ ἀκολουθοῦσαν, τοὺς τραβοῦσσε τὸ πλιάτσικο καὶ ἡ ὑστεροβούλια.

Ρωσσικὸς στρατὸς δὲν φαινόταν νὰ βοηθήσῃ. Καὶ τὸ χειρό-

τερο για τὸν Ὑψηλάντη, ἥταν ἡ ἀποκήρυξη τοῦ κινήματός του ἀπὸ τὸν Τσάρο καὶ δὲ ἀφορισμός του ἀπὸ τὸν Πατριάρχη.

Οἱ ντόπιοι Βλάχοι ὁπλαρχηγοί, ἀφοῦ στὸ πέρασμά τους ἔκαναν πολλές ἀσχημίες, σκέπτονταν νὰ τὸν προδώσουν στοὺς Τούρκους. Οἱ Τοῦρκοι, μὲ τὴν ἄδεια τῶν Ρώσων, ἐμπῆκαν στὴν Μολδοβλαχία ἀπὸ 3 σημεῖα.

‘Ο πασᾶς τῆς Βραΐλας, ἀφοῦ κατέλαβε τὸ Γαλάζιο, προχώ-

Χάρτης τῆς Μολδοβλαχίας

ρησε κατὰ τοῦ Ἰασίου καὶ στὶς 17 Ἰουνίου ἐκτύπησε τὸ σῶμα τοῦ Καρπενησιώτη. ‘Ο Καρπενησιώτης μάχονταν μὲ τὰ 400 παλληκάρια του δλόκιληρη τὴν ἡμέρα, ἐναντίον πολὺ μεγαλυτέρων τουρκικῶν δυνάμεων. ‘Ο ἴδιος ἔπεισε σὰν ἥρωας καὶ 300 ἄνδρες του ἐσκοτώθηκαν.

‘Ο πασᾶς τῆς Σιλιστρίας μὲ 8 χιλιάδες Τούρκους, στὶς 15 Μαΐου, κατέλαβε τὸ Βουκουρέστι. ‘Ο Ὑψηλάντης τὸ εἶχεν ἐγκαταλείψει καὶ εἶχε τραβηγχθῆ πρὸς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, γιατὶ

οι έντόπιοι συγεννοούνταν μὲ τοὺς Τούρκους νὰ τὸν παραδῶσουν.

‘Ο πασᾶς τοῦ Βιδινίου κατέλαβε τὴν Κράγιοβα τῆς Βλαχίας καὶ ἔστειλε μέρος τοῦ ἵππικοῦ του στὸ Δραγατσάνι. ‘Ο γενναῖος δόπλαρχηγὸς Γεωργάκης ’Ολύμπιος ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τὸ τουρκικὸ στρατόπεδο τοῦ Δραγατσάνου. Περίμενε δύμως τὸν ’Ψψηλάντη, ποὺ ἦταν μὲ τὶς δυνάμεις του στὴν Κόζια. Τότε δὲ καταχθόνιος δόπλαρχηγὸς Κακαβιᾶς κατάφερε καὶ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ ’Ιεροῦ Λόχου Γεώργιο ’Ψψηλάντη καὶ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους χωρὶς νὰ περιμένουν τὶς ἄλλες δυνάμεις τοῦ Γεωργάκη καὶ τοῦ ’Αλεξάνδρου ’Ψψηλάντη. Στὴν ἀρχὴ οἱ Τούρκοι ύπεχώρησαν, δταν δύμως τοὺς εἰδαν λίγους, ἔπεσαν ἐπάνω στ’ ἀπραγαάκομα παιδιά τοῦ ’Ιεροῦ Λόχου καὶ τὰ κατέκοψαν.

‘Ο ἄξιος δόπλαρχηγὸς Γεωργάκης ’Ολύμπιος, δταν ἀντελήθηκε τὸ κακό, ἔτρεξε μὲ ἄλλους δόπλαρχηγοὺς καὶ μόλις ἔσωσε τοὺς μισοὺς ιερολοχῖτες. ’Απ’ αὐτοὺς 200 ἐσκοτώθηκαν καὶ 40 αἰχμαλωτίσθηκαν (7 Ιουνίου 1821). ‘Ο ’Ψψηλάντης ἐμπῆκε στὸ αύστριακὸ ἔδαφος καὶ οἱ Αύστριασκοὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Τὸ Ετος 1827 τὸν ἀπέλυσαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες ἀπέθανε τὸ ἐπόμενο ἔτος στὴ Βιέννη, νεώτατος.

Μὲ τὴ βοήθεια τῶν ντόπιων, οἱ Τούρκοι ἔξαφάνισαν δλα τὰ ύπολειμματα τοῦ στρατοῦ τοῦ ’Ψψηλάντη. Οἱ δυὸ γενναῖοι δόπλαρχηγοὶ Γεωργάκης ’Ολύμπιος καὶ ’Ιωάννης Φαρμάκης, δπως περιπλανιόνταν στὰ Καρπάθια, ἐπροδόθηκαν ἀπὸ τοὺς ἐντόπιους καὶ ἐκλείστηκαν μὲ 350 παλληκάρια στὸ Μοναστῆρι τοῦ Σέκκου. ‘Ο Φαρμάκης ἀντιστάθηκε γενναῖα. “Οταν δύμως ἔξαντλησε τὰ τρόφιμα καὶ τὰ πυρομαχικὰ ἀναγκάσθηκε νὰ παραθοῦθῇ, ἀφοῦ πῆρε τὸ λόγο τῶν Τούρκων, δτι θὰ τὸν ἀφηγηνὰν νὰ φύγη μὲ τοὺς συντρόφους του. ’Αλλὰ οἱ Τούρκοι δὲν ἔτηρησαν τὴ συμφωνία καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἄνδρες του ἐσφαξαν, αὐτὸν δὲ τὸν ἀπεκεφάλισαν στὴν Κωνσταντινούπολη. ‘Ο Γεωργάκης μὲ 16 συντρόφους του κατέλαβε τὸ κωδωνοστάσιο. Δεκάχρη δλόκληρες ὅρες δεκάτιζαν καὶ τρομοκρατοῦσαν τὸν ἔχθρο, ποὺ ἐνόμιζε δτι ἔχει νὰ κάνῃ μὲ χιλιάδες.

Κι’ δταν ἔσωσαν τὸ τελευταῖο βόλι, προτίμησαν νὰ ἀνατιναχθοῦν στὸν ἀέρα, παρὰ νὰ παραδῶσουν στὸν ἔχθρο κουφάρια ζωντανὰ καὶ δουλόπρεπα.

Ἐργασίες.— 1. —Γιατὶ τὸ πλιάτσικο εἶναι διαλυτικὸ σημάδι τοῦ στρωτοῦ. 2. Γιατὶ ὁ Τσάρος ἀπεκήρυξε τὸν Ὑψηλάντη καὶ τὸ κίνημά του. Τί τὸν ἐμπόδιζε;

Ἐρωτήσεις.— 1. Γιατὶ ὁ Πατριάρχης ἀφώρεσε τὴν Ἐπανάσταση; 2. Ποιὸς τὸν ἔξανάγκασε; 3. Πῶς κρίνετε τὴν συμπεριφυρὰ τῶν ντόπιων Βλάχων; 4. Πῶς κρίνετε τὴν πρᾶξη τοῦ Κακαβιᾶ; Χαρακτηρίστε τον. 5. Τί δείχνει μὲ τὴν αὐτοθυσία του ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος; Ποιοὺς ἄλλους Ἐλληνες ξέρετε στὸν ὕψος του; 6. Βρῆτε εἰκόνες ἀπὸ τὸ δλοκαύτωμα τοῦ Γεωργάκη.

2. Η ΚΑΘΑΥΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

α' Ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο

Ἡ Πελοπόννησος στὶς παραμονὲς τῆς Ἐπαναστάσεως ἦταν ἡ μόνη ἑλληνικὴ χώρα, ποὺ εἶχε συμπαγὴ ἑλληνικὸ πληθυσμὸ καὶ πολὺ πιὸ εὔπορο. Ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἦταν χαλαρὴ καὶ λιγοι Τούρκοι κάτοικοι ἦσαν ἐκεῖ. Ἡ Μάνη διατηροῦσε τὴν ἀνεξαρτησία της καὶ τὸ φιλοπόλεμο αἰσθημά της. Ἡ Πάτρα καὶ ἡ περιφέρειά της ἦταν πλουσιωτάτη ἀπὸ τὸ ἐμπόριό της μὲ τὴν Εὐρώπη. Οἱ προύχοντές της Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἀνδρέας Λόντος καὶ δ ἐπίσκοπος Γερμανὸς ἦσαν μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ εἶχαν πολὺ μεγάλο κύρος ἀνάμεσα στοὺς συμπατριῶτες τους.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου 1820 ἔφθασε στὴν Ἐλλάδα ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος (Παπαφλέσσας) ἀπὸ μέρος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, φέρνοντας μπαρούτι καὶ πολεμοφόδια. Ὁ Παπαφλέσσας ἦταν φλογερὸς πατριώτης καὶ ἀναβεῖ μὲ τὰ λόγια του ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν ἀνάμεσα στοὺς Ἐλληνες. Ἡ φήμη πῶς ὁ Ὑψηλάντης ἐπέρασε τὸ Δούναβη καὶ δτὶ ρωσικὸς στρατὸς ἐμπῆκε στὶς ἡγεμονίες, ἐκέντριζε περισσότερο τὴ φαντασία τοῦ λαοῦ. Ἐνας πόθος, μιὰ λαχτάρα, ἔνας παλμὸς ἔκαιε τίς ἑλληνικὲς ψυχές. Νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἐλλάδα.

Οἱ Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου βλέποντας τὴν ἀσυνήθιστη αὐτὴ κίνηση, ἄρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν. Γι' αὐτὸ δ διοικητὴς τῆς Τριπόλεως ἐκάλεσε σὲ σύσκεψη τοὺς προκρίτους. Οἱ πιὸ πολλοὶ δὲν ἐπῆγαν, γιατὶ φοβήθηκαν μήπως οἱ Τούρκοι τοὺς κρατήσουν.

Ἡ εἰδῆση πάλι, δτὶ ἔφθασε στὴ Μάνη δ Κολοκοτρώνης, ἐτάραξε πολὺ τοὺς Τούρκους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσο εἶχαν ἐκτεθῆ τὰ πράγματα ἀπεφάσι-
σαν οἱ πρόκριτοι τῆς Πάτρας νὰ ἐπισπεύσουν τὴν Ἐπανάσταση.
Ἐτσι, ὁ κλέφτης Σουλιώτης παραφύλαξε κι' ἐσκότωσε 8 Τούρ-
κους εἰσπράκτορες στὰ Καλάβρυτα (16 Μαρτίου 1821).

Στὶς 21 Μαρτίου σύσσωμος ὁ λαός τῆς Πελοποννήσου ἐση-

‘Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μὲ τὸ λάβαρο τῆς
‘Αγίας Λαύρας στὰ χέρια ἐκήρυξε τὴν Ἐπανάσταση
κῶθηκε μὲ μιὰ ὄρμή, σὰν νὰ ἥθελε σὲ μιὰ μέρα νὰ ἐκδικηθῇ τό-
σων αἰώνων σκλαβιά. Μιὰ βοὴ ἀντηχοῦσεν πέρα ὡς πέρα. «Νὰ
μὴ μείνῃ Τούρκος στὸ Μωριά, μηδὲ στὸν κόσμον ὅλο».

Μεγάλος τρόμος κατέλαβε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ συνθῆ-
ματα τῶν ἐπαναστατῶν: «Φραγκιὰ μὲ Μοσκοβιά».

“Ολοι ἔτρεχαν νὰ κρυβοῦν στὰ φρούρια.

Στις 23 Μαρτίου δ Πέτρος Μαυρομιχάλης, μπέης τής Μάνης κι' δ Κολοκοτρώνης κατέλαβαν τὴν Καλαμάτα. Στις 25 Μαρτίου δ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μὲ τὸ Λόντο, ἐσῆκωσε στὴ πλατεῖα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τὸ λάθαρο τῆς Ἀγίας Λαύρας, εὐλόγησε κι' ἐκήρυξε τὴν Ἐπανάσταση.

Ἐργασίες.—1. Γιατὶ ἡ Πελοπόννησος ἦταν τὸ πιὸ εὐνοϊκὸ μέρος γιὰ τὴν Ἐπανάσταση. 2. Πληροφορίες γιὰ τὸν Παπαφλέσσα, τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Γερμανό, τὸ Ζαΐμη, καὶ τὸ Λόντο. 3. Πληροφορίες γιὰ τὸν πατέρα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἐρωτήσεις.—1. Ποῦ ἦταν τόσον καιρὸ δ Κολοκοτρώνης; Πληροφορίες γιὰ τὸν πατέρα του. 2. Ἀπὸ πότε χρονολογοῦμε τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 21; 3. Γιατὶ στὸ λαὸ εἶναι ἀπαραίτητοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες;

3. ΣΦΑΓΕΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Οι Τούρκοι, στὶς ἔξεγέρσεις τῶν ραγιάδων ἀπαντοῦσαν μὲ δμασικές σφαγές. "Ἔτσι, ὅταν ἔφθασεν ἡ εἰδηση τοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντου, οἱ Τούρκοι ἔξέσπασαν σὲ λεηλασίες καὶ σφαγές κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

"Ο σουλτάνος ἐθανάτωσε πολλοὺς σημαίνοντες "Ἑλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συγγενεῖς τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας. "Οταν ἔφθασε ἡ εἰδηση τῆς Ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησο, στὶς 3 Ἀπριλίου 1821, δ σουλτάνος ἔπεσε κάτω καὶ ἄφριζεν ἀπὸ τὸ κακό του.

"Ἐχοντας ἐλεύθερα τὰ χέρια του ἀπὸ τὴ διαβεβαίωση τοῦ Τσάρου, ὅτι καταδικάζει τὸ κίνημα, ἔκαμεν ἀνήκουστα ἔγκλήματα. Διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸ μεγάλο διερμηνέα Μουρούζη, στὴν Πύλη τῶν ἀνακτόρων. Ἐπίσκοποι, Ἱερεῖς, τραπεζῖτες, γιατροί, ἀπεκεφαλίσθηκαν, ἥ ἐκρεμάσθηκαν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν τους. Στὶς 10 Ἀπριλίου 1821, ἡμέρα Κυριακὴ τοῦ Πάσχα, μετὰ τὴ θεία λειτουργία, δ νέος διερμηνέας μὲ τὸν πρόεδρο τοῦ κρατικοῦ συμβουλίου ἐμπῆκαν στὴν ἐκκλησία καὶ διάβασσαν «φιρμάνι» τοῦ σουλτάνου. "Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ἐγίνονταν ἔκπτωτος, γιατὶ ἔφάνηκεν ἀνάξιος, ἀπιστος κι' ἀχάριστος στὸ σουλτάνο. Ἀμέσως οἱ γενίτσαροι τὸν ἔσυραν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Τὸ ἀπόγευμα τῆς Ἡδιας ἡμέρας τὸν ἐκρέμασσαν, ἀπὸ τὴ μεσαία πύλη τῶν Πατριαρχείων

Έκει γιὰ ἑκφοβισμὸ ἀφησαν τὸ ἱερὸ λείψανό του τρεῖς ἡμέρες κρεμασμένο. Ἐπειτα τὸ παρέδωκαν στὸν δχλο, ποὺ μὲ ἔνα σχοινὶ στὸ λαιμὸ τὸ ἔσερνε στοὺς δρόμους τοῦ Φαναρίου χλευάζοντας καὶ βλασφημῶντας το. Μετὰ ἀπὸ τὸ καννιβαλικὸ αὐτὸ θέαμα, τοῦ ἔδεσαν ἔνα λιθάρι καὶ τὸ ἐπέταξαν στὴ θάλασσα, ἐνῷ οἱ Ἐβραῖοι καὶ οἱ Καθολικοὶ τοῦ Γαλατᾶ ἐπανηγύριζαν ἀπὸ τὴ χαρὰ τοὺς.

Σὲ λίγες ἡμέρες τὸ σχοινὶ, ποὺ εἶχε τὸ δεμένο λιθάρι,

Παρέδωκαν τὸν Πατριάρχη στὸν δχλο γιὰ χλευασμὸ

κόπηκε καὶ τὸ λειψανό του ἀνέβηκε στὴν ἐπιφάνεια. Ὁ πλοιαρχὸς Σκλάβος ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία, περνώντας μὲ τὸ πλοιό του, τὸ ἀνεγνώρισε καὶ τὸ μετέφερε στὴν Ὀδησσό. Ἐκεῖ, κατὰ διαταγὴ τοῦ Τσάρου, ἐτάφη μὲ μεγάλες τιμές.

Τὸ ἔτος 1871 ἡ πατρίδα μας ἐλεύθερη πιά, μετέφερε τὰ δστάτου καὶ τὰ ἔβαλαν στὴ Μητρόπολη. Στὰ προπύλαια δὲ τοῦ Πα-

νεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἔστησε στὸν Ἐθνομάρτυρα μαρμάρινο
ἄγαλμα.

Ἴδιες καὶ χειρότερες σκηνὲς βαρβαρότητας ἔγιναν στὴ
Σμύρνη, στὴν Ἀδριανούπολη, στὸν Αἶνο καὶ στὶς Κυδωνίες. Σὲ
δέκα χίλιάδες ύπολογίζονται οἱ θανατώσεις, μόνο στὴν Κων-
σταντινούπολη.

Ἡ σαδιστικὴ αὐτὴ συμπεριφορὰ τῶν Τούρκων ἀναψε πιὸ
πολὺ τὴν ἀγανάκτηση τῶν Ἑλλήνων καὶ διόλεμος ἔλαβε χαρα-
κτῆρα θρησκευτικό, ἄγριο καὶ ἔξοντωτικὸ μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν.
Οὐ θάνατος δὲ καὶ διχλευασμός τοῦ λειψάνου τοῦ Πατριάρχου,
ἔξωργισε καὶ τοὺς ὅμοδόξους Ρώσσους κι' ἄρχισαν προστριβές
μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τούρκων.

Ἐργασίες.—1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Γρηγόριο Ε'. (Τὸ ποίη-
μα τοῦ Βαλαωρίτη στὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντα τοῦ). 2. Γιατὶ
διὰ λαὸς δὲν πρέπει νὰ ἀφήνετε στὴν κρεπάλῃ τοῦ φανατισμοῦ, ἀλλὰ ἡ
κρατικὴ ἔξουσία νὰ εἰναι αὐστηρὴ; 3. Οἱ Τούρκοι τί δημιεύργησαν μὲ
τὰ ἀστοχα μέτρα τους;

4. ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

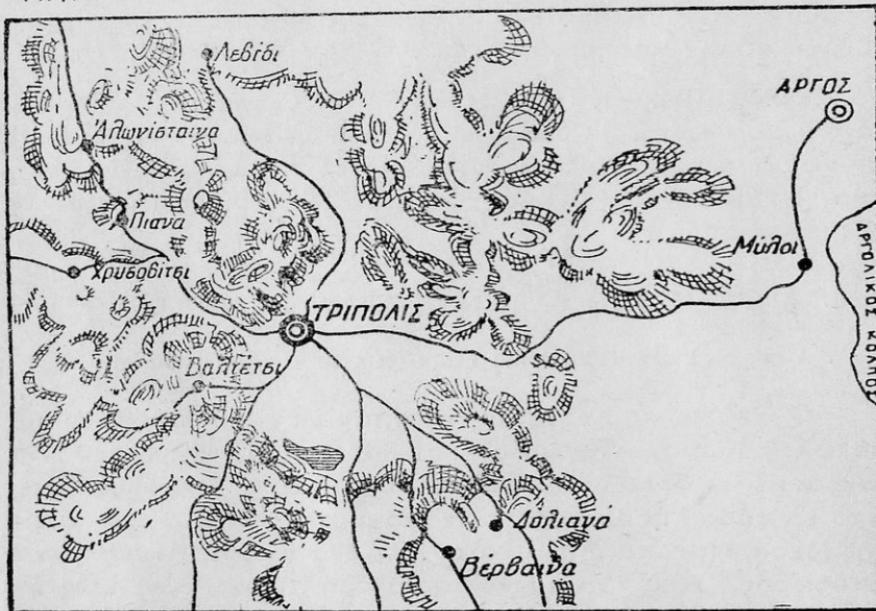
α' Ἡ στρατηγικὴ εύφυσια τοῦ Κολοκοτρώνη

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦταν γιὸς τοῦ περίφημου ἀρ-
ματωλοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη, ποὺ στὸ κίνημα τοῦ 1770
ἐσκότωσε μὲ δόλο διὰ Χασσάν πασᾶς. Ὁλος διὰ κόσμος τότε,
ἀπὸ τὸ φόβο τῆς σφαγῆς, εἶχε φύγει στὰ βουνά. Σ' ἔνα χωριὸ
τῆς Μεσσηνίας, τὰ Μῆλα, κάτω ἀπὸ ἔνα δένδρο, ἐγεννήθηκεν διὰ
Θεόδωρος. Ἀπὸ τὰ παιδικά του ἀκόμη χρόνια, ἔγινε κλέφτης.

Ἐπειδὴ δύμας οἱ Τούρκοι τὸν ἐκυνηγοῦσαν μὲ μανία, ἐπῆγε
στὰ Ἐπτάνησα καὶ κατατάχθηκε στὸν ἀγγλικὸ στρατό. Γι' αὐτὰ
τὰ ἔξαιρετα στρατιωτικά του χαρίσματα καὶ τὴν ἀνδρεία του,
διὰ καὶ δὲν ἤξευρε πολλὰ γράμματα, προήχθη σὲ ταγματάρχη.
Οταν σὰν μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ποὺ ἦταν, πληροφορή-
θηκε γιὰ τὴν Ἐπανάσταση, ἐγκατέλειψε τὴ θέση του καὶ ἥρθε
στὴ Μάνη. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Καλαμάτας, ἀμέσως ἐφάνηκεν
ἡ στρατηγικὴ του ἰδιοφυΐα. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ καταλάβῃ
τὴν Τρίπολη, ποὺ ἦταν ἡ ἔδρα τοῦ Τούρκου διοικητὴ τῆς Πε-
λοποννήσου.

«Χωρὶς τὴν Τρίπολη, εἶπε, δὲν στερεώνεται ἡ Ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο».

Οταν δῆμος ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς ἐποιορκοῦσαν τὸ κάστρα τῆς Καρύταινας, μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ στρατιῶτες του ἐπῆραν τὰ βουνά, γιατὶ ἦσαν ἀπαίδευτοι καὶ οἱ περισσότεροι ἦσαν ὥπλισμένοι μὲ μαχαίρες καὶ σφενδόνες. Μάζεψε λοιπὸν 400 μαχητές, ποὺ τοὺς ὀνόμασεν Ἱερολοχῖτες κι' ἀρχισε νὰ τοὺς γυμνάζῃ. 'Αλλὰ κι' αὐτοὶ τὸν ἔγκατέλειψαν πάλι, μὲ τὴ θεὰ τῶν Τούρκων. Τότε οἱ ἀρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποτραβηχτοῦν στὴ Μεσσηνία.

Η περιφέρεια τῆς Τριπολιτισᾶς

Ο Κολοκοτρώνης δῆμος ἀρνήθηκε. «Δὲν πάου πουθενά εἶπε, θὰ μείνω δῶ. Κάλλιο τόχω νὰ μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». Μὲ τὴν ἐπιμονή του κατώρθωσε νὰ γυρίσῃ πίσω, σὲ λίγες μέρες, δι Πετρόμπεης καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοί.

Ἐτσι, στὸ πολεμικὸ συμβούλιο ποὺ ἔκαναν ἀνέδειξαν τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔδεχθηκαν τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη γιὰ τὴν Τρίπολη. 'Επειδή, κατὰ τὸ σχέδιό του, δὲν ἦτο δυνατὸ νὰ κυριευθῇ μὲ ἐπίθεση

ἡ Τρίπολη, ἔπειτα νὰ τὴν πολιορκήσουν. Ὑπιασαν λοιπόν ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ ἔφερναν στὴν Τρίπολη καὶ τῆς ἔκοψαν τὸν ἐφοδιασμὸν ἀπὸ τροφὲς καὶ νερό. Τὰ χωριά Χρυσοβίτσι, Βαλτέτσι, Πιανά, Βέρβαινα, Ἀλωνίσταινα, Δολιανὰ καὶ Λεβίδι κάνουν τὸν κλοιὸν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτοῦ.

Ἐργασίες.—1. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ βίος του. 2. Πῶς ἀλλιῶς τὸν ἀποκαλοῦμε; 3. Γιατὶ ἡ σπουδὴ τοῦ Κολοκοτρώνη νὰ καταληφθῇ ἡ Τρίπολη; 4. Γιατὶ τὸ σχέδιό του τὸ παραδέχθηκαν ὅλοι οἱ ἀρχηγοί; 6. Βρῆτε ἀνέκδοτα τοῦ Κολοκοτρώνη. 7. Δημοτικὰ τραγούδια κλπ. Βοηθήματα. «Μπαρμπαδῆμος» τοῦ Δροσίνη. Ὁ «Γέρος τοῦ Μωριᾶ» Σπ. Μελᾶ κλπ.

β' Μάχη στὸ Βαλτέτσι, Βέρβαινα καὶ Δολιανά

Ο διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ πασᾶς ἐπολιορκοῦσε τότε τὰ Γιάννενα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὅταν ἐπληροφορήθηκε τὴν ἐπανάσταση τῶν Ἐλλήνων τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν πολιορκία τῆς Τρίπολης, ἔστειλε τὸ Μουσταφᾶ μπέη μὲ 3500 Τουρκαλβανούς.

Ο Μουσταφάμπεης προχώρησε χωρὶς ἐμπόδιο στὸ Μεσολόγγι κι' ἐπέρασε στὴν Πάτρα. Ἐσκόρπισε τοὺς Ἐλληνες, ποὺ ἐπολιορκοῦσαν τὸ φρούριο τῆς Πάτρας κι' ἔπειτα ἥλθε στὴν Ἀκροκόρινθο καὶ ἔδιωξε τὸν Παπαφλέσσα, ποὺ τὴν ἐπολιορκοῦσε. Ἀπ' ἑκεῖ κατέβηκε στὸ Ἀργος καὶ τὸ Ναύπλιο καὶ ἐμπήκε σὲ λίγες ἡμέρες στὴν Τρίπολη. Δὲ χάνει καιρό. Θέλει νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸν τρόμο ποὺ ἐσκόρπισεν ἡ ἐμφάνισή του.

Γι' αὐτό, στὶς 12 Μάη 1821, μὲ ὅλο τὸ στρατό του, δυναμωμένο καὶ μὲ τὴ φρουρὰ τῆς Τρίπολης, κτυπάει τοὺς Ἐλληνες, ποὺ ἦσαν στὸ Βαλτέτσι. Τὸ Βαλτέτσι τὸ ὑπεράσπιζαν χίλιοι πάνω κάτω Μανιάτες μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἡλία καὶ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Οἱ Μανιάτες ἐβάσταζαν γερά τρεῖς ἡμέρες τὰ ταμπούρια τους, στὰ δόποια ἦσαν δχυρωμένοι. Στὸ μεταξὺ κατέφθασαν σ' ἐνίσχυσή τους οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ κι' ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 700 ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι.

Ο Κολοκοτρώνης μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του δίνει κουράγιο στοὺς Ἐλληνες καὶ τρομάζει τοὺς Τούρκους, φωνάζοντας: «Ἐπάνω τους, Ἐλληνες, καὶ θά τοὺς πιάσωμε ὅλους ζωντανούς».

Οι "Ελληνες τότε ὥρμησαν κατ' ἐπάνω τους μὲ μανία καὶ τοὺς ἔτρεψαν σὲ φυγὴ (13—14 Μαΐου). 'Εξακόσιοι Τουρκαλβανοὶ ἐσκοτώθηκαν, 2 κανόνια κι' ἄπειρα λάφυρα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ελλήνων.

Τώρα πιὰ οἱ "Ελληνες ἐπῆραν ἐπάνω τους. Δὲν φεύγουν στὴ θέα τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τοὺς ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος καὶ μὲ πεποίθηση, γιὰ τὴν ἀνωτερότητά τους. 'Ο Μουσταφά-μπεης ἐζήτησε νὰ σπάσῃ τὸν ἀποκλεισμὸς στ' ἀλλα μέρη. Γι' αὐτὸ ἔστειλε τὸ στρατό του νὰ κτυπήσῃ τοὺς "Ελληνες στὰ Βέρβαινα καὶ Δολιανά. Τὰ Δολιανὰ τὰ ὑπεστήριζεν ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος ἢ Νικηταρᾶς μὲ 150 ἄντρες. 'Ο Νικήτας ἐκράτησεν ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα κτυπώντας εἰκοσαπλάσιο τουρκικὸ στρατό.

Οι "Ελληνες, ἀφοῦ ἔτσάκισαν τοὺς Τούρκους στὰ Βέρβαινα, ἔσπευσαν σὲ βοήθειά του. Οἱ Τουρκαρβανῖτες στὴν ἐπίθεση τῶν Ελλήνων ἐγύρισαν τρομαγμένοι καὶ ἐκλείσθηκαν στὴν Τρίπολη. Μεγάλη ἐντύπωση στοὺς "Ελληνες ἔκαμεν ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ τόλμη τοῦ Νικηταρᾶ. Ὁρθιος καὶ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἐθέριζε τοὺς Τούρκους, ἐνῷ τὰ βόλια ἔπεφταν πάνω του βροχή, χωρὶς κανένα νὰ τὸν βλάψῃ.

'Εργασίες 1.—Οἱ "Ελληνες μὲ τὴν πολιορκία τῆς Τρίπολης συνειθίζουν στὴν πειθαρχία καὶ τὴ στρατιωτικὴ ζωή. Εἶχε λοιπὸν δίκιο διοικητικὸν Κολοκοτρώνης; Γιατὶ; 2. Γιατὶ δ στρατὸς τῶν Μανιατῶν ἦταν πιὸ πειθαρχημένος; 3. Κάνετε τὸ χάρτη τῆς Τριπόλης μὲ τὸ γύρω κλιονὶ τῶν χεριῶν. Πληροφορίες. 4. 'Ο Νικηταρᾶς. Τί παρόνυμο τούδωκαν;

Θέμα.—1. «Τὸ θάρρος σώζει».

γ' 'Η ἀλωση τῆς Τριπόλεως

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 'Ιουλίου 1821 ἔφθασε στὴν Πελοπόννησο διημήτριος 'Υψηλάντης, ἀδελφὸς τοῦ 'Αλεξάνδρου καὶ ἀνέλαβε ἀπὸ μέρος τῆς Φιλικῆς 'Εταιρίας τὴν γενικὴ ἀρχηγία τοῦ ἀγῶνα. 'Η τιμιότητά του, ἡ πίστη, ἡ ἀφιλοκερδείσ, δ πατριωτισμὸς καὶ ἡ γενναιότητά του, τὸν ἀνέδειξαν, σὰν μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες μορφὲς τοῦ 21. 'Η ἀφιξή του ἔδωκε θάρρος στοὺς "Ελληνες καὶ τρόμο στοὺς Τούρκους, γιατὶ οἱ σκλάβοι ἀποκτούσαν πρίγκηπα ἀρχηγό.

Σὲ λίγες ήμέρες παρεδόθηκαν τὰ φρούρια τῆς Μονεμβασιάς καὶ τοῦ Ναυαρίνου, ποὺ εἶχαν καταφύγει οἱ Τούρκοι μὲ τὶς οἰκογένειές τους, δταν ἀρχισεν ἡ ἐπανάσταση. Στὴν Τρίπολη τώρα ἡ πολιορκία γινόταν πιὸ στενή. Πεῖνα, δίψα καὶ ἀρρώστεια ἔθέριζαν τοὺς ἀποκλεισμένους, ποὺ δὲν ἦσαν λιγώτεροι ἀπὸ 30 χιλιάδες. Καμμιὰ δύναμη δὲν τοὺς ἔσωζε πλέον. Ὁ τουρκικὸς στρατός, ποὺ ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Ἡπειρο, εὗρισκε τεράστια ἐμπόδια ἀπὸ τοὺς ὁπλαρχηγούς τῆς Στερεάς Ἑλλάδας καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ φθάσῃ.

Οἱ Ἀρβανῆτες βλέποντας πῶς δὲν ἔρχόταν τουρκικὸς στρατός, ἥρθαν σὲ συμφωνία μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Ὑψηλάντη νὰ φύγουν. Μὲ τὴ διάδοση ὅτι οἱ Ἀρβανῆτες ἔρχονται σὲ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Ἑλλήνες γιὰ νὰ φύγουν, ἀρχισε μεγάλη γκρίνια μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ ἀναταραχὴ στὴν πόλη. Τέλος οἱ Ἑλλήνες, στὶς 23 Σεπτεμβρίου 1821, ἀνέβηκαν στὰ τείχη καὶ κατέλαβαν τὴν πόλη. Ἡ ἔλλειψη κυβερνήσεως, πειθαρχίας καὶ παιδεύσεως, τότε φάνηκε τί μεγάλο κακὸ φέρνουν.

“Ολη ἡ Τρίπολη παρεδόθηκε στὴ φωτιά. Ἀπὸ τοὺς κατοίκους οἱ μισοὶ σχεδὸν ἐκάησαν ἡ ἐσκοτώθησαν καὶ πρὸ παντὸς ἀθῶα παιδιά καὶ γυναῖκες. Ὁ Γέρους τοῦ Μωριά μὲ μεγάλο κόπο μπόρεσε νὰ σώσῃ λιγούς Ἀρβανῆτες.

Τόσων χρόνων βάσανα καὶ ἔξευτελισμοί, εἶχαν σκληρύνει τὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων. Στὴ Πελοπόννησο πιὰ δὲν ὑπάρχει τουρκικὸς στρατός. Ἡ ἐπανάσταση ἐστερεώθηκε καὶ οἱ Ἑλλήνες μὲ τὰ λάφυρα ποὺ κυρίεψαν, ὠπλίσθηκαν ὅλοι μὲ ἄρματα. Ἡ φήμη τοῦ Γέρου φθάνει στὰ μεσούρανα. Ὁ λαὸς τραγουδᾷ στὰ γλέντιά τὸ τραγούδι του:

«Λάμπουν τὰ χιόνια στὰ βουνά, λάμπουν καὶ στὰ λαγκάδια
Ἐτοι λάμπει κι' ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόδουν τὸ ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες μπάλες
Αὐτοὶ δὲν καταδέχονται τὴ γῆ γιὰ νὰ πατήσουνε
καβάλλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε,
καβάλλα παίρουν ἀντίδωρο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι».

Ἐργασίες.—1. Δημήτριος Ὑψηλάντης. Σύντομη βιογραφία του. 2. Ποιός ἔχασε ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῆς Τριπόλης.

Ιστορία Νεωτέρας Ἑλλάδος, Στ' τάξεως

Έρωτήσεις.—1. "Επρεπε νὰ καῆ ἡ Τρίπολη; 2. Γιατὶ ἡ κατάληψη τῆς Τριπόλης δικαιώσει τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη; 3. Γιατὶ ὁ Κολοκοτρώνης προσπαθεῖ νὰ σώσῃ τοὺς Ἀρβανῖτες; 4. Πρέπει νὰ καταπατοῦμε τὶς συμφωνίες:

5. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

α'. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος καταγόταν ἀπὸ τὴν Μουσουνίτσα τῆς Δωρίδος. Τὸ ἐπώνυμό του ἦταν Μασαβέτας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινε διάκος τοῦ ἔμεινε αὐτό.

Ήταν ἀπὸ τὰ δραστήρια μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας καὶ

‘Οδηγοῦν τὸ Διάκο δεμένο στὸν Ὁμέρ—Βρυώνη

φλογερός πατριώτης. Ὅταν ἐπαναστάτησεν ἡ Πελοπόννησος, ὁ Διάκος ἤρθε σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς ἄλλους Στερεολλαδῖτες δπλαρχηγούς καὶ ξεσήκωσαν τὴν ἀνατολικὴ Στερεά ‘Ελλάδα.

‘Ο Χουρσίτ πασᾶς παράγγειλε στοὺς δυὸς πασάδες, Κιρσὲ Μεχμέτ καὶ Ὁμέρ Βρυώνη, νὰ ἑτοιμάσουν στρατὸ καὶ ἀφοῦ συντρίψουν τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεά νὰ κατέβουν στὴν Πελοπόννησο. Στὶς 20 Ἀπρίλη 1821 ξεκίνησε ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἀπὸ τὴ Λαμία μὲ 9 χιλιάδες στρατὸ καὶ ιππικό. Οἱ Στερεολλα-

διτες δρχηγοι, Διάκος, Πανουργιᾶς και Διοβουνιώτης, ἀπεφάσισαν νὰ τοῦ κόψουν τὸ δρόμο.

‘Ο Διάκος μὲ 400 παλληκάρια ἐπιασε τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας, κοντὰ στὶς Θερμοπύλες. Οἱ δύο ἄλλοι τὶς πλαγιές τῆς Οἰτης. ‘Ο Ὁμέρ Βρυώνης χτυπάει πρῶτα τοὺς δυδ τελευταίους. Οἱ ἄνδρες τους σάν ἀντίκρυσαν τόσο πολὺ στρατό, διεσκορπίσθηκαν. Ἔφυγαν και τὰ παλληκάρια τοῦ Διάκου και ἔμειναν μόνον 40.

Βέβαιοι γιὰ τὴ μοῖρα τους, πολεμοῦν λεονταρίσια. ‘Ο σφουνας, ἀπὸ τὶς χιλιάδες σφαῖρες τοῦ ἔχθροῦ, δὲν τοὺς φοβίζει. Ἔως δτου πέφτουν δλοι. ‘Ο Διάκος πληγώνεται βαρειὰ και πιάνεται αίχμαλωτος. Δεμένο τὸν δδηγοῦν στὸν Ὁμέρ Βρυώνη. ‘Ο πασᾶς ἔθαύμασε τὴ παλληκαριά του κι’ ἀρχίζει μὲ λόγια κολακευτικὰ νὰ τὸν πάρῃ μὲ τὸ μέρος του. ‘Ο Διάκος δμως μὲ χλευασμὸν και περιφρόνηση ἀπέκρουσε τὶς προτάσεις του.

‘Ο Ὁμέρ Βρυώνης διέταξε τότε και τὸν σούβλισαν ζωντανὸ κι’ ἔπειτα τὸν ἔψησαν στὴ Λαμία (20 Ἀπριλίου 1821).

‘Η πατρίδα μας, γιὰ τὴ μεγάλη τῆς εὐγνωμοσύνη στὸ ἄξιο τέκνο τῆς, ποὺ μὲ τὴν ἔθελοθυσία του ἐτρόμαξε τοὺς Τούρκους, ἔστησε στὸ μέρος τοῦ μαρτυρίου του στὴ Λαμία τὸ ἄγαλμά του.

Ἐργασίες.—1. Διάκος, Πανουργιᾶς, Διοβουνιώτης. Π λ η ο οφ ο ρ ί ες. Βρῆτε ποίημα δημοτικὸ γνωστὸ γιὰ τὸ Διάκο. Βρῆτε τὰ λόγια ποὺ εἶπε στὸν ψυχογιό του και στὴ γύρω φύση.

Ἐρωτήσεις.—1. Τὰ παλληκάρια τους φεύγουν, γιατὶ δὲν εἶχαν συνειθίσει στὸν πόλεμο μὲ τακτικὸ στρατό; Ποιοὶ ἄλλοι τὸ ἐπαθαν; Τί χρειάζεται λοιπὸν στὴν ἀρχῇ; 2. ‘Ο Διάκος γιατὶ μένει νὰ θυσιασθῇ; Τὸ μέρος, ποὺ γίνεται ἡ μάχη, τὶ σᾶς θυμίζει; 3. ‘Ο τρόπος τοῦ σκοτωμοῦ τοῦ Διάκου και ἡ αὐτοθυσία του, τὶ γενοῦν στὶς ψυχὲς τῶν Ἑλλήνων μαχητῶν.

Θέμα.—Διάκος και Λεωνίδας. Στὸ μικρὸ βιβλιαράκι «Μπαρμπαδῆμος» τοῦ Δροσίνη, θὰ βρῆτε πολὺ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὸ Διάκο.

β' Ὁδυσσέας Ἀνδροῦτσος

Ἡταν γιὸς τοῦ περίφημου ἀρματωλοῦ Γεωργίου Ἀνδρ-

του, πού ἐπολέμησε μὲ τὸ Λάμπρο Κατσώνη τοὺς Τούρκους. Σὲ νεαρὴ ἡλικίᾳ ἥλθε στὰ Γιάννενα καὶ κατετάχθηκε στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ. 'Ο Ἀλῆς τόσο ἦταν εὔχαριστημένος μαζὶ του πού τοῦ παρεχώρησε τὸ ἀρματωλίκι τῆς Λειβαδιᾶς. 'Ο Ὁδυσσέας, σὰν ἔμαθε τὸν σκληρὸ θάνατο τοῦ φίλου του Διάκου, ἀπεφάσισε νὰ ἑκδικηθῇ τὸν Ὁμέρο Βρυώνη. Διάλεξε, λοιπόν, δὲ ἔμπειρος ἀρματωλός, τὸ στενό, ἀνάμεσα Γκιώνας καὶ Παρνασσοῦ. 'Εκεῖ ἦταν ἔνα χάνι, γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα, **Χάνι τῆς Γραβιᾶς**.

Βγάζει τὸ μαντήλι του καὶ σέρνει πρῶτος τὸ χορό, τραγουδῶντας καὶ χορεύοντας μὲ πόδια ποὺ νομίζεις πώς δὲν πατοῦσαν στὴν γῆ. 'Εκατὸν δεκαοχτώ λεβέντες πιάνονται καὶ ἀκολουθοῦν τὸν ἀτρόμητο Ὁδυσσέα, ποὺ ἔμπαινε στὸ χάνι. 'Ωραῖο θέαμα, μὰ καὶ παράξενο μαζί, ἦταν νὰ βλέπῃ κανεὶς τοὺς ἥρωες

'Ο Ὁδυσσέας βγάζει τὸ μαντήλι του καὶ σέρνει πρῶτος τὸ χορό. αὐτοὺς γελαστούς κι' εὕθυμους, σὰν νὰ πήγαιναν σὲ πανηγύρι. 'Αμέσως μὲ τὰ παλληκάρια του ἔφραξαν μὲ πέτρες τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα καὶ ἄνοιξαν πολεμότρυπες.

'Ο Ὁμέρο Βρυώνης ἐβάδιζεν ἀνύποπτος γιὰ νὰ ἔλθῃ στὴν "Αμφισσα. Μὲ τὸ σύνθημα τοῦ Ὁδυσσέα μιὰ ὁμοβροντία, ἀπὸ τὰ 118 παλληκάρια του ἔξαπλωσε στὴ γῆ δεκάδες Τούρκους. Οἱ Τούρκοι μὲ μανία ρίχνονται νὰ καταλάβουν τὸ πλευθινὸ χάνι ἀλλὰ οἱ γενναῖοι τοῦ Ὁδυσσέα τοὺς ἀποκρίνονται μὲ γερὸ τουφεκίδι καὶ τὰ πτώματά τους γεμίζουν τὸ γύρω χῶρο (8 Μάη 1821).

Νύκτωσε, χωρὶς νὰ καταφέρῃ δὲ Ὁμέρος Βρυώνης νὰ κυριέψῃ τὸ χάνι. Γι' αὐτὸν ἔστειλε στὴν Λαμία νὰ τοῦ φέρουν τηλεβόλα. Ὁ Ὀδυσσέας δῆμος τὰ μυρίσθηκε καὶ τὴν νύκτα, πατώντας μὲ τὰ παλληκάρια του πάνω στὰ τούρκικα κουφάρια, ξέφυγε στὰ βουνά. Δυστιχία ταῦτα ἔχασε, μὰ ἀμέτρητα τούρκικα κορμιά ἐσκέπασαν τὸ πεδίο τῆς μάχης. Τὸ τόλμημα τοῦ Ὀδυσσέα ἔκοψε τὴν φόρα τοῦ Ὁμέρος Βρυώνης νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ἀμφισσας καὶ ἔδωσε θάρρος στοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, γιὰ νὰ διαμετρήθοιν μὲ τοὺς Τούρκους. Στὸ σημεῖο τῆς μάχης ἡ πατρίδα μας ἔστησε τὸν ἀδριάντα τοῦ ἥρωα τῆς Γραβιᾶς.

Ἐργασίες. — 1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρούτσο. Σύντομη βιογραφία του. Οἱ γεροντότεροι πολλὰ ἡξεύρουν γι' αὐτὸν ἀνέκdotα. Ζητᾶτε νὰ μάθετε. 2. Παρατηρήσετε στὸ χάρτη τὸ μέρος τῆς μάχης καὶ κρίνετε τὴν εὐφυΐα τοῦ Ἀνδρούτσου. Ποίημα. «Τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς» τοῦ Ζαλοκώστα.

Θέμα. — 1. Οἱ ὠφέλειες τοῦ ἀγῶνα ἀπὸ τοῦ Διάκου τὴν θνσία καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου τὴν εὐφυΐα.

γ' Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά

Τὸ τόλμημα τοῦ Ἀνδρούτσου, ἄλλαξε τὰ σχέδια τοῦ Ὁμέρος Βρυώνη. Δὲν ἐτόλμησε νὰ κατέβῃ στὴν Ἀμφισσα κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ σώση τὴν Τρίπολη. Γι' αὐτὸν μπῆκε στὴ Βοιωτία, κατέλαβε τὴν Λειβαδιά καὶ τὴ Θήβα καὶ διεσκόρπισε τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς, ποὺ μὲ τὸ Χασιώτη Βασίλη Μελέτη πολιορκοῦσαν τὴν Ἀκρόπολη.

Στὸ μεταξὺ τουρκικὴ δύναμη ἀπὸ 6 χιλιάδες ἄνδρες μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασᾶ, ποὺ εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴν Μακεδονία, ἔφθασε στὴν Λαμία. Εἶχεν ἐντολὴ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Ὁμέρος Βρυώνη, γιὰ νὰ κατέβουν στὴν Πελοπόννησο. Ἀκολούθησε τὸ δρόμο ποὺ φέρνει ἀπὸ τὴν Λαμία στὴν Ἀταλάντη. Οἱ διπλαρχηγοὶ Πανούργιας, Διοβουνιώτης καὶ Γκούρας ἀπεφάσισαν νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους στὰ Βασιλικά. «Οταν στὶς 25 Αὐγούστου δὲ τουρκικὸς στρατὸς ἔφθασε στὰ Βασιλικά, οἱ Ἑλληνες τοὺς κτύπησαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ μάταια προσπαθεῖ νὰ περάσῃ. Ἡ μάχη κρατάει δυστήματας καὶ οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἔπαθαν μεγάλη καταστροφή, γύρισαν ντροπιασμένοι στὴ Λαμία.

‘Ο Όμερ Βρυώνης δὲν ἔτολμησε μόνος του νὰ περάσῃ τὸν Ἰσθμό, γιατὶ οἱ Ἑλληνες δπλαρχηγοὶ εἶχαν πάρει τὰ μέτρα τους. Ἐτοι ἀναγκάστηκε νὰ ἀφῆσῃ τὴν Στερεά καὶ νὰ τραβήξῃ γιὰ τὰ Γιάννενα. Ἐνῶ οἱ Πελοποννήσιοι κατελάβαιναν ἀνενόχλητοι τὴν Τρίπολη.

Ἐργασίες.—1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Πανουργιᾶ, Διοιθουνιώτη Γκούρα. 2. Κοιτᾶτε στὸ χάρτη τὴν τοποθεσία τῶν Βασιλικῶν.

Θέμα.—1. Τί μεγάλες ὑπηρεσίες πρόσφερε στὸν ἄγωνα ἡ αὐτοθυσία τοῦ Διάκου, ἡ τόλμη τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ δυτικὴ Στερεά Ἐλλάδα ἦταν πλησιέστερα μὲ τὰ Γιάννενα, ποὺ βρισκόταν δὲ Χουρσίτ. Γι' αὐτὸ ἄργησε λιγο νὰ ξεσηκωθῇ. Τέλος στὰ μέσα τοῦ Μάη 1821 δὲ δπλαρχηγὸς Δημήτριος Μακρῆς ἐπαναστάτησε τὸ Ζυγὸ καὶ τὸ Μεσολόγγι. Ἀμέσως τὸν μιμήθηκε δὲ Βλαχόπουλος καὶ ἐπαναστάτησε τὸ Ἀγρίνιο. Ἀκολούθησαν τὸ Καρπενήσι, τὸ Ξηρόμερο καὶ οἱ ἄλλες πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. Ὁ Χουρσίτ ἔστειλεν ἀμέσως στρατὸ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάσταση, ἀλλὰ οἱ ἐμπειροπόλεμοι Αἰτωλοακαρνανεῖς τὸν ἐνίκησαν καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ γυρίσῃ στὰ Γιάννενα. Τὸν ἴδιο καὶ γρηγορότερο καιρὸ, ἐκηρύχθηκεν ἡ ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλία καὶ πρὸ παντὸς στὴ Χερσόνησο τῆς Μαγνησίας.

Ο ὁνομαστὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀνθιμὸς Γαζῆς, ξεσήκωσε τὰ πλούσια χωριά τοῦ Πηλίου. Ἡ ψυχὴ του τόσον ἐπαλλεν ἀπὸ ἔθνικὴν ὑπερηφάνεια, ὥστε τὸν παλμὸ αὐτὸ τὸν μετέδωκεν ἀστραπιαίως σ' ὅλην τὴν Θεσσαλομαγνησίαν.

Ἡ Λάρισα δῆμος ἦταν τὸ μεγαλύτερο τουρκικὸ στρατόπεδον, ἀπ' ὃπου δὲ Μεχμέτ πασᾶς (Δράμαλης) εϊκολα κατέπνιξε τὴν ἐπανάσταση. Τὴν ἴδια τύχη εἶχεν ἡ ἐπανάσταση στὴ Χαλκιδικὴ τῆς Μακεδονίας καὶ στὴ Νάουσα.

Οι Τούρκοι θεωροῦσαν τὴν Μακεδονία μιὰ γέφυρα ποὺ ξωνωνε τὴν εύρωπαϊκὴ Τουρκία μὲ τὴν νοτιωτέραν Ἐλλάδα. Γι' αὐτὸ διατηροῦσαν ισχυρές φρουρές σὲ πολλὰ μέρη της καὶ

Ιδιως στή Θεσσαλονίκη και τὸ Μοναστήρι. Ὁ ἐλληνικώτατος δῆμος πληθυσμός της, παρ' ὅλο τὸ δύσκολο τοῦ ἀγῶνα, ξεσηκώθηκε.

Πρῶτοι οἱ κάτοικοι τοῦ Πολυγύρου (Μάϊος 1821), σὰν ἔνας ἄνθρωπος, ἀρπάζουν τὰ ὅπλα καὶ ἔξοντώνουν τὴν τουρκικὴ φρουρὰ τῆς πόλεως. Τότε δὲ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, μία ἀπὸ τις ἔξεχουσες μορφὲς τοῦ ἀγῶνα, ποὺ προετοίμαζε κρυφὰ τὴ στρατολογία τῶν κατοίκων καὶ μοναχῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους, ἐκήρυξε τὴν ἐπανάσταση στὶς Καρυές καὶ ὅλη ἡ Χαλκιδικὴ ἔξεγέρθηκε. Ἡ Ισχυρὴ τουρκικὴ φρουρὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐκινήθηκεν ἀμέσως καὶ οἱ ἀνθηρότερες κωμοπόλεις Πολύγυρος, Γαλάτιστα καὶ Βασιλικά παρεδόθηκαν στὴ φωτιά. Τόσος δῆμος ἦταν δὲ τρόμος τοῦ σουλτάνου, ώστε ἐστειλε διοικητὴ τῆς Θεσσαλονίκης τὸν ἐμπειρότατον Ἀμπούλαν Ἀβούδην, δὲ δόποῖος δῆγώντας 14 χιλιάδες στρατὸς κατέπνιξε στὸ αἷμα τὰ ἐπαναστατημένα μέρη τῆς Χαλκιδικῆς.

Οὐαὶ Ἀμπούλαν Ἀβούδην ἐπανάσταση στὴ δυτικὴ Μακεδονία. Ἐκάλεσε τοὺς ἐπιφανέστερους προκρίτους καὶ διπλαρχηγούς τῆς Βερροίας, Ναούσης, Σιατίστης, Κοζάνης, Καστορίας, Κλεισούρας κ.ἄ., νὰ παρουσιαστοῦν στὶς τουρκικὲς ἀρχές. Ὅσοι παρουσιάστηκαν, πολλοὶ ἐκλείσθηκαν στὶς φυλακές. Ὁ Ζαφειράκης Θεοδοσίου ἀπὸ τὴν Νάουσα, δὲ Καρατάσος ἀπὸ τὴν Βέρροια κι' δὲ Γάτσος ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα προσφέρθηκαν στὸ λυτρωτικὸ μεγαλεῖο τῆς θυσίας. Μὲ τὰ γενναῖα καὶ ἐμπειρότατα στρατιωτικά των σώματα προσέβαλαν τὴν φρουρὰ τῆς Ναούσης, τὴν δόποιαν αἰχμαλώτισαν (Φεβρουάριος 1822). Ἡ Βέρροια ἦταν σοβαρὸ στρατιωτικὸ κέντρο τῶν Τούρκων. Γι' αὐτὸν δὲ Κεχαγιά μπέης ξεκίνησε νὰ τοὺς κτυπήσῃ μὲ 4.000 στρατό. Οἱ Μακεδόνες εἶχαν δχυρωθῆναι στὴ Μονὴ Δοβρᾶ (μεταξὺ Βερροίας καὶ Ναούσης).

Οἱ ἀτρόμητοι μέχρις ἀγριότητος στοὺς κινδύνους Μακεδόνες τὸν ἀνάγκασαν νὰ γυρίση πίσω, ἀφοῦ ἐσκότωσαν 1.500 Τούρκους.

Οὐαὶ Ἀμπούλαν Ἀβούδην ἔγινεν ἔξω φρενῶν, μὲ τὸ ἄκουσμα τοῦ κατορθώματος τῶν Ἑλλήνων. Μὲ δλεῖς του τὶς δυνάμεις καὶ 10 κανόνια φθάνει ἔξω ἀπὸ τὴ Νάουσα. Ἡ πόλη κρατᾶ ἥρωϊκὴ ἀμυνα ἔνα μῆνα. Τέλος, μὲ τὸν τεράστιο δγκο τῶν δυνάμεών του, δὲ Ἀμπούλα παραβιάζει τὰ τείχη τῆς πόλεως. Τότε συνέ-

βησαν τόσο ήρωϊκά κατορθώματα, που θυμίζουν τὸ Σούλι καὶ τοὺς ἀγῶνες του.

‘Η Νάουσα παρεδόθηκε στὶς φλόγες, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς ἐσφάγησαν. Τὰ κορίτσια γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν τουρκικὴ ἀτίμωση, ἔπεισαν στὸ μεγάλο καταρράκτη τῆς Ἀραπίτσας καὶ σκοτώθηκαν.

‘Εργασίες.—1. Ποιὸ ἄλλο γνωστὸ μέρος ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραχγούδια εἶναι κοντὰ στὸ Ξηρόμερο; 2. Γιατὶ οἱ διπλαοχηγοὶ τῶν Αἰτωλοακαριάνων εἶναι ἔμπειροι στὸν πόλεμο; 3. Γιατὶ ἀπέτυχεν ἡ ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλία; 4. Ποιὰ μεγάλη πόλη εἶναι κοντὰ στὴ Χαλκιδικὴ καὶ τὴ Νάουσα; Γιατὶ ἀπέτυχεν ἡ ἐπανάσταση στὴ Μακεδονία; 4. Ζητᾶτε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὰ κορίτσια τῆς Νάουσας.

7. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ

α' Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου βοηθοῦν τὴν ἐπανάσταση

“Οταν ἄρχισεν ἡ ἐπανάσταση, τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν νήσων ἦσαν περίπου 300 κι' εἰχαν πλήρωμα 12 χιλιάδες ναῦτες. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐστήριζαν δλες τους τὶς ἐλπίδες, στὴ βοήθεια τῶν νησιῶν. Γι' αὐτὸ ἀμέσως ἔστειλαν καὶ τοὺς προσκάλεσαν στὸ δνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἐθνους δλου, νὰ ἐπαναστατήσουν. Σ' ἐπιστολή τους τοὺς ἔλεγαν: «Ἀδελφοὶ ἀπὸ σᾶς ἔξαρταί ἡ ἐλευθερία ἡ ἡ καταστροφή».»

Πρῶτοι, ἐπαναστάτησαν οἱ Σπετσιώτες καὶ ἔξωπλισαν 53 πλοῖα (26 Μαρτίου). ‘Η χήρα Μπουμπουλίνα ἔκαμε δικό της στολίσκο καὶ ἡ ἥδια σὰν καπετάνισσα ἀπέκλεισε τὸν κόλπο τοῦ Ναυπλίου. Ἀκολούθησαν τὰ Ψαρά (στὶς 12 Ἀπριλίου). “Οταν σπετσιώτικο καράβι ἔφερε στὰ Ψαρά τὴν εἰδηση τῆς ἐπαναστάσεως οἱ γενναῖοι Ψαριανοί, χωρὶς νὰ λογαριάσουν διτὶ ἦσαν πολὺ κοντὰ μὲ τὴν μικρασιατικὴ ἀκτὴ, ἔσχισαν τὴν τουρκικὴ σημαία καὶ ἐπαναστάτησαν. Στὸ χαιρετισμὸ τοῦ Πάσχα «Χριστὸς Ἄνεστη» ἀπαντοῦσαν: «Καὶ ἡ Ἑλλάδα Ἄνεστη». Κινήθηκαν δμέσως δραστήρια. Ἐπιασαν 4 τουρκικὰ καράβια ποὺ ἔφερναν βοήθειες στὸ Ναύπλιο καὶ σὲ λίγο καιρὸ ἔγιναν τὸ φόβητρο τῶν Τούρκων στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Τελευταία ξεσηκώθηκε ἡ “Υδρα, ποὺ εἶχε τὰ περισσότερα καράβια καὶ πολὺ πλούσιους καραβούρηδες. Τὴν ξεσήκωσεν δ

πλοίαρχος Οἰκονόμου. 'Ο μεγάλος πλούσιος Λάζαρος Κουντουριώτης, πού ἡ περιουσία του τότε ἔφθανε τὰ 2 ἑκατομμύρια, (σημερινά λεπτά πολλά δισεκατομμύρια) τὴν πρόσφερε για τὸν ἀγῶνα. Τὰ τρία μόνο νησιά, ἔκαναν στόλο ἀπὸ 176 καταδρομικά.

Τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν αὐτῶν νησιῶν ἀκολούθησαν, ἡ Σάμος, ἡ Κάσσος, ἡ Μύκονος, τὸ Γαλαξεῖδι καὶ ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. "Ετσι, τὰ περισσότερα νησιά τοῦ Αἰγαίου προσχώρησαν στὴν ἐπανάσταση.

'Εργασίες. — 1. Γιατὶ ἔπειτα νὰ ἐπαναστατήσουν τὰ νησιά. 2. Πληροφορίες γιὰ τὴ Μπουμπούλινα. 3. Γιατὶ ἡ πλουσία "Υδρα ἐπαναστατεῖ τελευταία. 4. Λάζαρος Κουντουριώτης. Πληροφορίες.

β' 'Ο Παπανικολῆς καίει τὴν τουρκικὴ φρεγάτα

Τὰ τρία νησιά "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, στὴν ἀρχή, εἶχαν ειχωριστὸ τὸ καθένα ναύαρχο. "Επειτα ἐπεβλήθηκε, μὲ τὴν τόλμη του καὶ τὴν εύφυΐα του στὰ ναυτικά, ὁ 'Υδραῖος 'Ανδρέας Μιαούλης.

"Ο ἐλληνικὸς στόλος ἀποτελούνταν ἀπὸ μικρὰ καράβια, μὲ λίγα κανόνια, ἐνῶ ὁ τουρκικὸς εἶχε μεγάλα, μὲ πολλὰ κανόνια. Οἱ "Ἐλληνες δμως ναυτικοὶ ἦσαν πιὸ ριψοκίνδυνοι. Σωστοὶ θαλασσόλυκοι. 'Αντίθετα, οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀνίδεοι καὶ μισθοφόροι.

Μιὰ μέρα ὁ ἐλληνικὸς στόλος βλέπει στὰ βορειοδυτικὰ τῆς Μυτιλήνης μιὰ μεγάλη τουρκικὴ φρεγάτα μὲ 84 κανόνια καὶ 1100 ναῦτες, ποὺ ἔμπαινε στὸ λιμάνι τῆς Ερεσοῦ. Μὲ τὰ μικρὰ τους κανόνια οἱ "Ἐλληνες δὲν ἤμπρεσαν νὰ τὴν βλάψουν.

Σκέφθηκαν λοιπὸν νὰ τὴν ἀνατινάξουν μὲ πυρπολικό, ἀλλὰ δὲν ἤξεραν πῶς γίνεται. Τότε παρουσιάσθηκεν ὁ 'Ιωάννης Πατατούκος, ποὺ ἤξευρεν τὴν κατασκευή. Οἱ πλοίαρχοι τοῦ ἔδωκαν δυὸ μικρὰ πλοῖα, νὰ τὰ κάνῃ πυρπολικά. Γέμισε λοιπὸν τὰ ἀμπάρια τους ἀπὸ μπαρούτι, πίσσα, οἰνόπνευμα καὶ ρετσίνι. 'Απ' ἔξω τὰ ἄλειψε μὲ πίσσα καὶ νεύτι. Στὸ κατάστρωμα ἔβαλε οἰνόπνευμα σὲ βαρέλια καὶ νεύτι μὲ ἄλλες εὔφλεκτες ψλες.

Δυὸ τολμηροὶ Ψαριανοί, ὁ Καλαφάτης καὶ ὁ Παπανικολῆς (21 Μαΐου 1821), μπήκαν μὲ ἄλλους συντρόφους τους στὶς βάρκες καὶ ἤκείνησαν, σύροντας πίσω τὰ πυρπολικά. Οἱ Τούρκοι τούς ἀντελήθησαν κι' ἅρχισαν νὰ τοὺς κανονιοβολοῦν. Τὸ πυρ-

πολικό τοῦ Καλαφάτη ἀπέτυχε, γιατὶ οἱ Τούρκοι πρόφθασαν νὰ τὸ ξεγαντσώσουν καὶ κάηκε ἄσκοπα. Ἐνῶ δὲ Παπανικολῆς ἀφοῦ τὸ κόλλησε στὴν πλώρη, τὸ ἄναψε καὶ ἔπειτα ξανοίχθηκε μὲ τὴ βάρκα του. Πελώριες φλόγες ξεπήδησαν καὶ ἔγλειφαν τὴν φρεγάτα. Σὲ λίγο δλόκληρο τὸ τουρκικὸ μεγαθήριο κατατρώγονταν ἀπὸ τεράστια πυρκαγιά. Ἡ πυρκαγιὰ σιγὰ·σιγὰ μεταδόθηκε στὴν μπαρουταποθήκη καὶ τὸ πολεμικὸ ἀνετινάχθηκε στὸν ἀέρα, σὰν πυροτέχνημα. Ἀπὸ τὸ πλήρωμα μόνο δχτὼ σώθηκαν, ποὺ πρόφθασαν καὶ ρίχθηκαν στὴν θάλασσα.

Τὸ πυρπολικὸ εἶναι πιὰ φοβερὸ δπλο στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τότε οἱ "Ἐλληνες κυριαρχοῦν στὸ Αἴγατο. Ὁ τουρκικὸς στόλος καταφοβισμένος δὲν τολμᾷ νὰ ξεμυτίσῃ ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντο ποὺ εἶναι τὸ καταφύγιό του.

Ἐργασίες. — 1. Ἄνδρεας Μιαούλης. Παπανικολῆς. Σύντομη βιογραφία τους. 2. Τὰ εἰδη τῶν πλοίων κατὰ τὸ 1821. 3. Τὶ ήταν δὲ Ιωάννης Πάργιος ή Παπατούκος; ποὺ ζημαθε τὴν κατασκευὴ τῶν πυρομαχιῶν; 4. Πῶς κρίνεται τὴν τόλμη τοῦ Παπανικολῆ καὶ Καλαφάτη;

8. ΠΡΩΤΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΔΑΥΡΟ

"Οταν ἄρχισεν ἡ ἐπανάσταση, ἡ χώρα μας κυβερνιόταν κατὰ τὸ κοινοτικὸ σύστημα, ποὺ μάθαμε. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ἐφάνηκεν ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἀρχῆς, ἐπάνω ἀπὸ τὶς τόσες κοινότητες, ποὺ νὰ μαζεύῃ ἀπ' αὐτὲς τοὺς φόρους, τὶς δωρεὲς κλπ. γιὰ νὰ διαθέτῃ δλα αὐτὰ ἀνάλογα. "Ετσι, ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν ἐπανάσταση, οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου μὲ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ στρατιωτικοὺς συνήλθαν στὴ Μονὴ Καλατεζῶν τῆς Ἀρκαδίας καὶ διώρισαν διλιγομελῆ ἐπιτροπή, ποὺ μαζὶ μὲ τὸν ἀρχιστράτηγο θὰ φρόντιζε γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀγῶνα.

"Οταν, δημως, ἔφθασεν δὲ Δημήτριος Ὅψηλάντης, ἀνέλαβεν αὐτὸς μὲ δικό του συμβούλιο τὴ διοίκηση. Τὸν ἴδιο σχεδὸν καιρὸ κατέβηκαν στὴν Ἐλλάδα δυὸ ἔξεχοντες Φαναριώτες, δὲ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ δὲ Θεόδωρος Νέγρης.

"Ο Ὅψηλάντης τοὺς ἔδεχθηκε μὲ πολλὴ εύχαριστηση καὶ τοὺς ἀνέθεσε νὰ δργανώσουν τὴν Στερεά Ἐλλάδα. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἔφθονησαν τὸ κύρος τοῦ Ὅψηλάντη καὶ δὲ Μαυροκορδά-

τος έκάλεσε συνέλευση τῶν προκρίτων στὸ Μεσολόγγι καὶ σύστησε τὴ Γερουσία τῆς δυτικῆς Στερεάς. Ὁ δὲ Νέγρης στὴν ἀνατολικὴ Στερεά ἔδωσε στὴν τοπική τῆς κυβέρνηση τὸ δῦνομα «Ἀρειος Πάγος».

Ἡ διαιρεση αὐτὴ ἐξασθενοῦσεν πολὺ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ ἀγῶνα. Αὐτὸ τὸ εἶδαν καὶ οἱ τρεῖς τοπικὲς κυβερνήσεις καὶ ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ κεντρικὴ κυβέρνηση ἦταν αἰσθητῇ. Γι' αὐτὸ ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Τριπόλεως ἐκάλεσε τὸ λαὸν νὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους του γιὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευση. Στὶς 14 Δεκεμβρίου 1821, μαζεύθηκαν ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι στὸ Ἀργος καὶ ὠρκίσθηκαν πίστη στὴν πατρίδα.

Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822, μετατέθηκεν ἡ ἔδρα τῆς Ἐθνοσυνέλευσεως στὴν Ἐπίδαυρο κι' ἀρχισε τὶς ἐργασίες τῆς. Ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευση αὐτὴ βγῆκε τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ Σύνταγμα. Τὰ σπουδαιότερά του ἀρθρα εἶναι τὰ ἑξῆς :

1. Θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ Ὀρθόδοξος Χριστιανική. Εἶναι ὅμως ἀνεκτὴ καὶ κάθε ἄλλη θρησκεία.

2. «Ολοι οι Ἑλληνες εἶναι ἵσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ δεκτοὶ σ' ὅλες τὶς κρατικὲς ὑπηρεσίες.

3. Καταργοῦνται τὰ βασανιστήρια, ἡ δουλεία καὶ ἡ δῆμευση τῆς περιουσίας.

Δύο ἑξουσίες ἔδημιουργήθηκαν, τὸ *βουλευτικό*, ποὺ ἔκανε τοὺς νόμους καὶ τὸ *ἐκτελεστικό*, ποὺ τοὺς ἔκτελοῦσε. Πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ ὡρίσθηκεν ὁ Ὑψηλάντης καὶ τοῦ ἔκτελεστικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος. Ἐπειδὴ τὰ μυστικὰ σωματεῖα ἥσαν μισητὰ στοὺς ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης, καταργήθηκαν τὰ σύμβολα καὶ γιὰ σημαία μας ὡρισε—ἡ τότε συνέλευση—τὴν κυανόλευκο.

Αφοῦ ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀπήυθυνεν ἐμπνευσμένη προκήρυξη γιὰ τὰ δίκαια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διαλύθηκε (16 Γενάρη 1822).

Ἐργασίες.— 1. Γιατὶ χρειαζόταν ἡ κεντρικὴ ἑξουσία; Οἱ κοινότητες μποροῦσαν νὰ βλέπουν καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ ὅλες τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀγῶνα; 2. Γιατὶ δὲν ἔπειπε νὰ ὑπάρχουν τρεῖς κυβερνήσεις, ἀλλὰ μία; 3. Πῶς κρίνετε τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ Σύνταγμα. Τί σᾶς κάνει ἐντύπωση ἀπὸ τὰ ἀρθρα του; 4. Γιατὶ δὲν ἔπειπε νὰ διατηρηθοῦν οἱ σημαῖες τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας. Ποιοὶ ἐμάχονταν στὶς ἐπαναστάσεις καὶ εἶχαν ὑπογράψει μεταξύ τους συμμαχία.

Β' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1822

Ι. ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

Στὰ τέλη τοῦ Γενάρη 1822, δὲ Ἀλῆς τῶν Ἰωαννίνων κατεβλήθη τελειωτικά ἀπὸ τὸ Χουρσίτ. Ὁ αἰμοβόρος καὶ παμπόνηρος Ἀλῆς ἐπίστεψε στὶς ἀπατηλές ύποσχέσεις τοῦ Χουρσίτ καὶ παρεδόθηκε, νομίζοντας διὰ βρῆ συγχώρηση. Ἀλλὰ τρομερὴ σφαγὴ περίμενεν αὐτὸν καὶ δλη του τὴν οἰκογένεια. Ἔτσι ἔμειναν ἐλεύθερες τώρα οἱ πολιορκητικές δυνάμεις τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι πασάδες κατέστρωσαν τὸ ἔκης σχέδιο. Ὁ Χουρσίτ μὲ τὸ στρατό του θά κατέπνιγε τὴν ἐπανάσταση τῆς δυτικῆς Στερεᾶς μέχρι τῆς Ναυπάκτου καὶ ἀπ' ἐκεῖ θά ἀποβιβαζόταν στὴν Πελοπόννησο. Δεύτερος τουρκικὸς στρατὸς ἔκινώντας ἀπὸ τὸ μεγάλο στρατόπεδο τῆς Λάρισας, θά διέσχιζε τὴν ἀνατολικὴ Στερεά καὶ ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸ θά ἔμπαινε στὴν Πελοπόννησο. Ἰσχυρός στόλος θά ύποστηριζε τίς δυνάμεις αὐτὲς καὶ θά μετεκόμιζε τὸ στρατὸ ἀπὸ τὴ Ναύπακτο στὴ Πελοπόννησο. Ἔτσι θά καταπνιγόταν ἡ ἐπανάσταση στὴν κοιτίδα της. Ἐνα γεγονός δημως, ποὺ κατέπληξε τοὺς Τούρκους, ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ προηγηθῇ ἡ δράση τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Ἐργασίες.—1. Πῶς κρίνετε τὴν τιμωρία τοῦ Ἀλῆ;

Θέματα.—1. Ἄργει ὁ Θεός, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ. 2. Πῶς βλέπετε τὸ σχέδιο τῶν πασάδων; 3. Τί χρειάζεται γιὰ νὰ πετύχῃ ἐνα σχέδιο;

2. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

α' Καταστροφὴ τῆς Χίου

Ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αίγαλου, ἡ Χίος ἦταν τὸ εἰρηνικώτερο καὶ τὸ πιὸ πλούσιο νησί. Ἡ μαστίχα τῆς ἦταν περιζήτητη σ' δλη τὴν Εύρωπη καὶ πολλοὶ εύρωπαῖοι ἔμποροι τὴν ἐπισκέπτονταν. Κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, δὲν ἐκινήθη. Στὶς 10 Μαρτίου 1822, δὲ ἀρχηγὸς τῶν Σαμιωτῶν Λογοθέτης, μὲ 1500 ἄνδρες ἀποβιβάστηκε στὴ Χίο καὶ ἔσπασε σὲ σφαγὴ καὶ λεηλασία κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ σουλτᾶνος ἀφοῦ διέταξε τὴ σύλληψη τῶν Χιωτῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέστειλε τὸν Καρά Ἀλῆ μὲ 46 πλοῖα καὶ 7 χιλιάδες στρατό. Στὶς 30 Μαρτίου, ἀπο-

βίβασεν δὲ Καρά 'Αλής τὸ στρατὸ στὴν ἔηρά κι' ἀρχισε νὰ βομβαρδίζῃ ἀπὸ τὰ πλοῖα τὴν πόλη, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες ἐπετίθονταν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν.

Οἱ Σαμιῶτες ἐκράτησαν σταθερὰ τὶς θέσεις τους, ἀλλὰ ἀπέναντι τῆς ἴσχυρῆς πιέσεως τῶν Τούρκων ἐπρόλαβαν νὰ σω-

Ἡ Καταστροφὴ τῆς Χίου.

θοῦν σὲ μερικὰ Ψαριανὰ καράβια. Οἱ ἀσιατικὲς ὁρδὲς τοῦ Καρά 'Αλή ἀπὸ τὸ δίψα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τὸ φανατισμὸ τῶν δερβισάδων δὲν ἄφησαν πέτρα στὴν πέτρα. Ἡ Χίος καὶ 46 χωριά τῆς νήσου παραδόθηκαν στὴ φωτιά. "Οσοι Χιώτες ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὸ μα-

χαίρι τῶν αίμοδιψῶν Τούρκων, ἐσύρθηκαν αἰχμάλωτοι κι' ἐπωλήθηκαν σὰν δοῦλοι στὶς ἀγορὲς τῆς Τύνιδος καὶ Ἀλεξάνδρειας. Εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες ἡσαν οἱ σφαγμένοι καὶ 47 χιλιάδες οἱ αἰχμάλωτοι ἀπὸ τοὺς 100 χιλιάδες κατοίκους, ποὺ εἶχε τὸ πλούσιο νησί.

Οἱ Εὐρωπαῖοι δημοσιογράφοι μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα περιέγραψαν τὴν τούρκικη θηριωδία. ‘Ο ζωγράφος Δελακροά, παρέστησε τὴ σφαγὴ τῆς Χίου ἀπὸ τοὺς αἵμοχαρεῖς Ἀσιᾶτες. ‘Ο ἴσχυρισμός, δτὶ ἡ τουρκικὴ φυλή, μὲ τὰ ἀπάνθρωπα ἔνστικτά της, δὲν μποροῦσε νὰ συζήσῃ μὲ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Εὐρώπης, γινόταν τῷρα πιστευτός.

Ἐργασίες.—1. Τί προϊόντα βγάζει ἡ Χίος; ‘Ο σουλτᾶνος, ποὺ εἶχε χαρίσει τοὺς φόρους τῆς Χίου; 2. Βρῆτε ποιήματα καὶ διηγήσεις γιὰ τὴ σφαγὴ τῆς Χίου. 3. Τί ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι μὲ τὸ νὰ δεῖξουν τὴ βαρβαρότητά τους: 4. Βρῆτε τὴν εἰκόνα τῆς σφαγῆς τῶν κατοίκων.

β' Τὰ κατορθώματα τοῦ Κανάρη

‘Ο ἐλληνικὸς στόλος ἔτρεξεν ἀμέσως στὰ νερὰ τῆς Χίου, ἀλλὰ ἥταν πιὰ ἀργά. Οἱ Ἐλληνες ἀπεφάσισαν τότε νὰ ἔκδικηθοιν τοὺς Τούρκους μὲ τὰ πυρπολικά. Δύο γενναῖοι ναυτικοί, ὁ Ὑδραῖος Πιπίνος καὶ ὁ Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης, ἀνέλαβαν νὰ ἔκτελέσουν τὸ βαρύ ἔργο.

‘Ηταν ἡ τελευταία νύκτα τοῦ τουρκικοῦ Ραμαζανίου καὶ τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἡσαν φωταγωγημένα στὸν κόλπο τῆς Χίου (6-7 Ἰουνίου 1822). Οἱ Τοῦρκοι ἡσαν παραδομένοι στὴ διασκέδαση καὶ τὸ φαγοπότι. ‘Ο Καρά Ἀλῆς εἶχε καλέσει σὲ δεῖπνο στὴ ναυαρχίδα του, τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ἑηρᾶς. Σὰν σκιές γλιστρησαν στὸ λιμάνι οἱ δυσδικοὶ ναυτικοί.

‘Ο Πιπίνος ἐκόλλησε τὸ δικό του στὴν ύποναυαρχίδα, ὁ δὲ Κανάρης στὴ ναυαρχίδα. Τὰ ἄναψαν καὶ ἀμέσως ἀπεμακρύνθηκαν. Τὸ πυρπολικὸ τοῦ Πιπίνου δὲν εἶχε κολλήσει καλά καὶ οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ τὸ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ύποναυαρχίδα. ‘Ἐνῶ τοῦ Κανάρη μάταια προσπαθοῦν οἱ Τοῦρκοι νὰ τὸ ξεκολλήσουν. Οἱ πύρινες γλῶσσες του μετέδωσαν τὴ φωτιά στὴ ναυαρχίδα, ποὺ ἀρχισε νὰ καίεται. Τὰ κανόνια της ἀπὸ τὴ φωτιά ἐκπυρσοκροτοῦσαν μόνα τους. Τὸ κατάστρωμα καὶ τὰ κατάρτια της ἐφλέγοντο. Ναῦτες καὶ ἀξιωματικοὶ πηδοῦσαν στὶς βάρκες τρομαγμένοι νὰ σωθοῦν. ‘Ο Καρά Ἀλῆς, δταν ἐπάτησε

σὲ μιὰ βάρκα, ένα πύρινο κατάρτι ἔπεσε στὸ κεφάλι του καὶ σὲ λίγο πέθανε. "Οταν ἡ φωτιὰ ἔφθασε στὸ μπαρούτι, δλόκληρος ὁ κολοσσὸς ἐτινάχθηκε στὸν δέρα καὶ βυθίσθηκε, παρασύροντας στὴ δύνη τοῦ νεροῦ καὶ δσες φορτωμένες βάρκες βρίσκονται τριγύρω. Δύο χιλιάδες περίπου Τούρκοι ἐπλήρωσαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ ἔτρομερά τους ἐγκλήματα.

"Ο τουρκικὸς στόλος τρομαγμένος ἔτρεξε νὰ κρυφθῇ στὰ

"Ο Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα.

Δαρδανέλλια. Σὲ λίγους μῆνες ὁ Κανάρης ἔκαψε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια στὴν Τένεδο καὶ τὴν ὑποναυαρχίδα μὲ 1000 Τούρκους. Οἱ "Ελληνες ἐτίμησαν πολὺ τὸν ἔνδοξο πυρπολητή, ποὺ σὰν ἐλευθερώθηκεν ἢ πατρίδα ἔγινεν πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν πολλὲς φορές.

"Η πατρίδα μας εύτυχησε τότε στὸ ναυτικό, γιατὶ εἶχε τὸ

στρατηγικώτατο ναύαρχο Μιαούλη καὶ τὸν τολμηρὸν μπουρλο-
τιέρη τῆς Κανάρη.

Ἐργασίες. — 1. Κωνσταντῖνος Κανάρης, σύντομη βιογραφία
του. Ἀνέκδοτα τοῦ Κανάρη ἀπὸ τὰ ἀναγνωστικὰ καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές.
2. Τί εἶναι τὸ τουρκικὸ Ραμαζάνι. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸν ποιὰ μεγάλη τοὺς
γιορτὴ ἀκολουθεῖ; 3. Πῶς χαρακτηρίζετε τὴν τόλμη τῶν πυροπολητῶν;
4. Γιατὶ θαυμάζομε τὸν Ἑλληνικὸ στόλο; (ναύαρχο, ἀξιωματικοὺς
ναῦτες);

3. ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗ ΞΗΡΑ

α' Ἡ μάχη τοῦ Πέτα

Ο Χουρσίτ, πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς ΑΙ-
τωλοακαρνανίας, ἔθεώρησε σκόπιμο νὰ καταβάλῃ τοὺς Σουλιώ-
τες, ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχαν γυρίσει στὴν πατρίδα τους. Ἀνέθεσε
λοιπὸν στοὺς δυὸ πασάδες Κιουταχῆ καὶ Ὁμέρ Βρυώνη νὰ ξε-
καθαρίσουν τὸ Σούλι.

Ο πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Μαυροκορδάτος ἀπεφάσισε
νὰ κάμη ἐκστρατευτικὸ σῶμα γιὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Κιουταχῆ,
ποὺ κατεῖχε τὴν Ἀρτα καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τοὺς Σουλιώτες. Τὸ
σῶμα αὐτὸν τὸ ἀπετέλεσαν 1000 Μανιάτες μὲ τὸν Κυριακούλη
Μαυρομιχάλη καὶ πολλοὶ Εύρωπαῖοι φιλέλληνες Γάλλοι, Γερ-
μανοί, Ἰταλοί καὶ Πολωνοί, ὅλοι·ὅλοι 4 χιλιάδες.

Ως ἀρχηγὸς ἀνέλαβεν δ Ἰδιος δ Μαυροκορδάτος. Τὸ σῶμα
ἐβάδιζεν ἀκολουθῶντας τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου. Στὸ Κομ-
πότι οἱ Γερμανοὶ φιλέλληνες μὲ ἀρχηγὸν τὸ Νόρμαν διέλυσαν ἔνα
σύνταγμα τουρκικοῦ ἵππικοῦ. Ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ ἔθάρρυνε τὸν
ἀδαῆ ἀπὸ στρατιωτικὰ Μαυροκορδάτο καὶ διαίρεσε τὶς δυνά-
μεις του. Πεντακόσιοι Μανιάτες μὲ τὸν Κυριακούλη ἐστάλθηκαν
στὸ Φανάρι καὶ 1000 ἄνδρες ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα μὲ τὸ Μάρ-
κο Μπότσαρη, στὴν Κιάφα. Ἐμεινε μόνο τὸ τάγμα τοῦ Ἰταλοῦ
Τορέλα μὲ τοὺς φιλέλληνες, ποὺ προχωρῶντας κατέλαβε τὸ
χωριὸ Πέτα, λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀρτα.

Στὶς 4 Ιουλίου 1822 δ Κιουταχῆς μὲ 6 χιλιάδες Τουρκαλ-
βανούς κτυπάει τὸ στρατόπεδο τῶν φιλέλλήνων, ἀφοῦ εἶχε τὴν
νύκτα πιάσει ὅλες τὶς διαβάσεις. Τρομερὴ μάχη γίνεται. Οἱ φι-
λέλληνες ἀγωνίζονται ἡρωϊκὰ γιὰ χάρη τῆς ἐλευθερίας τῆς

Έλλαδος καὶ μόνο 25 ἐσώθηκαν. Στὸ Φανάρι οἱ Μανιάτες εύ-
ρεθηκαν ἀπέναντι μεγαλυτέρων τουρκικῶν δυνάμεων. Ἐσκοτώ-
θηκεν ὁ γενναῖος ὑπερασπιστῆς τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλης
Μαυρομιχάλης καὶ πολλοὶ Μανιάτες. Τὴν ᾧδια ἀποτυχία δοκί-
μασε καὶ ἡ λίγη δύναμη τοῦ Μάρκου.

“Ο Ὁμέρ Βρυώνης αὖξησε τώρα περισσότερο τὴν πίεση κα-
τὰ τοῦ Σουλίου. ”Ετσι ἀναγκάσθηκαν πάλι οἱ Σουλιώτες νὰ
συνθηκολογήσουν καὶ νὰ φύγουν στὰ Ἐπτάνησα. (Σεπτέμ-
βριος 1822).

Ἐργασίες.—1. Γιατὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἥλθαν νὰ πολεμήσουν γιὰ
τὴν Ἑλλάδα; Τί τοὺς ἔνωνε; τί ἔβλεπαν; γιατὶ τὴν ἀγαποῦσαν; τὶ θὰ
πῇ φιλέλληνας; 2. Ποιά ἥταν τὰ λάθη τοῦ Μαυροκορδάτου; 3. Γιατὶ
ἀπέτυχεν ἡ ἐκστρατεία.

Θέμα.—1. «Ο κατάλληλος ἄνθρωπος στὴν κατάλληλη δουλειά».

β' Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ο Χουρσίτ μετὰ τὴ συνθηκολόγηση τῶν Σουλιωτῶν, διέ-
ταξε τοὺς δυὸς πασάδες νὰ καταλάβουν τὸ Μεσολόγγι. Στὸ με-
ταξὺ εἶχε φθάσει καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ τὸ Γιουσούφ πασᾶ
καὶ τὸ ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Τὸ Μεσολόγγι τὸ ὑπεστήριζαν λίγοι μαχητές, ποὺ εἶχαν
ἀπομείνει ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Πέτα, μὲ ἀρχηγοὺς τὸ
Μαυροκορδάτο, τὸ Νόρμαν καὶ τὸ Μάρκο Μπότσαρη μὲ 30 Σου-
λιώτες. Κατὰ τὰ τέλη Ὁκτωβρίου 1822 ἔφθασαν τὰ στρατεύ-
ματα τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη καὶ τοῦ Κιουταχῆ καὶ περικύλωσαν τὸ
Μεσολόγγι ἀπὸ ξηρά. Μὲ τὸ λίγο στρατό, ἀντεστάθηκαν καλά
οἱ Ἑλληνες στὶς πρῶτες ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

Ο Γιουσούφ πασᾶς καὶ ὁ Κιουταχῆς εἶχαν τὴ γνώμη νὰ
ἐνεργήσουν γενικὴ ἐπίθεση καὶ νὰ καταλάβουν μὲ ἔφοδο τὴν
πόλη. Οἱ Ἑλληνες τὸ κατάλαβαν καὶ ἀρχισαν νὰ κάνουν μα-
κρές συμφωνίες γιὰ τὴν εἰρηνικὴ παράδοση τῆς πόλεως καὶ
ἔτσι ἐκέρδισαν χρόνο. Ἀλλὰ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης εἶχε τὴ γνώμη
ὅτι συνέφερε στὸν τουρκικὸ στρατὸ νὰ διατηρηθῆ τὸ Μεσολόγ-
γι, μέσα στὴ γενικὴ ἐρήμωση τῆς Αἰτωλοακαρνανίας.

Στὶς ἀρχές τοῦ Δεκέμβρη ἔφάνηκεν ὁ Μιαούλης μὲ 11
πλοῖα. Ἀφοῦ σκόρπισε τὸν τουρκικὸ στόλο, ἔφερε στοὺς πολι-

ορκημένους τροφές καὶ πολεμοφόδια καὶ ἀποβίβασε στρατό. Τότε οἱ πολιορκημένοι διέκοψαν τὶς διαπραγματεύσεις κι' εἴπαν στοὺς Τούρκους : «”Αν θέλετε τὸ Μεσολόγγι, ἐλάτε νὰ τὸ πάρετε». Οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ κάνουν τὴ γενικὴ ἐπίθεση τὴ νύκτα τῆς 25—26 Δεκεμβρίου. ‘Ο στρατὸς ὅμως ἦταν ἀπογοητευμένος κι' εἶχε τσακιστεῖ ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες, τὴν πεῖνα καὶ τὴν εἴδηση γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς μεγάλης στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη στὴν Πελοπόννησο. Στὴν ἐπίθεσή τους λοιπόν, οἱ “Ελληνες τοὺς ἀντεπετέθηκαν καὶ τοὺς ἐπέφεραν μεγάλη καταστροφὴ. Οἱ Τούρκοι παράτησαν ὅλες τὶς ἀποσκευές τους καὶ ύποχωρούσαν στὴν Πρέβεζα. “Οταν περνοῦσαν τὸν ’Αχελῶο, πολλοὶ ἐπνίγηκαν ἀπὸ τὴν πλημμύρα καὶ λίγοι σώθηκαν, ἀφοῦ ἐπέταξαν δτὶ εἶχαν καὶ τὰ δπλα τους ἀκόμη.

Ἐργασίες.— 1. Πῶς κρίνετε τὴν πολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ παρατειναν τὶς διαπραγματεύσεις; Τί περίμεναν; 2. Θυμηθῆτε τὰ λόγια τοῦ Λεωνίδα στοὺς Πέρσες. 3. Γιατὶ δὲ Ὁμερο Βρυώνης δὲν ἥθελε νὰ καταστραφῇ τὸ Μεσολόγγι; Τί τὸ ἥθελε; Ποῖος ἔσωσε τὸ Μεσολόγγι; 5. Διαβάσετε διήγημα τοῦ Καρκαβίτσα. ‘Ο ύπηρέτης τοῦ Ὁμερο Βρυώνη.

γ'. Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη

Στὸ μεγάλο τουρκικὸ στρατόπεδο τῆς Λάρισας, ἐτοιμαζόταν ἴσχυρὴ στρατιὰ γιὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο. Ἀρχιστράτηγο τῆς ἐπιχειρήσεως διώρισεν ὁ σουλτᾶνος τὸ Δράμαλη, ποὺ εἶχε καταπνίξει τὴν ἐπανάσταση τῆς Μαγνησίας.

‘Ο Δράμαλης ξεκίνησε στὶς ἀρχὲς τοῦ ’Ιουνίου καὶ ἔφθασε στὴ Λαμία. ’Απ' ἑκεῖ, ἀφοῦ ἐδυνάμωσε τὸ στρατό του, ξεκίνησε στὰ μέσα ’Ιουνίου μὲ 24 χιλιάδες πεζικὸ καὶ 8 χιλιάδες ἵππικό. ‘Ο πολὺς στρατὸς τοῦ Δράμαλη καὶ ἡ φήμη του σκόρπισε τὸν τρόμο. Οἱ Στερεολλαδῖτες ὀπλαρχηγοὶ δὲν ἀντίσταθηκαν. Γι' αὐτὸ δὲ Δράμαλης ἐπέρασε τὴν Κωπαΐδα, τὴν λεηλάτησε, ξεχύθηκε στὴν ’Αττικὴ, σκορπώντας παντοῦ τὸ θάνατο, καὶ στὶς 5 ’Ιουλίου, ἔφθασε χωρὶς ἀντίσταση στὴν Κόρινθο. ‘Ο Γιουσούφ πασᾶς τῆς Πάτρας τὸν συμβούλεψε νὰ μείνη στὴν Κόρινθο, ποὺ δὲ ἐφοδιασμὸς τόσο μεγάλου στρατοῦ ἦταν πιὸ εὔκολος. ’Αλλὰ οἱ ἐπιτυχίες καὶ ἡ ἀρχιστρατηγία εἶχαν ξιπάσει τὸ Δράμαλη καὶ

δέν ξέδωσε σημασία στή συμβουλή τοῦ ἔμπειρου πασᾶ. Πέρασε
τὰ στενά τῶν Δερβενακίων καὶ ξεχύθηκε στὴν ἀργολικὴ πε-
διάδα.

Οἱ ύπουργοί, οἱ πολιτικοὶ καὶ ἡ Κυβέρνηση ἐγκατέλειψαν
τὸ Ἀργος καὶ τρομαγμένοι ἐμπῆκαν σὲ δύο πλοῖα στὸν
ἀργολικὸν κόλπο. Τὴν πατρίδα ἔσωσαν τότε δύο γενναῖοι ἄν-
τερες. ‘Ο Κολοκοτρώνης καὶ δὲ ‘Ψηλάντης.

‘Ο ‘Ψηλάντης μέσα στὴ γενικὴ ταραχή, συνάθροισε 700
παλληκάρια καὶ ὁχυρώθηκε στὸ κάστρο τοῦ Ἀργους. ‘Ο Δρά-
μαλης ἔρριξεν ὅλο τὸν ὅγκο τοῦ στρατοῦ του κατεπάνω του,
ἄλλα οἱ γενναῖοι μαχητὲς κρατοῦσαν γερὴ ἄμυνα.

Ἐτσι, βρῆκε εὐκαιρία δὲ Κολοκοτρώνης νὰ μαζέψῃ στρατὸ
στὴν Τρίπολη καὶ ἔφτασε στοὺς Μύλους τῆς Λέρνης. Σιγά-
σιγά, ἀφοῦ δὲ ‘Ψηλάντης ἐπεβράδυνε τὴν προέλαση τοῦ Δρά-
μαλη, ξεγλίστρησε μὲ τὴν γενναία φρουρὰ στὸ στρατόπεδο τοῦ
Κολοκοτρώνη. ‘Ο στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἀρχισε τώρα νὰ αἰ-
σθάνεται φοβερὴ ἔλλειψη ἀπὸ τροφές, γιατὶ δὲ Κολοκοτρώνης
εἶχε συμβουλέψει νὰ κρύψουν καὶ νὰ κάψουν τὰ σιτηρά.

Γιὰ νὰ ξεγελάσῃ δὲ Δράμαλης τοὺς ‘Ελληνες προσποιήθη-
κεν ὅτι θὰ προχωρήσῃ στὴν Τρίπολη. Οἱ ἄλλοι τὸ πίστεψαν. ‘Ο
Κολοκοτρώνης δμως, ποὺ καταλάβαινε τὴ δύσκολη θέση τοῦ
Δράμαλη, συμβούλεψε τοὺς ὄπλαρχηγοὺς νὰ πιάσουν τὰ στε-
νὰ μεταξὺ ‘Αργους καὶ Κορίνθου, γιατὶ δὲ Δράμαλης θὰ ὑπο-
χωρούσε.

Η ΠΡΩΤΑΚΟΥΣΤΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Τὸν Γέρο ἀκολούθησαν δὲ Νικηταράς, δὲ ‘Ψηλάντης καὶ δὲ Πα-
παφλέσσας μὲ δυόμισυ χιλιάδες ἄνδρες. Σὰν ἔφθασαν στὰ Δερ-
βενάκια εἶπε στοὺς στρατιῶτες :

— ‘Απόψε, εἶδα τὴν Παναγιά χωριάτικα ντυμένη καὶ μοῦ
εἶπε γιὰ τὴν σημερινὴ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

— Καλὰ σᾶς ἔλεγα νὰ μὴν πάρετε μαζὶ σας μουλάρια καὶ
κάπες. ‘Ολα σᾶς τὰ φέρνουν οἱ στρατιῶτες τοῦ Δράμαλη.

— ‘Ελληνες, δὲ Θεὸς ξέδωκε τὴν ὑπογραφή του γιὰ τὴν ἐλευ-
θερία τῆς ‘Ελλάδας, δὲν τὴν παίρνει πίσω.

Οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἔπιασαν τὶς θέσεις τους. ‘Ο Κολοκοτρώνης
κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων (‘Αγιο-Σώστη), δὲ Νικητα-

ράς τὰ ύψωματα τοῦ Ἀγίου Σώστη. Οἱ ἄλλοι τὸ Ἀγιονόρι.

Νά, σὲ λίγο φάνηκεν δ στρατὸς τοῦ Δράμαλη καὶ ἀνύποπτος χώθηκε στὰ στενά. "Ἀγριο ντουφεκίδι τὸν περίμενε ἀπὸ τις πλαγιές. Οἱ Τούρκοι τάχασαν καὶ πετώντας τὶς ἀποσκευές τους, τρέχουν νὰ βροῦν σωτηρία στὸ ψωμα καὶ στὸ ἄλλο στενὸ τοῦ Ἀγιονόρι. Ἄλλα πέφτουν ἐπάνω στὸν τουρκοφάγο Νικηταρᾶ, ποὺ μὲ τὸν 'Υψηλάντη καὶ τὸν Παπαφλέσσα τοὺς θερίζουν κυριολεκτικὰ (26 Ιουλίου 1822).

"Ἀγριο ντουφεκίδι τοὺς περίμενε ἀπὸ τὶς πλαγιές

'Ο Δράμαλης ἔπαθε μεγάλη καταστροφή. Μὰ οὔτε μύτη δὲν θὰ ἐγλύτωνε, ἃν οἱ "Ἐλληνες ἥσαν ὅλοι σύμφωνοι κι ἄν οἱ στρατιῶτες δὲν εἶχαν τὸ νοῦ τους στὰ λάφυρα. 'Ο Δράμαλης μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἔφθασε στὴν Κόρινθο, ὅπου σὲ λίγο, ἀπὸ τὶς στερήσεις καὶ τὶς ἀσθένειες μόνο δυὸ χιλιάδες διέμειναν ἀπὸ τὸν τόσο στρατό. 'Ο Ἱδιος ἀπὸ τὴ λύπη του πέθανε (κατὰ τὰ τέλη Ὁκτωβρίου 1822).

Οι ύπολοιποι έπεχείρησαν νά σωθούν πρὸς τὴν Πάτρα. Στὸ δρόμο, τοὺς ἐκτύπησαν οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ ἔλαχιστοι σώθηκαν. Ὁ σουλτᾶνος ἐθεώρησεν ὑπεύθυνο τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη τὸν Χουρσίτ, γιατὶ ἀπὸ ἀντιζηλία, γιὰ τὴν ἀρχιστρατηγία δὲν τὸν ἐβοήθησε. Ὁ Χουρσίτ γιὰ νὰ προλάβῃ τὴν δργὴ τοῦ σουλτάνου αὐτοκτόνησε.

Ἐργασίες.— 1. Ποιὸ ἦταν τὸ τουρκικὸ σχέδιο γιὰ τὸ 1822; Τί ἐκτελέσθηκε; τί δὲν ἐκτελέσθηκε; Πέτυχε; 2. Ποιὰ τύχη εἶχαν οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ τῆς θάλασσας καὶ τῆς ἔηοᾶς; Ἀναφέρετε τὰ δνόματά τους. 3. Κρίνετε τὴν εὐφυΐα καὶ στρατηγικότητα τοῦ Ὑψηλάντη καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ποιὸ εἶναι τὸ σχέδιό τους; 4. Πληροφορίες γιὰ τὰ Δερβενάκια. 5. Ποιὸ ἀντίκτυπο εἶχε στοὺς Ἐλληνες καὶ στοὺς Εὑρωπαίους ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη;

Γ' ΓΕΡΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1823

α'. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης

Κατὰ τὸ τρίτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ὁ σουλτᾶνος ἐτοίμασε δυὸ στρατοὺς ἴσχυρούς, γιὰ νὰ εἰσβάλουν στὴν Πελοπόννησο. Ὁ ἔνας, διασχίζοντας τὴν Ἀνατολικὴ Στερεά κι' ὁ ἄλλος τὴ Δυτικὴ, θὰ συναντιώνταν στὴ Ναύπακτο καὶ θὰ ἀποβιβάζονταν στὴν Πελοπόννησο. Ἡ ἐκστρατεία, ποὺ ἐπεχείρησεν ἡ στρατιὰ τοῦ Γιουσούφ πασᾶ ἀπὸ τὴ Λαμία, ἀπέτυχεν οἰκτρά. "Οταν ἔφθασε στὴν Ἀττική, ἐξαναγκάσθηκε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ Λαμία, ἐπειδὴ ἔπεσε ἀρρώστεια στὸ στρατό. Τὴν ἄλλη στρατιὰ τὴν ἀπετέλεσαν Τουρκαλβανοὶ γκέκηδες, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν πασᾶ τῆς Σκόδρας Μουσταφάμπεη καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη. Ὁ Μουσταφάμπεης ξεκίνησεν ἀπὸ τὰ "Αγραφα καὶ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἀπὸ τὸν Καρβασαρᾶ. Τόπος συναντήσεως ἦταν τὸ Μεσολόγγι, ποὺ τὸ εἶχε ἀποκλείσει ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μεγάλη ἀπερισκεψία εἶχε καταλάβει τότε τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῆς Δ. Στερεάς.

Σὰν νὰ εἶχε λείψη ὁ τουρκικὸς κίνδυνος, οἱ Ἐλληνες εἶχαν παραμελήσει τὰ πάντα καὶ φιλονικοῦσαν γιὰ τὰ πρωτεῖα. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀπρέπεια, ἔλαμψε τότε ἡ μορφὴ τοῦ ἥρωϊκοῦ Σουλιώτη Μάρκου Μπότσαρη. Ὁ Μάρκος ἦταν ἄτρομο παλληκάρι. Ὁ Καραϊσκάκης, ποὺ μαζί του εἶχε ὑπηρετήσει στὸ στρατὸ τοῦ

τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔλεγε: «Ἀλῆ μάννα δὲν ἔχει γεννήσει τέτοιος ἥρωα. Ὁ δὲ Ἀλῆ πασᾶς, εἶπε, κάποτε μυστικά στὸν Βελῆ Γκέκα: «Αὐτὸς ὁ Μάρκος θὰ φάη μιὰ μέρα πολλὴ Τουρκιά. Στὸν κίνδυνο ποὺ κρεμόταν ἀπὸ τὸν ἐρχομό τῶν Τούρκων, ἡ κυβέρνηση γιὰ τὴν παλληκαριὰ καὶ τὴ στρατηγικότητά του, διώρισε τὸ Μάρκο ἀρχιστράτηγο τῆς Δυτικῆς Στερεάς Ἐλλάδας. Αὐτὸς δυσαρέστησε τοὺς ἄλλους ὅπλαρχηγούς καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑπα-

κούσουν. Οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι εἶπαν στὸν καυχηματία: «Ἴδού ἡ Ρόδος, ἵδού καὶ τὸ πῆδημα».

«Σὰν τ’ ἀκούσειν ἡ μαύρη γῆ τρεῖς χρόνους δὲν χρωμάζει,
Σὰν τ’ ἀκούσαν καὶ τὰ βουνά,
κι’ ἔκεινα φαγισθῆκαν
Σὰν τ’ ἀκούσει κι’ οὐραρός,
τρεῖς χρόνους δὲ σταλάζει.
‘Ο Μάρκος ἐσκοτώθηκε
καὶ σκότωσε καὶ χίλιους».

‘Ο Μάρκος ἀφοῦ ἐσχισε τὸ δίπλωμα εἶπε στοὺς συναδέλφους του: «Οποιος εἶναι ἄξιος, μεθαύριο, μπρὸς στὸν ἔχθρο παίρνει τὸ δίπλωμα».

Μάρκος Μπότσαρης

φάμπεη εἶχε φθάσει στὸ Καρπενήσι κι’ ἐστρατοπέδευσε στὸ Κεφαλόβρυσο, κοντά στὴν πόλη. Ἐπειδὴ ἡ δύναμη τοῦ Μάρκου ἦταν μικρὴ (350 Σουλιώτες) ἀπεφάσισε, νὰ κτυπήσῃ τοὺς Τούρκους τὴν νύκτα ξαφνικά. Ἔτσι, τὴν νύκτα (στὶς 9 Αὔγουστου 1823) πέφτει μέσα στὸ τουρκικὸ στρατόπεδο καὶ φέρνει μὲ τοὺς συντρόφους του μεγάλη σύγχυση καὶ καταστροφή.

“Οπως ὅμως, μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι, πηδοῦσε ἔνα μανδρότιχο γιὰ νὰ μπῇ στὴν σκηνὴ τοῦ Τούρκου πασᾶ, μιὰ σφαῖρα τὸν εύρηκε στὸ μέτωπο καὶ τὸν ἄφησε νεκρό. Τὸ πτῶμα του μετακομίσθηκεν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του στὸ Μεσολόγγι καὶ τάφηκε μέσα σὲ γενικὸ πένθος.

‘Ο Μουσταφάμπεης προχώρησεν καὶ πολιόρκησεν τὸ Με-

σολόγγι μὲ τὸν Ὀμέρ Βρυώνη, ποὺ εἶχε κι' ὅλας φθάσει. Οἱ φθορὲς ποὺ ἔπαθαν, οἱ στερήσεις καὶ ὁ χειμῶνας, ποὺ ἔπιασε, ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ λύσουν τὴν πολιορκία καὶ νὰ φύγουν.

Ἐργασίες.—1. Παρατηρῆστε στὸ χάρτη τὴν πορεία τῶν Τούρκων πασάδων Καρβασαρὰ — "Αγραφα — Μεσολόγγι. Γιατὶ ἄλλαξε τὸ ἀρχικὸ σχέδιό τους; 2. Μάρκος Μπότσαρης. Πῶς σᾶς φαίνονται τὰ λόγια του; 3. Βοῆτε ποιήματα γιὰ τὸ Μάρκο καὶ κάνετε σύντομη βιογραφία του. Ἀνέκδοτα στὸ «Μπαρμπαδῆμο» τοῦ Δροσίνη.

β'. Φιλελληνισμὸς στὴν Εύρωπη Λόρδος Βύρων

Ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων σοφῶν Ἑλλήνων, εἶχεν ἐξεγείρει τὸ θαυμασμὸ τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ μεγάλοι Εὐρωπαῖοι σοφοί, ποιητὲς καὶ καλλιτέχνες, ἀνεγνώριζαν τὴν ύπεροχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ὅτι ὁ πολιτισμός τους καὶ ἡ ἀληθινὴ θρησκεία, εἶναι ἔργο τῶν Ἑλλήνων. Γι' αὐτὸ οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴ λευτεριά τους συνεκίνησαν βαθειὰ τοὺς εὐρωπαῖούς λαούς καὶ εἶχαν δημιουργήσει τὴ συμπάθεια καὶ τὴν ἀγάπη αὐτῶν.

Ο δοξασμένος συγγραφέας Βίκτορας Ούγκω, ὁ βασιλέας τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος, ὁ Μύλλερ καὶ ἄλλοι ἔνδοξοι ποιητές, ἔγραψαν ποιήματα γιὰ τοὺς "Ελληνες.

Ο ζωγράφος Δελακροά, ζωγράφισε τὴν σφαγὴ τῆς Χίου. Καθηγητὲς τῶν Πανεπιστημίων ὑμίλησαν καὶ ἔγραψαν μὲ ἐνθουσιασμό, γιὰ τὸ δίκιο τῶν Ἑλλήνων:

«Ο ἀλλόθρησκος καὶ βάρβαρος Τούρκος ἔπρεπε νὰ κτυπηθῇ».

«Ἡ καταπληκτικὴ δημιουργικὴ δύναμη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, πρέπει πάλι νὰ δώσῃ τὰ φῶτα της, στοὺς ἀνθρώπους».

Ιδρύθηκαν λοιπὸν σωματεῖα φιλελληνικά, ποὺ σκοπὸν εἶχαν νὰ βοηθήσουν ἡθικὰ καὶ ὑλικὰ τὸν ἀγῶνα. Ἡ κίνηση αὐτὴ στὴν Εύρωπη ὠνομάσθηκε φιλελληνισμὸς καὶ οἱ ύπεροχοὶ αὐτοὶ ἀνδρες φιλέλληνες.

Στὴν Ἀγγλία εἶχεν ιδρυθῆ ἔνα σοβαρὸ φιλελληνικὸ σωματεῖο, ποὺ τὸ ἐνέπνεεν ὁ μεγάλος φιλέλληνας Δόρδος Βύρωνας. Ο Βύρωνας, ἀπὸ 12 χρονῶν παιδάκι, εἶχε γράψει ἐναντίον τοῦ

Ἐλληνου, ποὺ εἶχεν ἀγοράσει ἀπὸ τοὺς ἀνίδεους Τούρκους πολλὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα καὶ ἀφαίρεσεν ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα τὰ ἀνάγλυφα. Εἶχε κάμει καὶ περιοδεῖες στὸν καιρὸν τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἡ λύπη του ἦταν ἀπερίγραπτη, γιατὶ ἔβλεπε τοὺς "Ἐλληνες νὰ σκύβουν τὸ κεφάλι, ἐμπρὸς στὸ βάρβαρο κατακτητῇ.

Τὰ νέα δῆμως κατορθώματα τῶν Ἐλλήνων, τὸν ἐγέμισαν ἀγαλλίαση κι' ἀφάνταση χαρά. Ξεκίνησε γιὰ τὴν ἀγαπημένη του Ἐλλάδα, κομίζοντας καὶ σοβαρὸν ποσὸ τοῦ φιλελληνικοῦ σωματείου. Στὶς 24 Δεκέμβρη 1823 ἔφθασε στὸ Μεσολόγγι. Οἱ "Ἐλληνες τοῦ ἔκαμαν μεγάλη ὑποδοχή.

— «Σὲ περιμένομε, τοῦ ἔλεγαν, σὰν τὰ χελιδόνια ποὺ περιμένουν τὴν μητέρα τους».

Ο Βύρων ἀμέσως παρέδωκε τὰ χρήματα στὴν Κυβέρνηση καὶ μὲ δικὰ του ἔκαμε σῶμα ἀπὸ 500 Σουλιώτες. Προσπάθησε νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς "Ἐλληνες καὶ ρίχθηκε μὲ ὄλες τους τὶς δυνάμεις νὰ διοργανώσῃ τὸ στρατό. Ἡ πολλὴ ἐργασία καὶ τὸ ὑγρὸ κλῖμα τοῦ Μεσολογγίου, κατέβαλαν τὸν μεγάλο μύστη τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος καὶ τὸ βράδυ τῆς 19 Ἀπριλίου 1824 μέσα σὲ κοπετούς καὶ θρήνους τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀγωνιστῶν, ἀπέθανε.

Ο Βύρωνας ἀγάπησε κι' ἔξυπηρέτησε τὴν Ἐλλάδα. Τὸ λαμπρὸ μεγαλεῖο τῆς, ποὺ εἶχε ἐμπρός του, τὸν γοήτεψε καὶ τὸν ἔκανε ἵκανὸ νὰ σηκωθῇ σὲ αἰθέριες σφαῖρες γιὰ νὰ ψάλη μὲ τοὺς καλύτερους τόνους τῆς λύρας του. Τόσον τὸν ἐμάγεψεν ἡ μορφὴ τῆς πατρίδας μας, ποὺ ἔγινε καὶ δική του, ποὺ τίποτε δὲν τῆς ἀρνήθηκεν ἀπ' ὅ,τι εἶχε καὶ τὴ ζωὴ του ἀκόμα. Σπάνια χώρα τῆς γῆς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τέτοια ἀφιερώματα καὶ ἀναθήματα.

Ἐργασίες.—1. Ποῦ πρωτοπολέμησαν οἱ φιλέλληνες; 2. Τί παρακινοῦσε τοὺς φιλέλληνες νὰ βοηθοῦν τὴν Ἐλλάδα μὲ χρῆμα, μὲ λόγια καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἔρχωνται νὰ μάχωνται; 3. Τί ἦταν ὁ Οὐγκώ, ὁ Μύλλεος. Βρήτε τὰ ποιήματά τους γιὰ τὴν Ἐλλάδα. 4. Λόρδος Βύρωνας. Σύντομη βιογραφία του. 5. Γιατὶ ἔθρηνησεν ἡ Ελλάδα τὸ μεγάλο φιλέλληνα. 6. Ποῦ ἔστησε τὸ ἀγαλμά του; 7. Γιατὶ ἐμπνεύσθηκεν ἀπὸ τὴν μορφὴ τῆς Ἐλλάδας μας; Βρῆτε ποιήματά του γιὰ τὴν Ἐλλάδα.

8. Ποιός ποιητής ἔγραψεν ὑμνον στὸ Λόρδο Μπάνου (Βύρωνα) ὅμιον
μὲ τοῦ Ἐθνικοῦ ὑμνου;

β'. Ἐμφύλιοι πόλεμοι

Οἱ νῖκες τῶν στρατιωτικῶν, κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ τοῦ Ὁμέρου Βρυώνη, εἶχαν ἐξυψώσει πολὺ τὸ γόητρό τους. Ἐνῶ ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Κυβέρνηση, ποὺ εἶχαν δείξει δειλία, καθὼς καὶ ἡ Γερουσία καὶ ὁ Ἀρειος Πάγος τῆς Στερεάς εἶχαν ἀφανισθῆ κι' αὐτοδιαλυθῆ. Κατὰ τὸ Μάρτη τοῦ 1823 ἔγινε στὸ Ἀστρος ἡ Δεύτερη Ἐθνικὴ Συνέλευση. Στὴν ἐκλογὴ τοῦ νομοτελεστικοῦ καὶ βουλευτικοῦ ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοί. Γι' αὐτὸν οἱ στρατιωτικοί μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ πολλοὺς δυσαρεστημένους πολιτικούς, διέλυσαν τὴν Ἐθνοσυνέλευση καὶ μὲ δική τους κυβέρνηση ἐγκατεστάθηκαν στὸ Ναύπλιο. Οἱ νησιῶτες ὅμως μὲ τοὺς Στερεολαδίτες μαζεύθηκαν στὸ Κρανίδι καὶ διώρισαν δικό τους νομοτελεστικό, μὲ πρόεδρο τὸ Γεώργιο Κουντουριώτη κι' ἐκήρυξαν παράνομη τὴν κυβέρνηση τοῦ Κολοκοτρώνη. Στὸ μεταξὺ δὲ Κολοκοτρώνης μετέθεσε τὴν ἔδρα τῆς κυβερνήσεως τοῦ στὴν Τρίπολη. Ὁ λαός δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τὶς δυὸ παρατάξεις ποὺ ἦσαν ἔτοιμες νὰ σπαραχθοῦν, τὴ στιγμή, ποὺ ὁ κίνδυνος δὲν εἶχεν ἀκόμα λείψει. Γι' αὐτὸν δὲ Κολοκοτρώνης ύπεχώρησε μπρὸς στὴν Κοινὴ Γνώμη καὶ τὸ Μάη τοῦ 1824 ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ δῆλους.

Δυστυχῶς, δὲ Κουντουριώτης πολιτεύτηκε μὲ στενὸ τοπικού στικὸ πνεῦμα καὶ προκάλεσε τὴν ἀγανάκτηση τῶν Πελοποννησίων. Ἔτσι, ξεσηκώθηκε πάλι ἐμφύλιος πόλεμος, ποὺ ἐστοίχισε τὴ ζωὴ τοῦ γιοῦ τοῦ Κολοκοτρώνη, Πάνου καὶ τὴ φυλάκιση στὶς φυλακὲς τῆς Ὑδρας, τοῦ Γέρου τοῦ Μωριᾶ μὲ ἄλλους 24 προκρίτους καὶ διπλαρχηγούς, τὸ Γεννάρη τοῦ 1825. Ὁ ἀγώνας γιὰ τὰ πρωτεῖα εἶχεν πιὸ καταστρεπτικὲς συνέπειες στὴν Ἀνατολικὴ Στερεά. Ὁ φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ξακουστὸς Ὁδυσσέας Ἀνδροῦτσος κατηγορήθηκεν, δτὶ συνεννοοῦταν κρυφὰ μὲ τοὺς Τούρκους, γιὰ νὰ τοὺς παραδώσῃ τὴ Στερεά. Ἡ κυβέρνηση ἔστειλε τὸ ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρό του Γκούρα, τὴν ἄνοιξη τοῦ 1825, ποὺ τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἔκλεισε στὴν Ἀκρόπολη. Στὶς 5 Ιουλίου 1825, βρέθηκεν δὲ ἥρωας τῆς Γραβιᾶς νεκρὸς κάτω

στοὺς πρόποδες τῆς Ἀκροπόλεως. Διαδόθηκεν, ὅτι ἐπῆγε νὰ δραπετεύσῃ καὶ γκρεμίστηκεν, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι, πῶς τὸν ἔπινιξεν δὲ Γκούρας.

Ἐργασίες.—1. Μπορεῖ νὰ κάμουν οἱ στρατιωτικοὶ χωρὶς τοὺς πολιτικοὺς ἢ τὸ ἀντίθετο ; Γιατί ; 2. Γιατὶ δὲ μφύλιος πόλεμος εἶναι καταστρεπτικὸς καὶ δὲν τιμάει τὴ γενιά, ποὺ τὸν κάνει ; 3. Θυμηθῆτε τὰ λόγια τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, γιὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας.

Θέματα : 1. Τὸ ἀξίωμα δὲν ἀναδεικνύει τὸν ἀνδρα, ἀλλὰ τὰ ἔργα του. 5. Βρῆτε παροιμίας καὶ γνωμικὰ ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὸ θέμα μας καὶ ἀναπτύξετε κατάλληλα ἔνα θέμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ (1824-29)

Α' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1924

1. ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΝΑ ΚΑΤΑΠΝΙΕΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

α' Κατάπνιξη τῆς Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ καταστροφὴ τῆς Κάσσου

Ο σουλτάνος ἄλλασξε τὸ σχέδιό του. Γιατὶ ἔβλεπεν ὅτι μόνο μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ τὴν κατάληψη τῶν ναυτικῶν νησιῶν, θὰ κατάπνιγε καὶ τὴν ἐπανάσταση στὴ στεριά.

Ο στόλος του ὅμως δὲν ἦταν ἵκανὸς νὰ καταβάλῃ τὸν ἑλληνικό. Ἡλθε λοιπὸν σὲ συμφωνία μὲ τὸ Μεχμέτ 'Αλῆ, πασᾶς τῆς Αἰγύπτου. Ο Μεχμέτ εἶχε διορισθῆ ἀπὸ τὸ σουλτάνο, πασᾶς τῆς Αἰγύπτου. Μὲ τὴ δραστηριότητά του κατώρθωσε νὰ ἴδρυση αὐτόνομη ἡγεμονία καὶ νὰ διοργανώσῃ στρατὸ καὶ στόλο κατὰ τὸ εὔρωπαϊκὸ σύστημα. Μὲ τὴ συμφωνία σουλτάνου καὶ Μεχμέτ παραχωρόταν στὸν δεύτερο ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κύπρος, ὁ δὲ θετὸς γιός τοῦ Μεχμέτ, Ἰμπραήμ, διωριζόταν διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ύπετασσαν τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσσο. Οἱ Τούρκοι τὰ Ψαρά. Στὴ στεριά, οἱ Αἰγύπτιοι τὴν Πελοπόννησο καὶ οἱ Τούρκοι τὴν Στερεά Ελλάδα. Καὶ τέλος μαζὶ καὶ οἱ δυὸ στόλοι θὰ κατέστρεφαν τὰ ναυτικὰ νησιά.

Στὴν Ελλάδα ἡ κατάσταση ἐπέτρεπε τὴν πραγματοποίηση τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ σχεδίου. Γιατὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἦταν στὴ βράση του. Τὰ χρήματα τῆς πρώτης δόσης τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου σπαταλήθηκαν ἀσκοπα. Τὰ πολεμοφόδια ἐσπάνιζαν καὶ τὸ ναυτικὸ εἶχε παραμεληθῆ.

"Ετοι, δταν ἐπαναστάτησε ἡ Κρήτη — κατὰ τὸ Μάρτη τοῦ

1824—ό ἄγριος Χουσεῖν πασᾶς τοῦ Μεχμέτ, ἔπινιξε στὸ αἷμα τὴν ἐπανάσταση.

Σ' ἔνα σπῆλαιο, κοντὰ στὸ Μελιδόνι, ἔθανάτωσε μὲ καπνὸ 370 γυναικόπαιδα. "Επειτα, οἱ Αἰγύπτιοι ἀποβίβασαν στρατὸ στὴν Κάσσο καὶ στὶς 6 Ἰουνίου κατέλαβαν τὸ νησί. Ἡ καταστροφὴ τῆς νήσου ἦταν γενική. Τοὺς κατοίκους τοὺς κατέσφαξαν τὰ δὲ οἰκήματα τὰ κατεδάφισαν ἀπὸ τὰ θεμέλια.

'Εργασίες.— 1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ—"Ιμπραήμ 2. Μὲ ποιὸν ἄλλον Ἀλῆ παρομοιάζεται ; Ποιᾶς καταγωγῆς ἦταν κι^α αὐτός ; 3. Γιατὶ προτιμοῦσεν δ σουλτᾶνος τοὺς Αἴγυπτίους, παρὰ νὰ ἀφῆσῃ τοὺς "Ελληνες ἥσυχους ; 4. Πῶς κρίνετε τὴν ἀπανθρωπιὰ τοῦ Χουσεῖν ;

β' Ἡ Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

Στὸ μεταξὺ ἀνοίχθηκε στὸ Αἴγαλο καὶ ὁ ναύαρχος τοῦ

Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

σουλτάνου Χοσρέφ πασᾶς μὲ 245 πλοῖα καὶ 14 χιλιάδες στρατό. Στὶς 20 Ἰουλίου 1824 παρουσιάσθηκε στὰ Ψαρά καὶ ἅρχισε φοβερὸ βομβαρδισμὸ κατὰ τοῦ νησιοῦ. Οἱ θαλασσόλυκοι Ψαριανοὶ ἔπεσαν σὲ μεγάλο σφάλμα. "Υπάκουσαν στὴν ἀπαίτηση τῶν 1200 μισθοφόρων Θεσσαλῶν καὶ Μακεδόνων καὶ ἀφαίρεσαν τὰ πηδάλια τῶν πλοίων τους, γιὰ νὰ ἔξαναγκάσουν ὅλους νὰ πολεμήσουν στὴν ξηρά.

Οι Τούρκοι, παρ' ὅλη τὴ γενναίᾳ ἀντίστασῃ τῶν Ψαριανῶν κατώρθωσαν νὰ ἀποβιβασθοῦν, γιατὶ οἱ φρουροὶ Ἐλληνες, ἐπολεμοῦσαν χωρισμένοι.

Σάν ἔγιναν κύριοι τῆς πόλεως, τῆς ἔβαλαν φωτιὰ καὶ ἄρχισεν φοβερὴ σφαγὴ κατὰ τοῦ ἄμαχου πληθυσμοῦ. Ἀπὸ τοὺς 7 χιλιάδες Ψαριανούς, μόλις οἱ μισοὶ σώθηκαν. Ἀπὸ δὲ τοὺς 20 χιλιάδες πρόσφυγες Χιδατες, οἱ 15 χιλιάδες ἐσφάγησαν ἢ ἐπωλήθηκαν στὰ δουλοπάζαρα τῆς Ἀνατολῆς.

“Ολα τὰ πλοῖα τὰ βρῆκαν ἔτοιμα οἱ Τούρκοι καὶ τὰ ἐπῆραν, ἐκτὸς ἀπὸ μερικά, ποὺ τὴν τελευταία στιγμὴ εἶχαν τὴν ἔμπνευση νὰ γεμίσουν μὲ δόσους πρόφθασαν καὶ νὰ φύγουν.

Λίγοι, ποὺ εἶχαν κλειστὴ στὸ κάστρο κι' ἀμύνονταν γενναῖα, ὅταν οἱ Τούρκοι ἔκαναν ρήγματα μὲ τὸ πυροβολικό τους κι' ὥρμησαν ἵσα, ἔβαλαν φωτιὰ στὸ μπαρούτι καὶ ἀνετινάχθηκαν στὸν ἀέρα μὲ 2000 Τούρκους. Ζωντανὴ ὑπαρξη δὲν ἔμεινε στὸ ἔνδοξο νησί, παρὰ ἢ δόξα μονάχη.

Ἐργασίες.— 1. Γιατὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος δὲν ἔτρεξε νὰ βοηθήσῃ τὰ Ψαρά; 2. Οι Ψαριανοί, ποὺ ἦσαν πιὸ ἔμπειροι γιὰ πόλεμο; 3. Βρῆτε τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Σολωμοῦ γιὰ τὰ Ψαρά. Νοιδοτε καλὰ τὸ νόημά του. 4. Τὸ δλοκαύτωμα τῶν Ψαρῶν, τί ἔδειξε στὸν κόσμο; 5. Βρῆτε διηγήματα καὶ εἰκόνες τῶν Ψαρῶν.

γ' Ἡ μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντα

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν ἦταν φοβερὸ κτύπημα κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως. Γι' αὐτὸ ἡ Κυβέρνηση ἔδωσε μέρος ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸ δάνειο στὰ ναυτικὰ νησιά, ποὺ ἔξωπλισαν τὰ πλοῖα. Ὁ στόλος μὲ ναύαρχο τὸ Σαχτούρη ἔφθασε στὴ Σάμο, ποὺ οἱ Τούρκοι ἐσκόπευαν νὰ τὴν καταστρέψουν.

Ἀπὸ τὶς 31 Ἰουλίου μέχρι τὶς 5 Αὐγούστου ἔγιναν πολλὲς συμπλοκές. Οἱ “Ἐλληνες μ” εύχέρεια ἀπέκρουσαν τοὺς Τούρκους, ποὺ ἥθελαν νὰ μεταφέρουν ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ παραλία τὰ στρατεύματά τους. Ὁ Κανάρης ἔκαψε μιὰ φρεγάτα, ὁ Ματρόζος καὶ ὁ Βατικιώτης ἀπὸ ἕνα μπρίκι. Γι' αὐτὸ ὁ Χοσρέφ δὲν ἔτόλμησε νὰ ριψοκινδυνέψῃ τὴ μεταφορὰ τοῦ στρατοῦ. Στὶς 20 Αὐγούστου, ἔφθασε στὸ Βουντρούμι τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, ὁ Ἰμπραήμ μὲ τὸν αἰγυπτιακὸ στόλο καὶ ἐνώθηκε μὲ τὸν τουρκικό. Ὁ στόλος τῶν Τουρκοαιγυπτίων ἀριθμοῦσε τώρα 386 πλοῖα.

καὶ 30 χιλιάδες στρατό. 'Αλλὰ κι' ὁ ἐλληνικὸς ἐνισχύθηκε μὲ τὴν ἄφιξην τοῦ Μιαούλη, σὲ 80 πλοῖα καὶ 5 χιλιάδες ναῦτες.

'Ο ἐλληνικὸς στόλος πρῶτος ἀνοίχθηκε νὰ ζητήσῃ τὸν ἔχθρο, ποὺ ἦταν στὸν ὅρμο τοῦ Γέροντα, λίγο βορειότερα τῆς 'Αλικαρνασσοῦ. Τέσσερα πυρπολικὰ περικύκλωσαν ἔνα αἰγυπτιακὸ μπρίκι, ἀλλὰ οἱ Αἰγύπτιοι κατώρθωσαν νὰ τὰ ἀπομακρύνουν καὶ μ' ἀλαλαγμούς ὠρμησαν κατὰ τῶν 'Ελλήνων. "Οταν, δημοσ., δυὸς ὑδραίϊκα πυρπολικὰ ἔζωσαν μὲ τὶς φλόγες τους καὶ ἀνατίναξαν μιὰ αἰγυπτιακὴ φρεγάτα, τὰ ἔχασαν. Τρομαγμένοι τότε ζήτησαν ἀσφάλεια στὴν 'Αλικαρνασσό (28 Αὐγούστου 1824).

'Ο Χοσρέφ ἀπελπίσθηκε καὶ κατέφυγε γιὰ ἀσφάλεια στὸν 'Ελλήσποντο. 'Ο Μιαούλης τὸν παρακολούθησε καὶ κοντὰ στὸ 'Ηράκλειο, τοῦ ἔπεσεν αἰφνιδιαστικά καὶ τὸν διεσκόρπισε.

Πολλὰ πλοῖα του ἐναυάγησαν, λίγα ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν 'Ελλήνων καὶ μὲ τὰ ὑπόλοιπα ὁ 'Ιμπραήμ κατώρθωσε νὰ σωθῇ στὸν κόλπο τῆς Σούδας.

'Εργασίες. 1. Δέστε στὸ χάρτη τὶς θέσεις τῶν δυὸς ἀντιπάλων στόλων. 2. Σαχτούρης, Ματρόζος. Πληροφορίες. 3. Γιατὶ οἱ Τοῦρκοι ἔρριξαν ὅλο τὸ βάρος τους νὰ καταστρέψουν τὴν ὑπερῷφανη Σάμο; 4. Μὲ ποιὰ ἔακουσμένη ναυμαχία συγκρίνετε τὴν ναυμαχία τοῦ Γέροντα; Γιατὶ; 5. Γιατὶ θαυμάζουμε τὸ Μιαούλη; Βοηθείτε ἀνέκδοτά του.

Β' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1825

1. ΑΠΟΒΑΣΗ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ

α' Μάχες στὸ Κρεμμύδι καὶ στὴ Σφακτηρία

Στὶς 12 Φεβρουαρίου 1825, ξαφνικὰ ὁ 'Ιμπραήμ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Σούδα καὶ ἔφθασε στὴν Πελοπόννησο. Χωρὶς ἀντίσταση, ἀποβίβασε στὴ Μεθώνη 4 χιλιάδες πεζούς καὶ 500 ἵππεῖς.

"Οταν κατέλαβε τὴν Κορώνη, ἐβάδισε κατὰ τῶν φρουρίων τῆς Πύλου καὶ τοῦ Ναυαρίνου. 'Εναντίον τοῦ Αἰγυπτίου στρατηγοῦ ἔξεστράτευσε δὲ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Γεώργιος Κουντουριώτης μὲ 3 χιλιάδες στρατό (30 χιλιάδες διεκήρυξσεν ὅτι εἶχε).

Δέν αντεξεν δύμας στήν ίππασία καὶ διώρισε στρατηγὸ τὸν πλοιάρχο Σκούρτη. Αὔτδς δύμας, ἐγύρισε πίσω στήν "Υδρα. 'Ο Σκούρτης κατέλαβε τὴ θέση Κρεμμύδι. "Οταν δ στρατός του, ποὺ ἦσαν οἱ πιὸ πολλοὶ μισθοφόροι, ἥλθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἔχθρο, διεσκορπίσθηκε καὶ ἔτσι ὁ Ἰμπραήμ προσέβαλε τὴν Πύλο, (7 Ἀπριλίου 1825). Στὸ μικρὸ νησάκι στὴ Σφακτηρία, ποὺ κλείνει τὴν εἰσόδο τοῦ κόλπου, εἶχαν ἀποβιβασθῆ 800 "Ελληνες.

'Ο Ἰμπραήμ ἔπειτα ἀπὸ φοβερὸ βομβαρδισμὸ ἀπεβίβασε 2000 "Αραβες καὶ σκληρὴ μάχη ἄναψε. "Ολοὶ οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστές ἐσκοτώθηκαν ἢ αἰχμαλωτίσθηκαν.

'Ανάμεσα στοὺς σκοτωμένους ἦσαν δ Τσαμαδός, δ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ δ Ἰταλός φιλέλληνας Σανταρόζας.

'Ο Σαχτούρης μὲ τὸ Μαυροκορδάτο, ὡς ἐκ θαύματος σώθηκαν μὲ τὸ πλοῖο τους, ποὺ ἄνοιξε δρόμο ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ αἰγυπτιακὰ πολεμικά.

"Ἐπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτῇ, παραδόθηκε καὶ ἡ Πύλος, μὲ συνθηκολόγηση. Τὴν ἡμέρα τῆς παραδόσεως της, δ στόλος μὲ τὸν Μιαούλη ἔφθασε στὴ Μεθώνη καὶ μὲ τὰ πυρπολικὰ ἔκαψε πλέον ἀπὸ 30 αἰγυπτιακὰ πολεμικά.

Στὶς 24 τοῦ ἔτου μῆνα δ δοξασμένος ἐλληνικὸς στόλος, παρέσυρε τὸν τουρκικὸ στὸ στενὸ Εύβοίας καὶ "Ανδρου καὶ τοῦ ἔκανε μεγάλη καταστροφὴ.

'Ο Ματρόζος μὲ τὸν Μπούσιο ἔκαψαν μιὰ Φρεγάτα μὲ 800 Τούρκους.

'Ο Μπούσιος μιὰ κορβέτα μὲ 34 κανόνια. 'Ο Κανάρης μὲ τρία πυρπολικὰ ἔφθασε μέχρι τὴν Ἀλεξάνδρεια, γιὰ νὰ κάψῃ τὶς παρασκευές τοῦ Μεχμέτ.

"Οταν δύμας ἄναψαν τὰ πυρπολικά, ἀντίθετος ἄνεμος ἐμπόδισε τὴν τολμηρὴ ἐπιχείρηση νὰ πραγματοποιηθῇ.

Ἐργασίες.— 1. Δέστε στὸ χάρτη τὰ ἄκρα τῆς Πελοποννήσου, ποὺ γίνονταν οἱ ἐπιχειρήσεις. 2. Γιατί ἡ Κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη δὲν εἶχε δόσο στρατὸ διαλαλοῦσε ; 3. Ἡταν σωστὸ νὰ ἔχουν τόσο στρατὸ σ' ἕνα μικρούτσικο νησάκι ; γιατί τὸ σχέδιο δὲν ἦταν σωστό ; Ποιοί τὸ κατέστρωσαν ; γιὰ ποὺ ἦταν κατάλληλοι οἱ ἄνδρες αὐτοί ; 4. Τὸ ναυτικό μας, ποὺ οἱ ἄξιοι ἀρχηγοί του τὸ διηγόμενα, γιατί θριάμβεψε ; Ποιός ἔπρεπε νὰ διευθύνῃ τὰ στρατιωτικά ; 5. Γιατί ὁ Κανάρης ἐπεχείρησε τέτοια τολμηρὴ ἐπιχείρηση ;

β' Μάχη στὸ Μανιάκι — Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Οἱ ἐπιτυχίες τοῦ Ἰμπραῆμ στὴν ἔηρά, τρόμαξαν τοὺς "Ἐλλήνες.

"Οἱ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ὀπλαρχηγοί, ποὺ μποροῦσαν νὰ τὸν σταματήσουν ἥσαν φυλακισμένοι.

"Οὐ ύπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, Παπαφλέσσας, μέσα στὴ γενικὴ ἀπογοήτεψη, ἔδειξε πῶς δὲν ἦταν μόνον γιὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἔργα. Ἀφοῦ συμβούλεψε τὴν Κυβέρνηση νὰ βγάλῃ τὸν Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὴ φυλακή, ἐτράβηξε μόνος του νὰ μετρηθῇ μὲ τὸν Ἰμπραῆμ.

Κατέλαβε τὸ Μανιάκι τῆς Πυλίας, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλαση τοῦ Αἰγυπτίου στρατηγοῦ.

"Ἀλλὰ ὁ στρατός του, ὅταν ἀντίκρυσε τοὺς Αἰγυπτίους ἐσκορπίσθηκε καὶ μόνο 300 ἔμειναν μὲ τὸ γενναῖο ἀρχηγό. Ἡ μάχη παίρνει τρομερὴ ὄψη. Οἱ γενναῖοι τοῦ Παπαφλέσσα μάχονται ἀτρόμητοι καὶ φέρνουν φοβερὴ καταστροφὴ στὸ στρατὸ τοῦ Ἰμπραῆμ. Μένουν ἀκλόνητοι ἐκεῖ καὶ ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος τὶς ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων. Οἱ Αἰγύπτιοι μὲ λύσσα δρμοῦν στὰ ταμπούρια καὶ μὲ τὸν ὅγκο τους πλημμυρίζουν τὰ χαρακώματα τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ "Ἐλλῆνες ἀνταλλάσσουν ἀκριβά τὰ κουφάρια τους, ὥσπου πέφτουν μέχρι τοῦ τελευταίου. "Οταν τελείωσε ἡ τρομερὴ πάλη, ὁ Ἰμπραῆμ διατάζει νὰ βροῦν τὸ πτῶμα τοῦ ἡρωϊκοῦ Παπαφλέσσα καὶ νὰ τὸ στηλώσουν σ' ἔνα δέντρο. Τὸ ἐκοίταξε πολλὴν ὥρα σκεπτικός κι^ε ἔπειτα τὸ φίλησε! (20 Μαΐου 1825).

Δυὸς μέρες προτοῦ πέσῃ ὁ ἡρωϊκὸς ἀρχιμανδρίτης, ἡ Κυβέρνηση ἀπεφυλάκισε τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγο. Ὁ λαὸς μὲ μεγάλη ἀνακούφιση καὶ ἐνθουσιασμὸ δέδεχθηκε τὸ Γέρο τοῦ Μωριά.

"Οἱ Κολοκοτρώνης ἐσκέφθηκε νὰ κάψῃ τὴ χώρα γιὰ νὰ φέρῃ τὸν Ἰμπραῆμ στὴ θέση τοῦ Δράμαλη.

"Ἀλλά, ὁ Αἰγύπτιος στρατηγὸς κατέλαβε κεραυνοβόλα τὴν Τρίπολη καὶ προχώρησε γιὰ τὸ Ναύπλιο.

"Οταν ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας ἀντίκρυσε τὴν "Υδρα, ἐφώναξε:

«Μικρὴ Ἀγγλία, γρήγορα θὰ σὲ βάλω στὰ χέρια μου»,

Νὰ δημως, στοὺς Μύλους, πάλι δὲ 'Υψηλάντης στηλώνεται ἐμπρός του καὶ τοῦ κόβει τὸ δρόμο. 'Ο Ίμπρατήμ ἀναγκάζεται νὰ γυρίσῃ στὴν Τρίπολη. 'Απ' ἐκεῖ ἀρχίζει τὸ συστηματικὸ ἔξολοθρευμὸ τῆς Πελοποννήσου.

'Ο Κολοκοτρώνης βάζει σὲ ἐνέργεια τὸν καταστρεπτικὸ κλε-

Τὸ κοίταξε πολλὴν ὥρα σκεπτικὰ καὶ ἔπειτα τὸ φίλησε.

φτοπόλεμο, γιατὶ δὲ στρατός του δὲν ἡμποροῦσε νὰ μετρηθῇ στὴν κατὰ μέτωπο μάχῃ.

Οἱ "Ελληνες διεπίστωσαν στὶς συγκρούσεις μὲ τὸν Ίμπρατήμ, δtti ἡ ὑπεροχὴ του ὁφειλόταν στὴν εύρωπαϊκὴ τακτικὴ τοῦ στρατοῦ του. Γι' αὐτὸ ἀνέθεσαν στὸ Γάλλο συνταγματάρχη Φαβιέρο νὰ διοργανώσῃ τὸ στρατό.

'Εργασίες.— 1. Πῶς κρίνετε τὴν αὐτοθυσία τοῦ Παπαφλέσσα; μὲ ποιάν ἄλλη παλιὰ τὴν παρομοιάζουμε; 2. Τί ἔδειξε στοὺς "Ελ-Ιστορία Νεωτέρας 'Ελλάδος, Στ' τάξεως

ληνες δ Παπαφλέσσας ; 3. Βρῆτε φωτογραφίες και διηγήματα για τὸν ήρωϊκὸ Παπαφλέσσα. 4. Γιατὶ δ Κολοκοτρώνης ἀρχεῖται στὸν κλεφτοπόλεμο ;

β' Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Κατὰ τὸ τουρκοαιγυπτιακὸ σχέδιο ἔπρεπεν, δταν οἱ Αιγύπτιοι ἀποβιβάσθηκαν στὴν Πελοπόννησο, οἱ Τούρκοι νὰ κτυπήσουν τὴ Στερεά Ελλάδα. "Ετσι δ σουλτανὸς διώρισε ἀρχιστράτηγο τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῆς, τὸν νικητὴ τοῦ Πέτα Κιουταχῆ.

'Ο Κιουταχῆς μὲ 20 χιλιάδες στρατὸ διέσχισε τὴν Αἰτωλία και Ἀκαρνανία και στὶς 15 Απριλίου 1825, περικύκλωσε τὸ Μεσολόγγι. Τὸ Μεσολόγγι, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτη πολιορκία, εἶχεν ὁχυρωθῆ, μὲ τὶς προσπάθειες τοῦ Λόρδου Βύρωνα, ἀπὸ τὸ μηχανικὸ Κοκκίνη.

"Απὸ τὴν ξηρὰ μὲ γερὸ τεῖχος και 4 τάπιες. "Απὸ τὴ λιμνοθάλασσα ἥσαν ώχυρωμένα τὰ νησάκια Βασιλάδι και Κλείσοβα.

Τὸ φρούριο εἶχε 48 τηλεβόλα και 4500 μαχητές, ποὺ τοὺς ἐνίσχυσαν οἱ πολῖτες και 12 χιλιάδες γυναικόπαιδα. Στοὺς πρώτους μῆνες ἀποκρούσθηκαν ὄλες οἱ ἐπιθέσεις τοῦ Κιουταχῆ, μὲ τρομερὲς γι' αὐτὸν καταστροφές. Κατεννόησε τότε, δτι δὲν θὰ ἔκυρίευε τὸ φρούριο, ἐφ' ὅσον δ ἐλληνικὸς στόλος ἔμπαινεν ἐλεύθερα και τροφοδοτοῦσε τοὺς πολιορκημένους.

Γι' αὐτὸ ἔκάλεσε τὸ Χοσρέφ πασᾶ και τὸ ἀπέκλεισε κι' ἀπὸ τὴ θάλασσα. 'Ο Χοσρέφ ἔκαμε 30 πλοῖα μὲ ἵσα καρίνα, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ πλέουν στὴν ἄβαθη λιμνοθάλασσα και νὰ βομβαρδίζουν τὰ νησίδια και τὴν πόλη. Αὐτὸ ἔφερε σὲ δύσκολη θέση τοὺς πολιορκημένους, γιατὶ ἄρχισαν νὰ λείπουν οἱ τροφὲς και τὰ πολεμοφόδια.

'Ο Μιαούλης δμως μὲ τὸ στόλο του, πολλὲς φορὲς διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸ και τροφοδοτοῦσε τὸ φρούριο. Τὸ Μεσολόγγι κρατοῦσε γερά, ἐνῶ δ στρατὸς τοῦ Κιουταχῆ εἶχεν ἀπογοητευθῆ. Στὶς 24 Ιουλίου 1825 οἱ πολιορκημένοι, σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς δπλαρχηγοὺς τῆς Στερεᾶς, βγαίνουν ἀπὸ τὸ φρούριο και βάζουν τοὺς Τούρκους ἀνάμεσα σὲ δυὸ πυρά.

'Ο Κιουταχῆς τρομαγμένος ἀποσύρει τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του στὶς πλαγιές τοῦ Ζυγοῦ και περιορίζεται σ' ἄμυνα. 'Ο δὲ στόλος μὲ τὸ Χοσρέφ, ἀπὸ τὸ φόβο τῶν πυρπολικῶν τοῦ

Μιαούλη, δὲν τὸν ἔχωροῦσεν νὰ σταθῇ σὲ μέρη, ποὺ περιπολοῦσαν ἐλληνικὰ πλοῖα, γι' αὐτὸ κατέφυγε στὴν Ἀλεξάνδρεια.

Ἐργασίες.— 1. Κάμετε τὸ χάρτη τῆς περιοχῆς τοῦ Μεσολογγίου μὲ τὴ λιμνοθάλασσα καὶ τὰ νησάκια. 2. Τί ἦσαν οἱ τάπιες ; σημειώσετε τὴν καθεμιὰ στὴν τοποθεσία της. 3. Γιατί ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν μποροῦσε νὰ μπῆ στὴ λιμνοθάλασσα ; 4. Κρίνετε τὸ φόβο καὶ τὴν ἀνανδρία τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Γ' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1928

α' Τρίτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἔξοδος τῆς Φρουρᾶς

Ο σουλτάνος, μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Χοσρέφ παρεκάλεσε τὸν Ἰμπραήμ νὰ βοηθήσῃ στὴν ἄλωση τοῦ Μεσολογγίου. Ο Ἰμπραήμ περνάει ἀπὸ τὸ Ρίο στὴ Στερεά μὲ 10 χιλιάδες στρατό. "Οταν συναντήθηκεν ἀπ' ἔξω στὸ Μεσολόγγι εἶπε στὸν Κιουταχῆ.

— «Δὲν μπόρεσες μὲ τόσο στρατὸ νὰ κυριεύσης αὐτὸ τὸ μικρὸ φράχτη ;»

— «Ἡ ύψηλότης σας, ἀν νομίζη τὸ Μεσολόγγι γιὰ φράχτη, μπορεῖτε νὰ δοκιμάσετε μόνος σας.»⁹ Ήταν ἡ ἀπάντηση τοῦ Κιουταχῆ.

Ο Αἰγύπτιος στρατηγὸς παρεκάλεσε τότε τὸν Κιουταχῆ νὰ ἀπομακρυνθῇ μὲ τὸ στρατό του κι' αὐτὸς ἀνέλαβε μὲ τὸ δικό του τὴν ἐπίθεση. Τὴν νύκτα τῆς 16 Γενάρη ἔπειτα ἀπὸ φοβερὸ βομβαρδισμό, ἔξαπέλυσε λυσσαλέα ἐπίθεση. "Ολη τὴν νύκτα καὶ τὴν ἅλλη ἡμέρα ἡ ἐπίθεση αὔξανε σὲ ὀρμητικότητα, ἀλλ' οἱ γενναῖοι ἀγωνιστὲς ἀπέκρουσαν δλες τὶς ἐπιθέσεις καὶ ἔμεναν ἀτράνταχτοι στὶς θέσεις τους. Ντροπιασμένος ὁ Αἰγύπτιος στρατάρχης ἀνακαλεῖ τὸ λόγο του γιὰ τὸ «φράχτη» καὶ παρακαλεῖ τὸν Κιουταχῆ νὰ ἐνωθοῦν οἱ στρατοὶ τους, γιὰ τὴν ἄλωση τοῦ Μεσολογγίου. Στὸ μεταξὺ κατέφθασεν ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος καὶ ἡ πολιορκία γίνεται ἀπ' δλα τὰ μέρη. Ο Ἰμπραήμ ἔξαπολύει φοβερὲς ἐπιθέσεις στὰ δυὸ νησάκια, Βασιλάδι καὶ Κλείσοβα.

Στὴ μάχη τῆς Κλείσοβας οἱ ύπερασπιστὲς μὲ τὸν Κίτσο Τζαβέλλα, ἔφεραν τρομερὴ καταστροφὴ στοὺς Τουρκοαιγυ-

πτίους. Χίλιοι ἀπ' αύτούς ἔπεσαν νεκροί, μεταξύ τους καὶ δῆμοις Χουσεῖν.

Ἡ φρουρά ἔξαντλησε τέλος τὰ πολεμοφόδια καὶ ξεγλίστρησε στὴν πόλην.

Μὲ τὴν ἀπώλεια ὅμως τῶν νησιδίων, ἡ πολιορκία ἔγινε πιὸ στενὴ καὶ κάθε βοήθεια ἀπ' ἕξω ἦταν ἀδύνατη. Τὸ Μάρτη τοῦ 1826 ἡ θέση τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν ἦταν ἀπελπιστική. Ἀπὸ τὴν πεῖνα, τῇ δίψᾳ, καὶ τὶς ἀρρώστειες κατάντησαν ἀληθινὰ φαντάσματα.

Οἱ Μισούλης ἦλθε μὲ 30 πλοῖα, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ σπάσῃ τὴν πολιορκία. Δὲν ἦταν ὁ στόλος ἐφωδιασμένος καλά, γιατὶ τὰ χρήματα εἶχαν σπαταληθῆ ἀσκοπα ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

Ἄδειλιαστοι κι' ἄτρομοι, ἀλύγιστοι καὶ ἀσκιαχτοι μὲ ἀκλόνητοι τὴν πίστι τους γιὰ τὴν ἐλευθερία, θυμήθηκαν τὸ πρῶτο μάθημα τῆς φυλῆς μας : «Τὰν ἡ ἐπὶ τάς».

Χωρίστηκαν λοιπὸν σὲ 3 σώματα ἀπὸ 3 χιλιάδες τὸ καθένα καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀνοίξουν δρόμο ἀνάμεσα στοὺς ἔχθροὺς καὶ νὰ φέάσουν στὸ στρατόπεδο τοῦ Πλατάνου τῶν Ἐλλήνων ὁπλαρχηγῶν (10 Ἀπριλίου 1846).

Ἡ πάλη ἦταν φοβερὴ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῶν πολιορκημένων, ποὺ ἀψηφοῦσαν τὴν ζωὴν καὶ τὴν μανία τῶν ἀλλων, νὰ μὴ τοὺς ξεφύγουν αὐτοὶ, ποὺ τοὺς ρεζίλεψαν, τώρα, ποὺ ἔγιναν ἀκίνδυνοι.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἔξοδος ἐξακολουθοῦσε. Μπροστά 3 χιλιάδες μαχητές μὲ τὸ Νότη Μπότσαρη, στὴ μέση τὰ γυναικόπεδα μὲ τὸν Κίτσο Τζαβέλλα καὶ πίσω οἱ ἀλλοι μαχητές.

Στὴν κρίσιμη ὅμως στιγμή, ἀκούστηκεν : «Πίσω ! πίσω !» Ἀλβανοί, ποὺ γνώριζαν Ἑλληνικά, φαίνεται, φώναξαν ἔξεπιτηδεῖς καὶ οἱ Ἐλληνες τὸ νόμισαν γιὰ διαταγὴ τῶν ἀρχηγῶν τους. Οἱ περισσότεροι πολεμιστές καὶ τὰ γυναικόπαιδα ἐγύρισαν στὴν πόλη.

Οἱ Τούρκοι ὥρμησαν στὴν ἀφύλακτη πόλη κι' ἄρχισε τρομερὴ σφαγὴ. Στοὺς προμαχῶνες ἡ πάλη ἔλαβε τρομερὴ δψη.

«Οταν οἱ Τούρκοι ὥρμοισαν μέσα, οἱ Ἐλληνες ἀνατίναζαν τὶς μπαρουταποθῆκες κι' ὅλοι εὗρισκαν τὸν θάνατο.

·Ο Γεροπρόκριτες Χρῆστος Καψάλης, ἀφησε νὰ μπουν
ἀρκετοὶ Τοῦρκοι στὸν προμαχῶνα του κι' ἔβαλε φωτιὰ στὸ
μπαρούτι.

Τὸ πρωὶ τῆς 11 Ἀπριλίου τὸ Μεσολόγγι ἦταν σωρὸς ἀπὸ

·Η ἡρωϊκὴ ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου

ἐρείπια καὶ νεκρούς. Ἀπ' ὅσους δὲν ἐπέστρεψαν στὴν πόλη σώθηκαν 1793 καὶ 7 γυναῖκες.

Τὸ Μεσολόγγι χάθηκε. Ἀλλὰ ἔγινε τὸ χωνευτήρι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

·Η ἡρωϊκὴ ἔξοδος συγκίνησε ὅλη τὴν Εὐρώπη. Οἱ δημοσιογράφοι σὲ δλοσέλιδες ἐκδόσεις τῶν ἐφημερίδων ἐδημοσίευσαν φωτογραφίες καὶ περιέγραφαν τὴν ἀνδρεία τῶν μεγάλων ἡρώων. ·Η πατρίδα μας ἐκήρυξε τὸ Μεσολόγγι ‘Ιερὰ Πόλη.

·Ἐργασίες.—«Οποιος ὑπερηφανεύεται γρήγορα ταπεινώνεται». Ποῦ ταιριάζει αὐτό; Βοῆτε κι' ἄλλες λαϊκὲς παροιμίες ἐπάνω στὸ νόημα αὐτὸ καὶ ἀναπτύξετε ἔνα θέμα σας. 2. Τί σᾶς κάνει ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴ ἔξοδο τῶν Ἑλλήνων τοῦ Μεσολογγίου; 3. Ποιές ἦταν οἱ ὠφέλειες ἀπὸ τὴν μεγάλη θυσία τῶν Μεσολογγιτῶν; 4. Βοῆτε στ' «Ἀπαντα» τοῦ Σολωμοῦ «Οἱ ἔλευθεροι πολιορκημένοι». Βοῆτε διηγήματα καὶ ποιήματα σχετικὰ μὲ τὰ ἡρωϊκὰ πρόσωπα τῆς φρουρᾶς;

2. ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΣΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΜΩΡΙΑ

Μετά τὴν ἄλωση τοῦ Μεσολογγίου δὲ Ἰμπραήμ ἀποβιβάστηκε στὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ ἐπέρασε τὴν Ἀχαΐαν σκορπίζοντας παντού τὸν ὄλεθρο καὶ τὴν ἔρημωσην, ἐπετέθηκε κατὰ τῆς Μάνης ἀπὸ Ἑηρά καὶ θάλασσαν. Οἱ Μανιάτες, στὴν περίφημη μάχῃ τῆς Βέργας νίκησαν τοὺς Ἀραβεῖς καὶ δὲ Ἰμπραήμ ἐτράπηκε στὴν ὑπόλοιπη χώραν ἔρημῶνοντάς την. Ἀναρχία καὶ διχόνοια ἐπικρατοῦσαν ἀνάμεσα στοὺς Ἐλληνας διπλαρχηγούς. Ἡ Κυβέρνηση μέσα στὴ γενικὴ κατακραυγή, ἐκάλεσε στὴν Ἑπιδαυρὸν τὴν τρίτην Ἐθνοσυνέλευσην κι' ὅταν πληροφορήθηκε τὴν πτώση τοῦ Μεσολογγίου παραιτήθηκε.

Τὴν διαδέχθηκεν δὲ Ἀνδρέας Ζαΐμης μὲ 10 ἄλλα μέλη. Χρήματα δὲν ὑπῆρχαν.

Τὴν κατάστασην τὴν ἔσωσαν τότε οἱ φιλέλληνες, οἱ φίλοι καὶ φιλάνθρωποι τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ κι' δὲ Γέρος τοῦ Μωριά προσάρμοσε τὴν στρατηγικὴν του, κατὰ τὴν ἀπαίτησην τῆς καταστάσεως.

Μὲ τὸ συστηματικὸν κλεφτοπόλεμον κατὰ τῶν Ἀράβων, τοὺς ἔφερνε πολλὲς ζημίες καὶ δὲν τοὺς ἀφῆνε νὰ κινιοῦνται ἐλεύθερα. Ὁ Μιαούλης μὲ τὰ χρήματα, ποὺ τοῦ ἔδωσεν ἡ Κυβέρνηση, ἀπὸ τίς εὐρωπαϊκὲς δωρεές, ἔξωπλισε τὸ στόλο καὶ ἔκλεισε πάλι τοὺς Τούρκους στὸν Ἐλλήσποντο.

Ἐργασίες. 1. Ὁ Ἰμπραήμ γιατὶ ἔκαιε καὶ κατέστρεψε τὰ πάντα. Τί σκοπὸν εἶχε γιὰ τὴν Πελοπόννησο; 2. Πῶς ἀποθανάτησε δὲ λαός μας τίς θηριωδίες τοῦ Ἰμπραήμ; 3. Βρῆτε στὸ χάρτη τὴν Βέργα. 4. Γιατὶ θαυμάζουμε τοὺς δύο ἀξιούς δροχηγοὺς Ἑηρᾶς καὶ θάλασσας;

3. ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ — ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Μὲ τὴν ἄλωση τοῦ Μεσολογγίου, στὴ Δυτικὴ Στερεά τὸν Ἐλάδα, ἡ ἐπανάσταση εἶχε σβήσει. Γι' αὐτὸν δὲ Κιουταχῆς ἐβάδισε μὲ τὸ στρατό του γιὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάσταση στὴν Ἀνατολικὴ Στερεά τὸν Ἐλλάδα.

Ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Ναύπακτο, τὴν Ἀμφισσα, τὴν Λειβαδιὰ καὶ τὴ Θήβα, ξεχύθηκε στὴν Ἀττικὴ.

Στὶς 13 Αὐγούστου, ἐπειτα ἀπὸ ἡμερονύχτιο βομβαρδισμὸν, ὅρμησε κατὰ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν κατέλαβε.

‘Η φρουρά τῆς πόλεως ἀπὸ 400 ἄνδρες μὲν ἀρχηγὸς τὸν Γκούρα, ἐκλείσθηκε στὴν Ἀκρόπολη. Μαζὶ ἀκολούθησαν καὶ οἱ κάτοικοι, ὃ δὲ Κιουταχῆς ἐποιεῖσθαι τὴν Ἀκρόπολη στενά.

‘Η νέα κυβέρνηση τοῦ Ζαΐμη ἔδειξε μεγάλο τότε πατριωτισμό.

Εἶχεν ύποδείξεις ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, νὰ κρατηθῇ μὲ κάθε θυσίᾳ ἡ Ἀκρόπολη καὶ νὰ ξαναγάψῃ ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεά, γιατὶ τὰ ἐπαναστατημένα μόνο μέρη θὰ ἐλευθερώνονταν.

Πρῶτο λοιπὸν ἔργο τῆς Κυβερνήσεως, ἦταν νὰ διορίσῃ ἀρχιστράτηγο τῆς Στερεᾶς τὸν ὁπλαρχηγὸν Γεώργιο Καραϊσκάκη.

‘Ο Ζαΐμης ἦταν προσωπικὸς ἔχθρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, γιατὶ, ὅταν ὁ Κουντουριώτης ἦταν πρόδεδρος τῆς Κυβερνήσεως, κατεδίωξε αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειά του κι’ ἔκαψε τὸ χωριό τους.

‘Ἐμπρὸς ὅμως στὸν κίνδυνο ποὺ περνοῦσεν ἡ πατρίδα, ὁ Ζαΐμης ἔδωσε πρῶτος τὸ χέρι καὶ συμφιλιώθηκε μὲ τὸν παλιό του ἔχθρο.

‘Ο Καραϊσκάκης, νέος ἀκόμη, εἶχεν ύπηρετήσει στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Μὲ τὸ ἄναμα τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπῆρε πρῶτος τὰ ὅπλα καὶ ξεσήκωσε τὰ Τζουμέρκα.

Εἶχε πολεμήσει σὲ πολλὰ μέρη καὶ οἱ σύντροφοί του τὸν ἔκτιμοῦσαν γιὰ τὴν ἀνδρεία του καὶ τὴ στρατηγικότητά του Ξεκίνησεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιο κι’ ἔφθασε στὸ ἑλληνικό στρατόπεδο τῆς Ἐλευσίνας, ποὺ ἔγινε γιὰ ν’ ἀνακουφίσῃ τοὺς πολιορκημένους τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκεῖ ἔφθασαν ὁ Φαβιέρος μὲ τὸν τακτικὸ του στρατὸ ἀπὸ τὰ Μέθανα καὶ 70 φιλέλληνες.

‘Ἐπίσης καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ Βάσσος καὶ Κριεζώτης. ‘Η θέση τῶν πολιορκημένων στὴν Ἀκρόπολη ἦταν ἀπελπιστική, γιατὶ οἱ μισθοφόροι τοῦ Γκούρα δὲν ἦσαν οἱ γενναῖοι τοῦ Μεσολογγίου κι’ ἔδειχναν σημεῖα ἀνυπακοῆς. Στὴ διάρκεια τῆς πολιορκίας ἐσκοτώθηκεν ὁ Γκούρας καὶ τὸν διαδέχθηκεν ὁ Μακρυγιάννης.

‘Ο Κριεζώτης τότε κατώρθωσε μὲ τρεῖς τολμηροὺς ἄνδρες νὰ ἀνέβῃ στὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ δώσῃ θάρρος στοὺς πολιορκημένους (11 Ὁκτωβρίου 1826).

Πάνω ὅμως στὴν κατάστρωση τοῦ σχεδίου γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου, ὁ Φαβιέρος διεφώνησε μὲ τὸν Καραϊσκάκη καὶ ἔφυγε γιὰ τὰ Μέθανα.

‘Εργασίες.—1. Γιατὶ οἱ Ἑλληνες ἔκαμαν στρατόπεδα στὴν

Ἐλευσίνα. Πληροφορίες. 2. Ἀνδρέας Ζαΐμης. Φαβιέρος, Κριεζώτης, Μαυρομιχάλης. 3. Κρίνετε τὴν συμπεριφορὰ τοῦ Ζαΐμη. 4. Γεώργιος Καραϊσκάκης. Βρῆτε περισσότερες πληροφορίες καὶ κάνετε σύντομη βιογραφία του, ἀνέκdotά του. 5. Πῶς κρίνετε τὸ τόλμημα τοῦ Κριεζώτη :

4. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ ΚΑΙ Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΡΑΧΩΒΑΣ

Τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη ἦταν ἀπλό, ἀλλὰ στρατηγικό. Ἐπρεπε ν' ἀναγκάσῃ τὸν Κιουταχῆνα λύση τὴν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Νὰ κτυπήσῃ τὸν τακτικὸ στρατὸ τοῦ Κιουταχῆνα, ἦταν ἀδύνατο. Σκέφθηκε λοιπὸν νὰ τοῦ κόψῃ τὴν συγκοινωνία μὲ τὴν Θεσσαλία, ἀπ' ὅπου λάβαινε τίς τροφοδοσίες. Γι' αὐτὸν ἔστειλε τὸν Κωλέττη στὴν Ἀταλάντη, γιὰ νὰ καταστρέψῃ τίς σιταποθῆκες τοῦ Κιουταχῆνα κι' αὐτὸς προσέβαλε τὴν Δόμβραινα ποὺ εἶχε δχυρώσει ὁ Τούρκος στρατάρχης. Ἐναντίον τοῦ Κωλέττη, ὁ Κιουταχῆνας ἔστειλε τὸν Μουσταφάμπεη μὲ δύο χιλιάδες Ἀλβανούς. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐνίκησαν τὸν Κωλέττη καὶ διεσκόρπισαν τὸ στρατὸ του, στὸ δρόμο, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀταλάντη στὴ Λειβαδιά. Οἱ Τούρκοι τῆς Δόμβραινας ἐκλείσθηκαν στοὺς ἰσχυροὺς πύργους κι' ὁ Καραϊσκάκης ἐσκέφθηκε τότε νὰ κτυπήσῃ ξαφνικὰ τοὺς Ἀλβανούς τοῦ Μουσταφάμπεη, ποὺ ἐπέστρεφαν στὴν Ἀμφισσα. Μὲ τὸν ὑπαρχηγὸ του Γρίβα, περιεκλωσαν τοὺς Ἀλβανούς στὴν Ἀράχωβα. Συνέβηκε τότε καὶ μιὰ φοβερὴ χιονοθύελλα, ποὺ γιὰ πολλὲς ἡμέρες ἐκράτησεν ἀποκλεισμένους τοὺς Ἀλβανούς κι' ἄρχισαν νὰ ὑποφέρουν.

Τὴν νύκτα τῆς 24 Νοεμβρίου 1826 πέφτει μέσα ὁ Καραϊσκάκης μὲ τοὺς ἄνδρες του καὶ φέρνει τὸν πανικὸ στοὺς Ἀρβανῖτες. Ξαφνιασμένοι οἱ Ἀλβανοὶ ἔτρεχαν στὰ χιονισμένα μονοπάτια, ἀλλὰ εὔρισκαν τὸν θάνατο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄνδρες τοῦ Καραϊσκάκη, ποὺ παραμόνευαν. Ἀπὸ τίς δύο χιλιάδες Ἀρβανῖτες μόλις 300 σώθηκαν. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔχασαν δλες τίς ἀποσκευές τους καὶ τὸν ἔδιο τὸν Μουσταφάμπεη.

Ἡ μάχη τῆς Ἀράχωβας ἔχαιρετίσθηκε σὰν μεγάλο ἔθνικό γεγονός. Ὁ Ζαΐμης διέταξε νὰ ψαλῇ δοξολογία στὶς ἐκκλησίες. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεά ἄρχισε πάλι νὰ ἀναζῇ κι' ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἔτρεχαν νὰ καταταγοῦν στὸ στρατὸ τοῦ Καραϊσκάκη.

“Ο Καραϊσκάκης μετά τή μάχη τῆς Ἀράχωβας ὠχυρώθηκε στὸ Δίστομο, γιὰ νὰ ἐλέγχῃ τὶς συγκοινωνίες τοῦ ἔχθροῦ.

‘Εργασίες.— 1. Πῶς βλέπετε τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη; Τί σχέδιον εἶχεν δὲ Φαβιέρος; Γιατί δὲ Κωλέττης ἐνικήθηκε στὴ μάχη κατὰ παράταξη; Ἡταν ἵκανὸς ἀκόμη σὲ τέτοια μάχη δὲ Ἑλληνικὸς στρατός; 2. Ποιό εἶδος μάχης ἐφήρμοσεν δὲ Καραϊσκάκης στὴν Ἀράχωβα; Εἴχε δίκηο ποὺ ἐπέμενε στὴ συζήτηση μὲ τὸ Φαβιέρο; Τί μυαλὸ ἥταν δὲ Καραϊσκάκης;

Δ' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1827

Ι. Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΔΙΑΤΑΡΑΣΣΕΙ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

“Οταν ὁ Καραϊσκάκης καταγινόταν στὸ Δίστομο γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸ τοῦ Κιουταχῆ ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, δὲ Φαβιέρος ἐπανῆλθε στὸ στρατόπεδο τῆς Ἐλευσίνας. Οἱ συμβουλὲς τῶν φιλελλήνων στὴν Κυβέρνηση ἥταν, νὰ λύση τὴν πολιορκία τῆς Ἀκρόπολης.

‘Ο ἕδιος δὲ Φαβιέρος μὲ τολμηρὸ στρατήγημα κατώρθωσε, μέσα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, ν’ ἀνεβῆ μὲ 650 ἄνδρες στὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς πολιορκημένους. Ἡ Κυβέρνηση διέταξε τότε τὸν Καραϊσκάκη νὰ ἀφήσῃ τὸ Δίστομο καὶ νὰ στήσῃ τὸ στρατόπεδο τῶν Ἐλλήνων στὸ Κερατσίνι.

‘Ο Κιουταχῆς κτύπησε ἐπανειλημένα τὸ στρατόπεδο τῶν Ἐλλήνων στὸ Κερατσίνι, ἀλλὰ νικήθηκε καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ ἀποσυρθῇ. Στὸ μεταξὺ, ἡ Κυβέρνηση ἐκάλεσε ‘Εθνοσυνέλευση στὴν Αἴγινα. Ἡ ἀντιπολίτευση ὅμως μὲ τὸν Κολοκοτρώνη ἐκάλεσε ἄλλη στὴν Ἐρμιόνη. Πάλι ἡ Ἐλλάδα διαιρέθηκε καὶ νέα κακὰ τὴν ἔδερναν. Εὔτυχῶς, τότε, συνέπεσε νὰ ἔλθουν στὴν χώρα μας δυὸς ἔξιοχοι φιλέλληνες. ‘Ο στρατηγὸς Τζώρτζ καὶ δὲ λόρδος Κόχραν. Οἱ δυὸς αὐτοὶ ἄνδρες συμφιλίωσαν τὶς δυὸς μερίδες καὶ κατὰ τὸ Μάρτη 1827 ἔγινε στὴν Τροιζῆνα ἡ Δ’ ‘Εθνοσυνέλευση.

‘Η Δ’ ‘Εθνοσυνέλευση ἐψήφισε νέο Σύνταγμα. Τὴ νομοθετικὴ ἔξουσία τὴν ἀνέθεσε στὴ Βουλὴ καὶ γιὰ τὴν ἐκτελεστικὴ ὕρισε τὸν Κυβερνήτη. Τέτοιον ἔβγαλε τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια γιὰ ἑπτὰ χρόνια (1827—1834). ‘Επειτα, ἡ ἕδια ‘Εθνοσυνέλευση

διώρισε ἀρχιστράτηγο τὸν Τζώρτζ καὶ ναύαρχο τὸν Κόχραν. Ἡ γνώμη τοῦ Τζώρτζ, ποὺ τὴν ἀσπάζονταν καὶ ἡ νέα Κυβέρνηση, ἥταν νὰ ἐλευθερωθῇ πρῶτα ἀπ' ὅλα ἡ Ἀκρόπολη.

Ο Καραϊσκάκης ἐπέμενε στὸ ἀρχικό του σχέδιο, ἀλλὰ δὲν ἡμπόρεσε νὰ γίνῃ ἀκουστὸς καὶ δέχθηκε νὰ ύπηρετήσῃ τὸ σχέδιο τοῦ ἀρχιστρατήγου.

Ἐργασίες — 1. Π λ η ο φ ο ρ ί ε σ γιὰ τοὺς Κόχραν καὶ Τζώρτζ. 2. Ποιός διετάραξε τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη; Γιατὶ ὁ Καραϊσκάκης ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ; 3. Κρίνετε τὴν φιλοπατρία τοῦ Καραϊσκάκη, ποὺ δέχεται νὰ ὑπηρετήσῃ κάτω ἀπὸ ἄλλον ἀρχηγό.

β' Μάχη τοῦ Φαλήρου—Θάνατος τοῦ Καροϊσκάκη

Τὸ νέο σχέδιο τῶν δύο φιλελλήνων ἀρχηγῶν ἐτέθηκε σὲ ἐφαρμογή. Ὁ Κόχραν ἀποβίβασε τὸ στρατὸ στὸν Πειραιᾶ καὶ πολιόρκησε τοὺς Γκέκηδες στὴ Μονὴ τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος, ποὺ σὲ λίγο συνθηκολόγησαν. Σὲ νέα σύσκεψη μὲ τὸν Καραϊσκάκη, ἀν καὶ ἡ γνώμη του ἥταν ἀντίθετη, ὠρίσθηκε ἡ 23 Ἀπριλίου 1827, γιὰ ἡμέρα ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Κιουταχῆ.

Απὸ τὴν παραμονή, ὁ Καραϊσκάκης ἥταν ἄρρωστος μὲ πυρετό. Εἶχε δώσει διαταγὴ στὸ στρατὸ του, νὰ μὴν πέσῃ οὕτε μιὰ τουφεκιά. Απὸ κάποια ὅμως παρεξήγηση, ἀρχισε στὸ στρατόπεδό του γενικὸ τουφεκίδι. Ὁ Καραϊσκάκης ἀνησύχησε κι ἀμέσως ἀνέβηκε στὸ ἄλογό του καὶ πέφτει κατὰ τῶν Τούρκων, ποὺ ὠρμούσαν στὸ χαρακώματα τῶν Ἐλλήνων καὶ τοὺς ἔδιωξε. Κάποια σφαῖρα, ἐπάνω στὴ συμπλοκή, τὸν εύρηκε στὴν κοιλιά. Ἀμέσως τὸν μετέφεραν στὸ πλοίο τοῦ Τζώρτζ, ἀλλὰ τὸ τραῦμα ἥταν βαρὺ καὶ στὰ ἡμερώματα τῆς 23ης Ἀπριλίου 1827 ἀπέθανε. Ἡ αἰφνιδία εἴδηση τοῦ θανάτου του, κατετάραξε τοὺς Ἐλληνες, ποὺ εἶχαν μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὰ στρατιωτικά του χαρίσματα. Ἡ κυβέρνηση διέταξε σ' ὅλη τὴν χώρα ἐθνικὸ πένθος.

Οι ξένοι ἀρχηγοί, ποὺ ἀνέλαβαν νὰ διοικήσουν μόνοι τους τοὺς Ἐλληνες δυστυχῶς τοὺς ὡδήγησαν στὴν καταστροφὴ (στὶς 24 Ἀπριλίου 1827). Τὴν νύκτα τῆς 23 Ἀπριλίου τὴν σπατάλησαν στὴν ἀποβίβαση καὶ στὶς μετακινήσεις τοῦ στρατοῦ στὸ Φάληρο. Τὸ πρωτὶ τῆς 24ης, οἱ διπλαρχηγοὶ τῶν Ἐλλήνων ἐβάδιζαν χωρὶς συνοχὴ καὶ μὲ ἀταξία κατὰ τοῦ ἐμπειρου Τούρκου στρατάρχη.

‘Ο Κιουταχής τὸ ἀντελήφθηκε καὶ τοὺς ἐπιτίθεται μ' δλες του τὶς δυνάμεις. ’Αφοῦ κατέβαλε τοὺς τακτικούς τοῦ Φαβιέρου, τὸ ἵππικό του διεσκόρπισε τοὺς ἀτάκτους καὶ τοὺς κατέκοψε. Χίλιοι πεντακόσιοι “Ελλήνες σκοτώθηκαν καὶ διακόσιοι πενήντα αἰχμαλωτίσθηκαν. Οἱ δύναμαστότεροι ἀπὸ τοὺς “Ελλήνες δηλαρχηγούς ἥσαν νεκροί. ’Η φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως, ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ Φαλήρου, ἀναγκάσθηκε νὰ συνθηκολογήσῃ.

‘Η ἐπανάσταση στὴ Στερεά ἔσβησε. Στὴν Πελοπόννησο, ὁ Ἰμπραήμ ἐρήμωνε τὰ πάντα καὶ σκεπτόταν νὰ κτυπήσῃ τὸ Ναύπλιο καὶ τὴν “Υδρα. Τίποτα ἄλλο δὲν ἔσωζε τὴν Ἑλλάδα παρὰ ἡ ἔξωτερικὴ βοήθεια.

Ἐργασίες. 1. Γιατὶ δὲ Καραϊσκάκης διέταξε νὰ μὴν πέσῃ τουφεκιά ; 2. Ἄν εἶζουσεν δὲ Καραϊσκάκης, θὰ γινόταν ἡ σπατάλη τοῦ χρόνου καὶ οἱ ἀσκοπες μετακινήσεις ; 3. Γιατὶ οἱ δηλαρχηγοὶ ἔβαδιζαν ἄτακτα ; Εἶχαν αὐτὸν ποὺ θὰ ἐκανόνιζε τοῦ καθενὸς τὴν πορεία ; 4. Γιατὶ δικαιώθηκε πέρα γιὰ πέρα τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη ; 5. Συγκεντρώσετε περισσότερες πληροφορίες ἀπὸ βιβλία καὶ ἀνέκδοτα τοῦ Καραϊσκάκη.

Ε'. ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

α' ‘Η Ναυμαχία στὸ Ναυαρῖνο

Οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν Ἐλλήνων καὶ ἡ πρωτοφανῆς δραματικὴ πάλη ἐπὶ τὰ χρόνων, εἶχαν βαθύτατα συγκινήσει τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ φιλέλληνες καὶ ἡ κοινὴ γνώμη, ἐπίεζαν τὶς κυβερνήσεις τους νὰ σώσουν τὴν ἀναξιοπαθοῦσα χώρα. ’Η καταραμένη Ἱερὰ Συμμαχία ἀρχισε νὰ ξεφτίζῃ. Στὴν Ἀγγλία, ὁ ὑπουργὸς τῶν ἔξωτερικῶν Κάννινγκ ἀκολουθοῦσε φιλελληνικὴ πολιτική. Στὴ Ρωσσία ἀπέθανεν ὁ μυστικοπαθῆς Τσάρος Ἀλέξανδρος καὶ τὸν διαδέχτηκεν ὁ Νικόλαος. ’Η Γαλλία δὲν ἀκουεν πιὰ τὸν μισέλληνα Μέττερνιχ. Ἔτσι, μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Ἀγγλίας, ὑπεγράφη συμφωνία στὸ Λονδῖνο (στὶς 6 Ἰουλίου 1827), ποὺ ἀνεγγνωριζόταν ἡ Ἐλλάδα αὐτόνομη, ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ μέχρι τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, ἀλλὰ νὰ πληρώνη φόρο στὸ σουλτᾶνο.

‘Ανακοίνωσαν λοιπὸν τὴν ἀπόφασή τους οἱ τρεῖς Δυνάμεις

στούς Τούρκους καὶ τοὺς "Ἐλληνες κι' ἔστειλαν τοὺς στόλους τους στὰ Ἑλληνικὰ νερά, γιὰ ἐφαρμογὴ τῆς συμφωνίας. Οἱ "Ἐλληνες ἐδέχθησαν τὶς προτάσεις τῶν Δυνάμεων, δὲ σουλτᾶνος ὅμως, τὶς ἀπέκρουσε καὶ διέταξε νὰ ἐνισχυθῇ ὁ Ἰμπραήμ μὲ στόλο καὶ μὲ πεζικές δυνάμεις.

"Ο στόλος τῶν τριῶν Δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας 11 πλοῖα μὲ ναύαρχο τὸν Κοδριγκτῶνα, τῆς Γαλλίας 7 πλοῖα μὲ ναύαρχο τὸν Δεριγνύ καὶ τῆς Ρωσσίας 8 πλοῖα μὲ ναύαρχο τὸν Χέϋδεν,

Ἡ ἀρμάδα ἐπαθε φοβερὴ καταστροφὴ

ἔφθασε στὴν Πύλο. Ἀρχιναύαρχος ὅλων ὥρισθηκεν ὁ "Ἀγγλος Κόδριγκτων. Οἱ ναύαρχοι δὲν πρόλαβαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβαση τῶν νέων ἐπικουριῶν τοῦ Ἰμπραήμ, ἀλλὰ ὁ Κόδριγκτων εἰδοποίησε τὸν Ἰμπραήμ, διτὶ οἱ τρεῖς Δυνάμεις εἶναι ἀποφασισμένες νὰ ἐμποδίσουν κάθε ἐπιχείρηση.

"Ο Ἰμπραήμ ὅμως δὲν ύπακουσε, γιατὶ ἡ νέα διαταγὴ τοῦ σουλτάνου ἦταν νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο. Τότε ὁ συμμαχικὸς στόλος μπῆκε στὸ λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἀγκυροβόλησεν ἀντίκρυ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ. Ὁ στόλος τῶν Τουρκοαιγυπτίων ἀριθμούσεν 82 πλοῖα, μὲ ναύαρχο τὸν Ταχήρ πασᾶ.

Στὶς 8 Ὀκτωβρίου 1827 μιὰ βάρκα κατευθυνόταν ἀπὸ τὴ

συμμαχική ναυαρχίδα στούς Τουρκοαιγυπτίους, γιά νά συνεννοηθοῦν. Οἱ Τουρκοαιγύπτιοι τὴν ἐπυροβόλησαν. Ἡ ναυαρχίδα γιά νά προφυλάξῃ τὴ βάρκα ἀπάντησε στὶς τουφεκίές. "Ομως δταν ἔνα αἰγυπτιακό καράβι ἄρχισε τὶς κανονιές, μονομιᾶς θλα τὰ εὐρωπαϊκά καράβια μὲ τὰ 1270 πυροβόλα τους ἔβαζαν ἀκατάπαυστα κατὰ τῆς τουρκοαιγυπτιακῆς ἀρμάδας. Παρ'όλι ποὺ ἡ ἀρμάδα εἶχεν περισσότερα πλοῖα καὶ 2000 πυροβόλα, ἔπαθε τρομερή καταστροφή. Τὸ πρωΐ τῆς ἄλλης ἡμέρας τὸ λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου ἦταν γεμάτο ἀπὸ τὰ συντρίμματα τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου.

Ἐργασίες.—1. Τί ἦταν ἡ Ἱερὴ Συμμαχία; Πειοὶ τὴν ἀποτελοῦσαν; 2. Πληροφορίες. Γιὰ τοὺς Κάνιγκα, Τσάρο Νικόλαο, Μέττερνιχ. Γιὰ τοὺς 3 ναυάρχους. 3. Γιατί ὑστεροῦσαν οἱ Τούνκοι στὸ ναυτικὸ πόλεμο; 4. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου τί σήμαινε γιὰ τὴν Ἑλλάδα;

ΣΤ΄ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΤΑ 1828—1829

1. ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο σουλτάνος, παρ' ὅλη τὴν καταστροφή, ποὺ ἔπαθε στὸ Ναυαρίνο, δὲν ἀπελπίσθηκε. Ἐτοίμαζε νέα μεγάλη ἐκστρατεία. Τότε οἱ πρέσβεις τῶν 3 Δυνάμεων ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη στὶς 7 Μάη 1828 καὶ ἡ Ρωσσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἔφθασαν μέχρι τὴν Ἀδριανούπολη. Ἡ Γαλλία ἐπίσης ἔστειλε (8 Αὐγούστου 1828) τὸ στρατηγὸ Μαιζώνα στὴν Πελοπόννησο μὲ 15.000 στρατό, γιά νά διώξῃ τὸν Ἰμπραήμ.

Ο Μεχμέτ Ἀλῆς δμως πρόλαβε καὶ παράγγειλε στὸν Ἰμπραήμ νά ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόννησο. Ο Ἰμπραήμ (στὶς 25 Αὐγούστου 1828) εἶχε κι ὅλας μπαρκάρει γιά τὴν Ἀλεξανδρεία. Τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου παρεδόθηκαν στὸν Γάλλο στρατηγὸ καὶ σ' ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο, κατὰ τὸ 1828, δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἵχνος Τούρκου. Ἀλλὰ καὶ στὴ Στερεά οἱ τουρκικὲς δυνάμεις ἦταν ἀσθενικές, ἐξ αἰτίας τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου. Ο στρατηγὸς Τζώρτζ πέρασε τότε μὲ στρατὸ στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα καὶ στὰ μέσα τοῦ 1829 ἐκεκάθαρισεν εὔκολα αὐτὴν ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ο Υψηλάντης στὴ μάχη τῆς Πέτρας τῆς Βοιωτίας ἐνίκησε,

στις 12 Σεπτεμβρίου 1829 τὰ ὑπολείμματα τῶν Τούρκων κι' ἔτερ-
μάτισε τὸν πόλεμο, ποὺ ἀπὸ ἐννιά χρόνια πρωτοάρχισεν δὲ ἀδελ-
φός του Ἀλέξανδρος.

Οἱ τρεῖς Δυνάμεις στις 10 Μαρτίου 1829 ὑπέγραψαν πρω-
τόκολλο, ποὺ ἀναγνωριζόταν αὐτόνομο Ἑλληνικὸν κράτος, κάτω
ἀπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ σουλτάνου, ἀπὸ τὸ Παγασητικὸν καὶ Ἀμ-
βρακικὸν πρὸς τὰ κάτω μὲ τὴν Εὔβοια, τὶς Κυκλαδες καὶ τὰ
νησιὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἐπειδὴ δῆμως μὲ τὴν νίκη τῆς Ρωσσίας, ἔδημιουργήθηκεν εὐ-
νοϊκὴ κατάσταση ἡ Ἀγγλία κατάφερε, μὲ τὸ νέον πρωτόκολλο
τοῦ Λονδίνου στις 22 Γενάρη 1830, τὸ Ἑλληνικὸν κράτος νὰ
γίνῃ τελείως ἀνεξάρτητο.

Ἐργασίες.— 1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Μαιζώνα. 2.
Ἀνακεφαλαιῶστε τὶς κρίσιμες στιγμές, ποὺ δὲ Δημήτριος Ὑψηλάντης
ἔσωσε τὴν κατάσταση. Κάνετε σύντομη βιογραφία του καὶ κρίνετε τὸ
χαρακτῆρα καὶ τὴν τέλεια ἀπὸ ὅλα ἀφιλοκέρδειά του. 3. Τί ἔκαμε τὶς
Δυνάμεις νὰ ἐπέμβουν ἀποτελεσματικά, γιὰ τὴν ἐλευθεριὰ τῶν Ἑλλή-
νων; 4. Κοιτάξετε νὰ δῆτε μήπως σᾶς λείπουν εἰκόνες τῶν ἡρώων
τοῦ 1821. Τακτοποιήστε αὐτὲς στὸ λεύκωμά σας μὲ τὴν χρονολο-
γική τους σειρά. Ποιά εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης φάσης τοῦ
ἀγῶνα καὶ ποιὰ τῆς δευτέρας;

Θέμα. — «Ἡ ἐλευθερία κερδίζεται μὲ ἀγῶνες καὶ μὲ θυσίες».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Ο ΚΑΔΟΘΙΣΤΡΙΑΣ ΠΡΩΤΟΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

‘Η Δ’ ’Εθνοσυνέλευση είχεν ἐκλέξει τὸν Καποδίστρια Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας, γιὰ ἐπτά χρόνια (1827—1834). Στὶς 6 Γενάρη 1828 ἔφθασε στὸ Ναύπλιο μὲ ἀγγλικὸ πολεμικό. Καταγόταν ἀπὸ μεγάλη ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια τῆς Κερκύρας καὶ γι’ αὐτὸ οἱ γονεῖς του τὸν ἔστειλαν στὴν Εύρωπη, δπου ἔλαβε μεγάλη μόρφωση. Στὴν ἀρχὴ διωρίσθηκε γραμματέας τοῦ Κράτους τῶν Ἰονίων νήσων. ”Ἐπειτα ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος, γιὰ τὴ μεγάλη του μόρφωση καὶ τὴ γνώση τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων, τὸν προσέλαβεν ὑποιυργό του τῶν Ἐξωτερικῶν.

”Οταν ἀνέλαβε τὴν ἔξουσία, στὸ κρατικὸ ταμεῖο δὲν βρισκόταν οὕτε μιὰ δεκάρα, ἡ δὲ χώρα ἦταν ἐρημωμένη. Κατώρθωσε μὲ δάνειο καὶ μὲ τὴν ἀτομικὴ του περιουσία, ποὺ διέθεσε, νὰ κόψῃ χρήματα. Φρόντισε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξη καὶ τὴν ἰσότητα ἀνάμεσα στὸ λαό. ”Ἐπίσης κατάρτισε τακτικὸ στρατὸ κι’ ἔλαβε μέτρα γιὰ τὴν πρακτικὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ. ”Ἐτσι, ἔδρυσε γεωργικὴ σχολή, ναυτική, διδασκαλεῖο καὶ πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

”Ἀπὸ τὶς περιοδεῖες του, ποὺ εἶχε κάμει στὴν Εύρωπη, εἶδεν δτι ἡ εύτυχία της ὠφειλόταν στὴν μεγάλη ἀνάπτυξη τῶν τεχνῶν, τῆς γεωργίας, τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Γι’ αὐτὸ ἀποστρεφόταν τὴν ἄγονη γραμματικὴ μόρφωση τῶν Ἐλλήνων λογίων. ‘Ο Καποδίστριας δμως ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς προκρίτους στὸ διοικητικὸ μέρος.

”Οταν ἦλθε στὴν Ἑλλάδα, διέλυσε τὴν ’Εθνοσυνέλευση καὶ συνεκέντρωσε τὴν ἔξουσία ὅλη στὰ χέρια του. Αὐτὸ δυσαρέστησε τοὺς προκρίτους, ποὺ ἤθελαν νὰ ἔχουν ἴδιαιτερα προνόμια κι’ ἀρχισάν νὰ φανερώνουν σημεῖα ἀνυπακοῆς.

Οἱ Ὑδραῖοι στασίασαν, γιατὶ ὁ Κυβερνήτης δὲν τοὺς ἐπλή-

ρωνε τις ζημιές, πού ἔπαθαν κατά τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τὸ ἵδιο ἔκαμψαν καὶ οἱ Μανιάτες, γιὰ νὰ μὴν πληρώνουν τοὺς φόρους.

‘Ο Καποδίστριας διέταξε τότε κι’ ἐφυλάκισαν τὸν Πετρόμπεη. ‘Ο γυιός του Γεώργιος καὶ δ ἀδελφός του Κωνσταντίνος παραφύλαξαν τὸν Καποδίστρια, τὴ στιγμή, πού πήγαινε στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνα καὶ τὸ πρωΐ τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831 τὸν ἐδοιοφόρνησαν. ‘Η τιμωρία τῶν δολοφόνων ἦταν πολὺ αὐστηρή, ἀλλ’ ἡ ‘Ελλάδα ἔχασε τὸν φωτεινὸν Κυβερνήτη της. Μεγάλη ἀναρχία ἐπεκράτησε κι’ ἄναψεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

‘Ιωάννης Καποδίστριας
Πρῶτος Κυβερνήτης τῆς ‘Ελλάδος
ἀπόφαση τῶν Δυνάμεων τὴν ἐπεκύρωσεν ἡ Ε’
ποὺ ἔγινε στὴν Πρόνοια τοῦ Ναυπλίου στὶς (14 Ιουλίου 1832)
κι’ ἔτσι ἐσταμάτησε τὸ κακό.

‘Εργασίες.—1. Πληροφορίες γιὰ τὸν Καποδίστρια. 2. Ἡταν φυσικὸ οἱ ‘Ελληνες στὴν ἀρχὴ τοῦ χράτους τῆς εὐνομίας καὶ τῆς πειθαρχίας, ποὺ ἔφήρμοσεν δ μεγάλος Κυβερνήτης ν ἀντιδράσουν; Πῶς εἶχαν συνηθίσει; Ποιά ἄλλα κακὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸ σκληρὸ ἀγῶνα 9 χρόνων εἶχαν σωρευθῆ στὴ χώρα τους; 3. Ἡταν σωστὴ ἡ ἀπαίτηση τῶν ‘Υδραίων καὶ Μανιατῶν; 4. Γιατί οἱ πρόκριτοι δὲν σκέπτονταν καλά; ‘Ο ἀγῶνας ἔγινε γι’ αὐτοὺς μόνο ἢ γιὰ ὅλο τὸ ‘Εθνος;

Θέμα.— Σολωμός : «Κλεῖσε μέσα στὴν ψυχή σου τὴν ‘Ελλάδα καὶ θὰ αἰσθανθῆς μέσα στὴν ψυχή σου νὰ λαχταράῃ κάθε εἶδος μεγαλείου».

2. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ

Στις 25 Γενάρη τοῦ 1833 ὁ "Οθωνας" ἐφθασε στὸ Ναύπλιο μὲ μεγάλη ἀκολουθίᾳ συμπατριωτῶν του. Ἡταν ἀκόμη ἀνήλικος, δεκαεπτά χρόνων καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ συμπατριῶτες του ἔγινε τριμελῆς ἐπιτροπὴ 'Αντιβασιλείας. Ἡ 'Αντιβασιλεία θὰ ἔκυρενοῦσε ἔως δτου ὁ "Οθωνας" θὰ ἡλικιωνόταν. Πρόεδρος ἦταν ὁ "Αρμανσμπεργ, ποὺ εἶχε διατελέσει Βαυαρὸς ὑπουργός, καὶ μέλη ὁ Μάουερ, καθηγητῆς τοῦ Δικαίου καὶ ὁ "Εὔντεκ στρατηγός. "Ολες τὶς ἀνώτερες θέσεις τὶς κατέλαβαν Βαυαροὶ κι' ἄρχισαν μ' ὅρεξη κι' ἀγάπη τὴ διοργάνωση τοῦ Κράτους.

Κατώρθωσαν νὰ ὀργανώσουν τακτικὸ στρατό, ἀπὸ 10 τάγματα καὶ μέσα σ' αὐτὸν περιέλαβαν καὶ τοὺς ἀνάκτους τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ 'Εκκλησία ἔγινεν αὐτοκέφαλος, ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖο ἀντέδρασε καὶ μόλις τὸ 1850 τὴν ἀνεγνώρισε. Ἡ διοίκησή τους ὅμως ἦταν αὐταρχική. Δὲν διέγνωσαν τὰ ἔθιμα, τὶς εἰδικὲς συνθῆκες καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ μας. Γι' αὐτὸ ἔγιναν μισητοὶ στοὺς "Ἐλληνες.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1834 ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους μετεφέρθηκε στὴν' Αθήνα, γιὰ τὴν παλιά της δόξα.

"Ο "Οθωνας" στὶς 20 Μαΐου 1835 ἥρθε σὲ ἡλικία κι' ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν ἔξουσία.

Ἡ 'Αθήνα τότε ἦταν ἔνα μικρὸ χωριουδάκι. Ἐκαμε τὰ παλιὰ ἀνάκτορα καὶ μὲ τὶς φροντίδες του, ἰδρύθηκε τὸ Πανεπιστήμιο. Σὲ λίγο πανδρεύθηκε τὴν 'Αμαλία, ποὺ ἀποδείχθηκεν πολὺ δραστήρια βασίλισσα. Καὶ οἱ δυό τους ἀγάπησαν πολὺ τὴν 'Ελλάδα. Τὸ ὄνειρό τους ἦταν νὰ πραγματοποιήσουν τὶς ἔθνικὲς βλέψεις καὶ νὰ φορέσουν στὴν Πόλη, τὸ στέμμα τῶν Βυζαντινῶν.

"Ο "Οθωνας" διοικοῦσεν ἀπολυταρχικά. Κράτησε τοὺς Βαυαροὺς στὶς ἀνώτερες θέσεις τῆς διοικήσεως καὶ παρεγκώνισε τοὺς

"Ιστορία Νεωτέρας 'Ελλάδος, ΣΤ' τάξεως

“Ελληνες καὶ τις ἡρωϊκὲς θυσίες τους. Στὴ γενικὴ ὅμως κατακραυγὴ ἀπεμάκρυνε τοὺς ἔνους, ἀλλὰ πάλι διώριζε τοὺς ἐμπίστους του. Δημιουργήθηκε τότε ἴσχυρὴ ἀντιπολίτευστη, ποὺ ζητοῦσεν ἐλευθερίες καὶ Σύνταγμα. ‘Ο βασιλεὺς δὲν ἥθελε νὰ ὑποχωρήσῃ.

Στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1843, οἱ ἀγωνιστὲς τῆς Ἐπαναστάσεως I. Μακρυγιάννης καὶ Δ. Καλλέργης, ἀπέκλεισαν μὲ στρατὸ τὸ ἀνάκτορα. ‘Ο βασιλεὺς ἀναγκάσθηκε νὰ δώσῃ Σύνταγμα καὶ ἀπὸ τότε ἡ πλατεῖα κάτω ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα ὠνομάσθηκε «Πλατεῖα Συντάγματος».

Ἐκάλεσε ‘Εθνοσυνέλευση καὶ κατὰ τὸ νέο Σύνταγμα ὡρίσθηκαν δύο κοινοβουλευτικὰ σώματα. ‘Η Βουλὴ ἀπὸ 80 μέλη, ποὺ θὰ ἔβγαζε μὲ ἐκλογές ὁ λαὸς κ’ ἡ Γερουσία ἀπὸ 27 μέλη, ποὺ τὰ διώριζεν ὁ βασιλεὺς. ‘Ο βασιλεὺς ὅμως ἀνακατευόταν στὴν πολιτικὴ καὶ στὴν καλπονόθευση κατὰ τὶς ἐκλογές. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο (1859—1861) ἡ Ἰταλία ἐπέτυχε τὴν ἔθνικὴ τῆς ἐνότητα. ‘Ο Ὁθωνας κατηγορήθηκεν, διτὶ δὲν ἐφήρμοσεν δσα διεκήρυττεν, ἀλλὰ κατατριβόταν στὴν πολιτική, ἀλλάζοντας τὸν ἔνα αὐλόφιλο πρωθυπουργὸ μὲ τὸν ἄλλο. Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ ἄρχισε τὶς περιοδεῖες.

Τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1862, ἐνῶ βρισκόταν στὴν Καλαμάτα, ἔγινεν ἐπανάσταση κι’ ὁ βασιλεὺς ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ (12 Ὁκτωβρίου 1862). “Εξησε 5 χρόνια στὴν ἔξορία καὶ πέθανε, ἔχοντας στὰ χεῖλη, ὡς τὴν τελευταία του στιγμή, τὴν Ἐλλάδα.

Ἐργασίες.— 1. Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸν Ὁθωνας καὶ Ἀμαλία. Βρῆτε εἰκόνες μὲ τὶς στολές τους. 2. Θυμηθῆτε ποὺ στηναντήσαμε τὸν πατέρα τοῦ Ὁθωνα. Τί εἶχε γράψει γιὰ τὴν Ἐλλάδα; 3. Γιατὶ ὁ Ὁθωνας ἔπεσε στὴ δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ; “Ἐπρεπε νὰ ἀνακατατευθῇ στὴν πολιτική; 4. ‘Ο λαὸς εἶχε προσφέρει τόσες ἀνυπολόγιστες θυσίες μέχι παραφροσύνης. ”Ἐπρεπε νὰ τοῦ ἀρνεῖται τὸ Σύνταγμα; 5. Τί εἶναι Σύνταγμα καὶ γιατὶ εἶναι ἀπαραίτητο στοὺς λαούς;

3. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'

α' ‘Ο Γεώργιος Α’ ἐμπρὸς στὰ ἔλληνικὰ προβλήματα

“Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὁθωνα, ἔγιναν ταραχές στὴν Ἐλλάδα. Ἀλλὰ εύτυχῶς δὲν ἐκράτησαν πολύ, γιατὶ οἱ

τρεῖς προστάτιδες Δυνάμεις ύπεδειξαν γιὰ βασιλέα τὸ δευτερότοκο παιδὶ τοῦ βασιλέα τῆς Δανίας Γεώργιο. Ἡ Ἐθνοσυνέλευση, ποὺ συνῆλθε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1862, τὸν ἔξελεξεν δύσφωνα. Τὸν ἐρχομὸ τοῦ νεαροῦ βασιλέα (Οκτώβριος 1863), τὸν συνώδεψεν ἡ παραχώρηση ἀπὸ τὴν Ἀγγλία τῶν Ἰονίων νήσων. Ἀμέσως ἐκάλεσεν Ἐθνοσυνέλευση γιὰ νὰ ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα. Γιὰ πρώτη φορὰ ἔλαβαν μέρος καὶ οἱ Ἐπτανήσιοι πληρεξούσιοι μαζὶ καὶ ὁ ἑθνικὸς ποιητὴς Βαλαωρίτης.

‘Ο Βαλαωρίτης χρόνια ἐργαζόταν γιὰ τὴν ποθητὴ ἔνωση. Τὸ δεύτερο Σύνταγμα ψηφίσθηκε τὸ Νοέμβρη τοῦ 1864 κι' ὥρισε τὴν συνταγματικὴ μοναρχία. Τὴν νομοθετικὴ ἔξουσία τὴν εἶχεν ἡ Βουλή, ποὺ τὰ μέλη τῆς ἔβγαιναν ἀπὸ τὸ λαό. Τὴν ἐκτελεστικὴ ὁ βασιλέας, ποὺ ἔπαιρνε τοὺς ὑπουργοὺς ἀπὸ τὸ κόμμα, ποὺ πλειοψηφοῦσε στὶς ἑκλογές.

‘Ο Γεώργιος Α' κατενόησεν, δσο κάνενας ἄλλος, τὸ χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ του. Στὰ 50 χρόνια τῆς βασιλείας του, ἔμεινε πιστὸς στὸ Σύνταγμα τῶν Ἑλλήνων. Δυὸ μεγάλα προβλήματα ἦσαν στὴν πρώτη γραμμή· κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α'. Τὸ οἰκονομικὸ καὶ τὸ ἑθνικό. ‘Η χώρα μας δὲν εἶχε βιομηχανία καὶ γιὰ νὰ κάμη δημόσια ἔργα, ἔκανε δάνεια. Τὰ ἕσοδα ποτὲ δὲν ἐκάλυπταν τὰ ἔξοδα. ‘Η οἰκονομικὴ καχεξία περιώρισε τὶς ἑθνικές βλέψεις στὴν Κρήτη, Θεσσαλία, Ἡπειρο καὶ Μακεδονία.

Στὸ 1866 ἐπανεστάτησεν ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. ‘Ο τότε πρωθυπουργὸς Δημήτριος Βούλγαρης δὲν ἐβοήθησε τὴν ἐπανάσταση, γι' αὐτὸ ἔπεσε. ‘Ο νέος πρωθυπουργὸς Ἄλ. Κουμουνδούρος ἐβοήθησε τοὺς ἐπαναστάτες καὶ σκεπτόταν νὰ καταλάβῃ τὸ νησί.

‘Ο βασιλεὺς ἐγύρισε στὴν Ἑλλάδα, ἔπειτα ἀπὸ τὸ γάμο του μὲ τὴν δούκισσα τῆς Ρωσίας Ὁλγα. Συμβούλεψε τὸν Κουμουνδούρο νὰ ἀποφύγῃ τὴν ρῆξι, γιατὶ ἡ Ἀγγλία δὲν εύνοοῦσε τὴν ἔνωση τῆς Κρήτης μὲ τὴν Ἑλλάδα. ‘Ο Κουμουνδούρος τότε

παραιτήθηκε κι' άνέλαβεν δ Θρασύβουλος Ζαΐμης.

"Ετοι, οἱ Τοῦρκοι κατέπνιξαν τὴν ἐπανάσταση. Τότε ἔγινε τὸ δλοκαύτωμα τῆς Μονῆς τοῦ Ἀρκαδίου, ποὺ θύμησε τὶς ἡρωϊκὲς θυσίες τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Μεσολογγίου. Ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ μὲ 300 μαχητὲς εἶχε κλεισθῆ στὴ Μονή. "Οταν οἱ Τοῦρκοι, ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία, ὥρμησαν μέσα ἔβαλε φωτιὰ στὸ μπαρούτι κι' ἀνατινάχθηκαν δλοι στὸν ἀέρα. Ἡ ἀνώμαλη κατάσταση στὴν Κρήτη, κράτησε μέχρι τὸ 1878.

Τὸν ἔρχομὸ τοῦ βασιλέως συνώδεψεν ἡ παραχώρηση τῶν Ἰονίων Νήσων

ρίσθηκε Βουλὴ ἀπὸ Κρήτες, χωροφυλακή, καθιερώθηκεν ἡ ἐλληνικὴ γλώσσα καὶ διωρίσθηκε Χριστιανὸς διοικητής, ύπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου.

'Ἐργασίες.— 1. Πληροφορίες γιὰ τὸν βασιλέα Γεώργιο Α' καὶ τὴν "Ολγα. "Η πίστη τοῦ βασιλέως στὸ Σύνταγμα τί τοῦ χάρισε; Τί ἀπέφυγε; 2. Εἰκόνες ἀπὸ τὸ δλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου. Πῶς κρίνετε τὴν εὐθιξία τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν; Πρέπει νὰ ἔχουμε ἀρχομανία; Ἐὰν ἔνας δὲν καταφέρνει νὰ λύσῃ ἔνα ζήτημα τί πρέπει νὰ κάμη;

β' Τὸ «Ἀνατολικὸ» ζήτημα

'Απὸ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰώνα, ἡ Τουρκία ἔμοιαζε μὲ τὸν

εξαιρετικά μὲ τὸν ἔτοιμοθάνατο. Τὰ κράτη τῆς Εύρωπης ἐσκέπτονταν νὰ τὴν μοιρασθοῦν.

Τὴν ἀφορμὴν ἔδωσεν ἡ τουρκικὴ κακοδιοίκηση, ποὺ ἀνάγκασε τὶς βόρειες ἐπαρχίες τοῦ σουλτάνου, Βοσνία, Ἐρζεγοβίνη καὶ Βουλγαρία, νὰ ἐπαναστατήσουν (1875).

Στὸν πόλεμο ἀνακατεύθηκαν ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιο.

Οἱ Δυνάμεις, δύμως, ἐπενέβησαν κι' οἱ πρεσβευτές τους ἔκαναν διάσκεψη στὴν Πόλη, γιὰ βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας.

Τότε ὁ σουλτάνος, γιὰ νὰ τοὺς ἔξαπατήσῃ, ἐδημοσίευσε τὸ Σύνταγμα τοῦ Μιδάτ, ποὺ ἔδινε μεγάλες ἐλευθερίες στοὺς Χριστιανούς. Ἡ διάσκεψη τότε τῶν πρεσβευτῶν ἐθεωρήθηκε περιττή, ἀλλὰ ὁ σουλτάνος δὲν ἐφήρμοσε τὸ Σύνταγμα.

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1877, οἱ Ρῶσσοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὸ Γενάρη τοῦ 1878 ἔφθασαν ἀπέξω ἀπὸ τὴν Πόλη, στὸν Ἀγιο Στέφανο. Ἡ Τουρκία ἀπελπισμένη ἀναγκάσθηκε νὰ δεχθῇ τοὺς δρούς τοῦ Τσάρου.

1) Ἡ Βουλγαρία γινόταν μεγάλη, ἀνεξάρτητη κι' ἐπαιρνε τὴν Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη.

2) Ἡ Σερβία διπλασιάζόταν, ἐνῷ τὸ Μαυροβούνιο τριπλασιαζόταν. Οἱ Ἑλληνες, οἱ Ρουμάνοι καὶ οἱ Ἀλβανοί διεμαρτυρήθηκαν γιὰ τὸ σφαγιασμὸν τῶν ἔθνικῶν τους δικαίων.

Ἡ Ἀγγλία εἶδε μὲ κακὸ μάτι τὸ πανσλαβιστικὸ σχέδιο τῆς Ρωσσίας, κι' δ στόλος τῆς μπῆκε στὴν Προποντίδα.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνηση μὲ τὸν Πρωθυπουργὸ Κανάρη δὲν ἐκμεταλλεύθηκε γρήγορα τὴν κατάσταση καὶ παραιτήθηκε. Ἡ νέα, ποὺ τὴ διαδέχθηκεν ἀπὸ τὸν Κουμουνδούρο, διέταξε τὸ στρατὸ καὶ προχώρησε μέχρι τὸ Δομοκό.

Στὸ μεταξὺ δύμως, ἔγινεν ἀνακωχὴ κι' ἡ Ἀγγλία ἐπέτυχε ν' ἀναθεωρήθῃ ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ τὴν ἀξιωση τῶν Δυνάμεων ἐπανῆλθε στὴ θέση του.

Τὸ 1878 συνῆλθε στὸ Βερολίνο Συνέδριο, γιὰ τὸ «Ἀνατολικὸ» ζήτημα. Τὸ συνέδριο τῶν Δυνάμεων ἀπεφάσισε τὰ ἔξῆς :

1) Ἡ Βουλγαρία γινόταν μικρὴ αὐτόνομη ἡγεμονία, ὑπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ σουλτάνου.

2) Πρὸς τὸ νότο, ἰδρυόταν ἐπίσης αὐτόνομη ἡ ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ποὺ εἶχε πολλούς Ἑλληνες.

3) Ἡ Σερβία αὐξήθηκε κατὰ 1)4 κι' ἐκηρύχθηκεν ἀνεξάρτητη.

4) Τὸ Μαυροβούνιο ἐδιπλασιάσθηκε καὶ ἔγινεν ἀνεξάρτητον κράτος.

5) Τὸ ὕδιο καὶ ἡ Ρουμανία ἀνεγνωρίσθηκεν ὡς ἀνεξάρτητο κράτος.

6) Ἡ Ἑλλάδα θὰ ἐλάβαινε τὴν Θεσσαλία καὶ τὴν Ἡπειρο μέχρι τὴν Ἀρτα.

7) Ἡ Ἀγγλία ἔπαιρνε τὴν Κύπρο.

Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἥθελαν νὰ παραχωρήσουν στὴν Ἑλλάδα τὰ ἐδάφη ποὺ τῆς ἐδικάσθηκαν, ἀλλὰ, μὲ τὴν ἐπέμβαση τῶν Δυνάμεων, ὑπεχώρησαν μόλις τὸ 1881.

Τὸ 1885 ή Βουλγαρία ἐνώθηκε μὲ τὴν Ρωμυλία, μὲ τὴν ἀνοχὴ τῆς Ἀγγλίας. Αὐτὸ προεκάλεσεν ἀγανάκτηση στὴν Ἑλλάδα κι' ὁ Πρωθυπουργὸς Θεόδωρος Δεληγιάννης ἔκαμεν ἐπιστράτευση γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Ἡπειρο κοὶ τὴν Μακεδονία. Οἱ Δυνάμεις ὅμως ἥλθαν μὲ στόλο καὶ ἀπέκλεισαν τὸν Πειραιά.

‘Ο Δεληγιάννης τότε παραιτήθηκε καὶ ἀνέλαβε Πρωθυπουργὸς ὁ Χαρίλαος Τρικούπης.

Ἐργασίες.— Γιατὶ ὅλα τὰ βαλκανικὰ χριστιανικὰ κράτη ἥσαν σκλαβωμένα στοὺς Τούρκους; Εἴδαμε νὰ κατοβάλουν προσπάθειες γιὰ νὰ ἔλευθερωθοῦν; Οἱ Βούλγαροι εἰδαμε εἰχαν χάσει καὶ τὴ γλώσσα τους ἀκόμη. Μποροῦν νὰ παραβληθοῦν στοὺς ἀγῶνες καὶ στὴν ἀντοχὴ μὲ τὸ ἔνδοξο ἔλληνικὸ "Ἐθνος"; 2. Τί είναι πανσλαβισμός; 3. Γιατὶ οἱ Ρῶσσοι ἥθελαν μεγάλη Βουλγαρία; "Ἡσαν γι'" αὐτὸ ἄξιοι οἱ Βούλγαροι; 4. Σὲ ποιὸ ἔμνος ἀνῆκαν τὰ ἐδάφη ποὺ ἔπαιρνεν ἡ Βουλγαρία; Ποιά χώρα ἔπρεπε νὰ γίνη μεγάλη; 5. Τί ἦταν λοιπὸν τὸ «ἀνατολικό» πρόβλημα;

γ' 'Ο πόλεμος τοῦ 1897

“Ο Τρικούπης, ἀφοῦ ἔγινεν Πρωθυπουργός, διέταξεν ἀμέσως τὴν ἀποστράτευση. “Ολες του τὶς δυνάμεις τὶς ἔρριξε στὴν ἐσωτερικὴ διοργάνωση τοῦ "Ἐθνους". Κατεσκεύασε δρόμους καὶ σιδηροδρομικὲς γραμμές. ‘Αποξήρανε τὰ ἔλη καὶ προστάτευσε τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὴν τοκογλυφία.

Παράγγειλε τὰ τρία θωρηκτά, "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά κι' ἐκάλεσε Εύρωπαίους, γιὰ τὴ διοργάνωση τοῦ στρατοῦ. Ἡθέλησε νὰ λύση τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα, μὲ δάνειο σὲ καλοὺς ὅρους. Ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐπέτυχεν, ἔβαλε φόρους. Οἱ φόροι ὅμως

δὲν ἔφεραν ἀποτέλεσμα καὶ γι' αὐτὸν ἐκήρυξε τὴν πτώχευση, τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1893. Ἐπειδὴ ἐβλάβησαν οἱ ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τὸ μέτρο αὐτό, στὶς ἐκλογές τοῦ 1895 τὸ κόμμα του ἐνικήθηκε.

Τὴν πλειοψηφία τὴν πῆρε τότε ὁ Δεληγιάννης. Στὰ χρόνια αὐτὰ ἡ Κρήτη πάλι ὑπέφερεν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ τυραννία, γιατὶ οἱ Τούρκοι καταπατοῦσαν τὸ Σύνταγμα τοῦ 1878. Γι' αὐτὸν τὸ 1897 ἐπανεστάτησε κι' ἐζήτησε νέα ἔνωση μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ὁ Δεληγιάννης ἔστειλε τὸν πρίγκηπα Γεώργιο μὲ στόλο νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποβίβαση στὴν Κρήτη τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ συνταγματάρχης Βάσος ἀποβίβασθηκε (τὸ Φεβρουάριο 1897) μὲ στρατὸν γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτη. Ὁ σουλτᾶνος (στὶς 8 Ἀπριλίου) ἐκήρυξε τὸν πόλεμο καὶ ὁ στρατός του, ποὺ ἦταν καλὰ ὡργανωμένος, κατέλαβε τὴν Θεσσαλία καὶ προχωροῦσε γιὰ τὴ Λαμία.

Οἱ Δυνάμεις, ὅμως, ἐπενέβησαν καὶ ἔγινεν εἰρήνη. Ὁ Βάσος ὑποχρεώθηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλία. Ἀλλὰ ἐπεβλήθηκε στὴν Ἑλλάδα ἀποζημίωση στὴν Τουρκία 100 ἑκατομμύρια χρυσὲς δραχμές. Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶχε, τὰ ἔδωσαν οἱ σύμμαχοι κι' ἐπέβαλαν φόρο, στὰ σπίρτα, χαρτόσημα, καπνό, ἀλάτι καὶ πετρέλαιο.

"Ἐγινεν Ἐπιτροπὴ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου, ποὺ θὰ ἐμάζευε σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ τοὺς φόρους τὰ χρήματα αὐτά. Οἱ σύμμαχοι κατέλαβαν τὴν Κρήτη μὲ τοὺς στόλους τους καὶ διώρισαν ἀρμοστὴ τὸν πρίγκηπα Γεώργιο. Οἱ Κρήτες μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐδέχθηκαν τὸ παιδί τοῦ βασιλέως, σὰν ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τους.

'Εργασίες.—1. Τρικούπης—Δεληγιάννης. Ζητήσετε περισσότερες πληροφορίες. 2. Τί εἶναι πτώχευση; 3. Ἡ Κρήτη ὑστέρησε ποτὲ σὲ ἀγῶνες γιὰ τὴ λευτεριά της; 4. Γιατὶ ἀπὸ ἐξω στὰ σπίρτα καὶ τὰ σιγαρέττα ὑπάρχει μιὰ ταινία μὲ τὰ γράμματα Δ.Ο.Ε.; 5. Τί θὰ πῆ κι' ἀπὸ πότε γίνεται αὐτό; 6. Τὶ ὠφελήθηκεν ἡ Κρήτη ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1897; 7. Μάθετε τὴ βασιλική μας οἰκογένεια.

δ' Τὸ «Μακεδονικὸ» ζήτημα

Οἱ βαλκανικοὶ λαοὶ τώρα ἡλεκτρίζονταν ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Οἱ Σέρβοι τὴν ἥθελαν, γιατὶ κάποτε ὁ ἡγεμόνας Νιούσιάν εἶχε καταλάβει ἓνα μέρος της. Οἱ Βούλγαροι τὴν ἐποφθαλμιοῦ-

σαν, γιατί τούς τὴν ἐπεδίκαζεν ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Κι' οἱ Αύστριακοὶ ἀκόμη εἶχαν τὸ ὄνειρό τους, γιὰ νὰ κάμουν τὴ Θεσσαλονίκη λιμάνι του, γιὰ τὸ Αἴγαιο καὶ τὴ Μεσόγειο.

Γιὰ τοὺς "Ελληνες ἥταν ἡ καρδιὰ τοῦ "Εθνους, ποὺ ἐστάθηκεν ἡ φωτοδότρα τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, μέσα στὰ σκότη τῆς Ἀνατολῆς. Μὲ τὴν ἀνοχὴ τῶν Τούρκων, οἱ Βούλγαροι ἔωδεψαν πολλὰ χρήματα σὲ σχολεῖα καὶ σὲ προπαγάνδες, γιὰ νὰ μεταβάλουν τὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ. Ἐπειδὴ δὲν κατάφεραν τίποτε στὴν ἐλληνικώτατη χώρα, ἄλλαξαν μέθοδο. "Εστειλαν τοὺς αἵμοχαρεῖς κομιταζῆδες κι' ἐσκότωναν "Ελληνες δασκάλους, γιατροὺς καὶ προκρίτους. Τότε, "Ελληνες πατριώτες ἀξιωματικοὶ ἅρχισαν νὰ μπαίνουν μὲ ἔνοπλες ὁμάδες.

Τοὺς ἐβοήθησαν πολὺ καὶ οἱ "Ελληνες κάτοικοι κ' ἀπήλλαξαν τὴν χώρα ἀπὸ τὴ βουλγάρικη βίσακαὶ τρομοκρατίᾳ. Πρῶτος ἐμπῆκε μὲ τὴν ὄμάδα του ὁ Παῦλος Μελᾶς (1904). Ὁ Μελᾶς ἐργάστηκε, δσον λίγοι καὶ στὸ τέλος ἔδωσε καὶ τὴ ζωὴ του γιὰ τὴ Μακεδονία μας. Ὁ Παῦλος Μελᾶς μὲ τὰ ἔργα του δοξάζεται γιὰ ἐθνικός μας ἥρωας.

'Εργασίες.—1. Ἡ Μακεδονία ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἡ Μακεδονία στὰ δοξασμένα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς Μακεδονικῆς Δυναστείας. 2. Πληροφορίες γιὰ τίς θηριωδίες τῶν Κομιταζῆδων. 3. Παῦλος Μελᾶς, διηγήματα, τραγούδια καὶ ἀνέκδοτα. 4. Πῶς κρίνετε τοὺς Τούρκους ν' ἀφήνουν νὰ ἀλωνίζουν ἄλλοι στὰ χωράφια τους; 5. Τί ἦταν λοιπὸν τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα;

ε' Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος

Τὸν Ἱούλιο τοῦ 1908 οἱ Νεότουρκοι ξεσήκωσαν ἐπαναστατικὸ κίνημα στὴ Μακεδονία κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Χαμίτ Β'.

Παῦλος Μελᾶς

‘Ο Χαμίτ γιὰ τὸν προλάβη ἐπανέφερε τὸ Σύνταγμα τοῦ Μιδάτ. Οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ μὲ τὸν Τούρκους ἀδελφώθηκαν καὶ πανηγύριζαν. Ἀλλὰ :

«Τὸν Ἀράπη κι' ἄν λευκάνης
μόνο τὸ σαποῦν ζάνεις.»

Γιατὶ ἡ χαρὰ τους δὲν ἔβασταξε πολὺ. ‘Ο Χαμίτ τότε ἡθέλησε νὰ κτυπήσῃ τὸν Νεοτούρκους καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν Ὁργάνωσή τους. Ἡ Ὁργάνωση δύως τῶν Νεοτούρκων ἦταν ἴσχυρή, γιατὶ εἶχε προσηλυτίσει τὸν Τούρκους ἀξιωματικοὺς καὶ τὸ στρατό.

Οἱ Νεότουρκοι συνέλαβαν τὸ Χαμίτ καὶ τὸν ἔκλεισαν στὴν ἔπαυλη Ἀλατίνι στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀνήγγειλαν δὲ πῶς, γιὰ νὰ σωθῆῃ ἡ Τουρκιά, πρέπει δῆλοι οἱ λαοὶ τῆς νὰ γίνουν Τούρκοι. Τὰ χριστιανικὰ βαλκανικὰ κράτη, ποὺ εἶχαν ἀλύτρωτους ἀδελφούς, ταράχθηκαν πολὺ.

Στὴν Ἑλλάδα τὸ Μάη τοῦ 1909, 500 ἀξιωματικοὶ μὲ τὸ συνταγματάρχη Ζορμπᾶ ἔκαμαν στάση στὸ Γουδί. Ἀπαίτησαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τὴν κατάπαυση τῆς μικροκομματικῆς συναλλαγῆς καὶ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου.

Στὶς ἑκλογές, ποὺ ἔγιναν τὸ Γενάρη τοῦ 1911, δὲ λαὸς δικαίωσε τὸ κίνημα τῶν ἀξιωματικῶν κι' ἔβγαλε μὲ μεγάλη πλειοψηφία τὸν σύμβουλό τους Ἑλευθέριο Βενιζέλο. ‘Ο Βενιζέλος ἔφερε τάξη καὶ μεγάλη πρόοδος σημειώθηκε σ' δῆλα τὰ ζητήματα.

‘Ο στρατὸς ἦταν καλὰ ὠργανωμένος, στὸ δὲ ναυτικό μας προσετέθηκε τότε τὸ ἔνδοξο θωρηκτὸ «Ἀβέρωφ». Οἱ Νεότουρκοι ἔξακολουθοῦσαν τὸ πρόγραμμά τους μὲ δολοφονίες καὶ βία. Γι' αὐτὸ τὰ 4 βαλκανικὰ κράτη Βουλγαρία, Σερβία, Μαυροβούνιο κι' Ἑλλάδα, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Τουρκίας (τέλη Σεπτεμβρίου 1912). Οἱ Εύρωπαῖοι ἔμειναν κατάπληκτοι ἐμπρὸς στὰ κατορθώματα τῶν μικρῶν κρατῶν. Μέσα σὲ 20 ἡμέρες δὲν ἀφῆσαν τούρκικο ποδάρι στὴν Εύρωπη.

‘Ο ἑλληνικὸς στρατός, μὲ ἀρχηγὸ τὸ διάδοχο Κωνσταντίνο, ἔβασισεν ἀστραπιαῖα. Στὶς 6 Ὁκτωβρίου ἐκυρίεψε τὴν Ἑλασσόνα καὶ (στὶς 8—9), ἀφοῦ τσάκισε τὸν Τούρκους στὰ στενὰ τῆς Πόρτας, κατέλαβε τὴν νοτιοδυτικὴ Μακεδονία. Ἀμέσως δὲ γενναῖος στρατηλάτης ὥρμησε στὴν κεντρικὴ Μακεδονία.

Οἱ πόλεις Κατερίνη, Βέρροια, Νάουσα κι' Ἔδεσσα ἔπεσαν

ή μια κατόπιν τῆς ἀλλης. Στὴ μεγάλη μάχη τῶν Γιαννιτσῶν (19—20 'Οκτωβρίου) οἱ Τούρκοι ἔπαθαν συμφορά. Ἡ νύφη τώρα τοῦ θερμαϊκοῦ ἐκαλοῦσε τὸ νικηφόρο στρατό, ποὺ ἐρχόταν ἀκρατητος. Οἱ Τούρκοι παρέδωσαν τῇ Θεσσαλονίκῃ μὲ συμφωνίᾳ κι' ὁ ἔνδοξος στρατηλάτης Κωνσταντῖνος ἐμπήκε μὲ τὸ γενναῖο στρατό του, στὶς 26 'Οκτωβρίου 1912.

Οἱ Βούλγαροι ἐγκατέλειψαν τὴ διώξη τῶν Τούρκων κι' ἐσπευσαν νὰ καταλάβουν τὴ Θεσσαλονίκῃ, ἀλλὰ εύρηκαν μέσα τὸν ἔλληνικό στρατό. Τότε ὁ στρατηγός τους Θεοδωρώφ ἐπῆρε τὴν ἄδειαν νὰ μπῆ μιὰ μεραρχία του, δῆθεν νὰ ἀναπαιθῇ.

'Ο Κωνσταντῖνος ἀφοῦ ἀφῆσε στὴν πόλη 3 μεραρχίες, μὲ 4 ἄλλες κατέλαβε τὴν Καστοριά καὶ τὴ Φλώρινα κι' ἐφθασε μέχρι τὴν Κορυτσά. "Αλλη μεραρχία μας κατέλαβε τὴ νότιο "Ηπειρο μέχρι τὴ Χειμάρρα κι' ἐκύκλωσε τὰ Γιάννενα. Τὸ ἔνδοξο ναυτικό μας μ' ἀρχηγὸ τὸν Παῦλο Κουντουριώτη κατέλαβε τὰ νησιά Χίο, Μυτιλήνη, Θάσο καὶ "Ιμβρο κ' ἐκλεισε τὸν τουρκικὸ στόλο στὰ Δαρδανέλλια.

Στὶς 21 Φεβρουαρίου 1913, ὁ στρατός μας, μὲ τὴ στρατηγικότητα τοῦ Κωνσταντίνου, κατέλαβε τὸ Μπιζάνι. Τὸ Μπιζάνι ἦταν ἴσχυρὸ φρούριο καὶ οἱ Τούρκοι τὸ ἐνόμιζαν ἀπόρθητο. Χωρὶς αὐτὸ δὲν κυριεύονταν τὰ Γιάννενα. Μετὰ τὴν πτώση τῶν Ιωαννίνων, οἱ Τούρκοι ἀπογοητεύθησαν πιὰ κι' ἐζήτησαν εἰρήνη.

Στὶς 17 Μαΐου 1913 ύπεγράφη στὸ Λονδίνο εἰρήνη τῆς Τουρκίας μὲ τὰ Βαλκανικὰ κράτη. Ἡ Τουρκία παρεχώρησε στοὺς νικητὲς τὶς χῶρες, ποὺ κατέλαβαν.

'Ο ἔλληνικὸς λαὸς πανηγύριζε τὶς νίκες τοῦ στρατοῦ του. Πάνω ὅμως στὴν πανελλήνια χαρά, θλιβερὴ τραγωδία τὸν ἔθλιψε. 'Ο βασιλέας Γεώργιος Α', ποὺ ἔμενε φρουρὸς τῆς Θεσσαλονίκης, ἐδολοφονήθηκε. "Ενας ἀνισόρροπος μισέλληνας ἔρριξε τὸ λαὸ σὲ μεγάλο πένθος, σκοτώνοντας τὸ θερμὸ πατριώτη. Τὸ κακὸ ὅμως μετριάσθηκε, γιατὶ στὸ θρόνο ἀνέβηκεν ὁ μεγάλος στρατηλάτης καὶ νικητὴς τοῦ πολέμου Κωνσταντῖνος.

εγγρ. **Ἐργασίες.**—1. Γιατὶ οἱ Νεότουρκοι, ἐνῶ στὴν ἀρχὴ διεκήρυξαν προοδευτικὸ πρόγραμμα, φάνηκαν χειρότεροι ἀπὸ τὸ Χαμίτ; 2. Τί θα πῆ κομματικὴ συναλλαγὴ; Τί κακὸ φέρνει στὸ κράτος; 3. 'Ο Κωνσταντῖνος. Τραγούδια, διηγήματα γιὰ τὶς μάχες τοῦ 1912 καὶ 1913. 4. Παῦλος Κουντουριώτης. «²Αβέρωφ». 5. Γιατὶ δι βασιλεὺς Γεώργιος

γκατεστάθηκεν ἀπὸ τοὺς πρώτους στὴ Θεσσαλονίκη ; 6. Πληροφορίες, γιὰ τὴ δολοφονία του.

4. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΒ'

α' Πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων

Τὴν ὥρα τῆς μοιρασιᾶς, οἱ Βούλγαροι ἐφάνηκαν πολὺ παράλογοι. 'Εζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες τὴ Θεσσαλονίκη κι' ἀπὸ τοὺς Σέρβους τὸ Μοναστήρι καὶ τὴν Ἀχρίδα. Σὰν δόλιοι καὶ ἀχάριστοι (στὶς 17 Ἰουνίου 1913), ξαφνικὰ ἐκτύπησαν τοὺς "Ἐλληνες καὶ Σέρβους στὴ Γευγελῆ. Μ' ἄλλο τους σῶμα ἐκτύπησαν τοὺς "Ἐλληνες στὴ Νιγρίτα.

'Ο ἔνδοξος στρατηλάτης Κωνσταντῖνος ΙΒ' ὠδήγησε πάλι τοὺς "Ἐλληνες σὲ νέες δόξες. Οἱ Βούλγαροι εἶχαν ὁχυρώσει τὴν ἀπὸ τὴ φύση τῆς ὁχυρὴ τοποθεσία Λαχανᾶ—Κιλκίς.

Τὴν ὁχυρωση τὴν εἶχαν κάμει Γερμανοὶ μηχανικοὶ καὶ τὴν ἐνόμιζαν ἀπόρθητη. "Οταν ἄρχισεν ἡ ἐλληνικὴ ἐπίθεση, ἔλεγαν πῶς τὸ Κιλκίς θὰ γίνη ὁ τάφος τῆς 'Ελλάδας. "Αρκεσαν τρεῖς μόνον μέρες (20—22 Ἰουνίου), γιὰ νὰ ἀποδειχθῇ, πῶς τίποτα δὲν συγκρατεῖ τὴν ὅρμη καὶ τὴ θέληση τῶν 'Ελλήνων.

Οἱ Βούλγαροι προσπάθησαν νὰ κρατηθοῦν στὸ Λαχανᾶ ἀλλὰ μὲ σκληρὸ ἀγῶνα κατεδιώχθησαν.

'Απὸ νίκη σὲ νίκη, ὁ στρατός μας κατέλαβε δλόκληρη τὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ τὴ δυτικὴ Θράκη καὶ στρίμωξε τοὺς Βουλγάρους στὰ παλιά τους σύνορα. Οἱ Σέρβοι, οἱ Ρουμάνοι κι' οἱ Τούρκοι εύρηκαν τότε τὴν εὐκαιρία καὶ κατέλαβαν διαφηλονικοῦσαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Οἱ Βούλγαροι φοβισμένοι, γιατὶ ὁ ρουμανικὸς στρατὸς ἔφθασεν ἔξω ἀπὸ τὴ Σόφια, ἐζήτησαν εἰρήνη. 'Η Διάσκεψη τῆς εἰρήνης ἔγινε στὸ Βουκουρέστι (17 Ἰουλίου 1913).

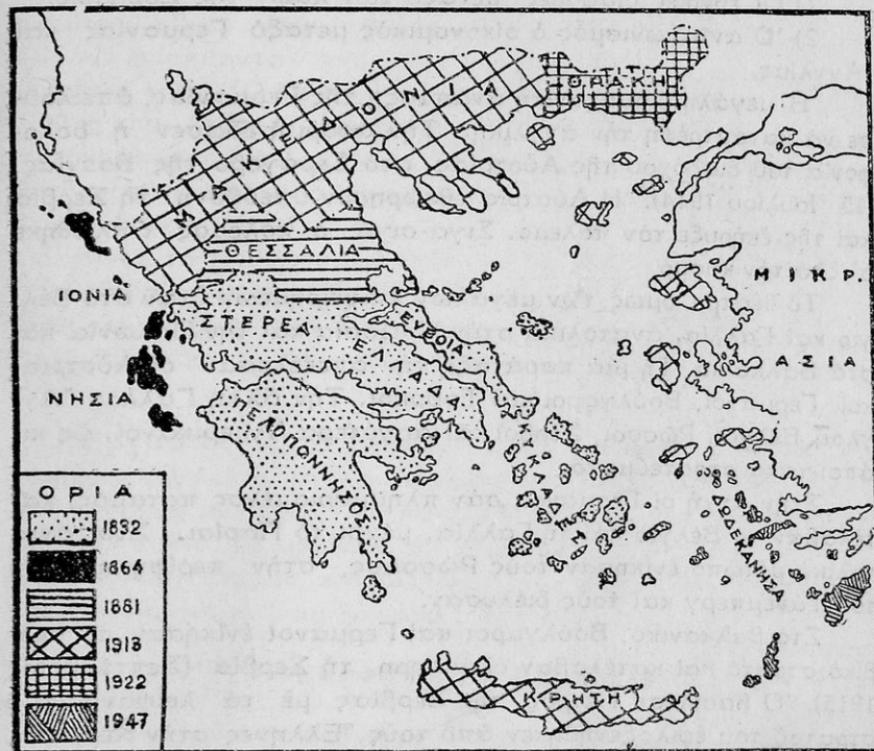
'Η Βουλγαρία ἔχασε πολλὲς χῶρες, ποὺ εἶχε καταλάβει. 'Η Δοβρουτσᾶ παραχωρήθηκε στὴ Ρουμανία. Τὶς Σαράντα 'Εκκλησίες καὶ τὴν Ἀδριανούπολη ἀνεκατέλαβον οἱ Τούρκοι. Τὴ Βόρειο Μακεδονία οἱ Σέρβοι. 'Η 'Ελλάδα ἔφθασε μέχρι τὸ Νέστο

Σὲ ἰδιαίτερη συνθήκη μὲ τὴν Τουρκία (τὴν 1 Νοεμβρίου 1913), ἔλαβε τὴν "Ηπειρο, τὴν Κρήτη καὶ τὰ νησιά τοῦ Αιγαίου Πελάγους, ἐκτὸς τῆς "Ιμβρου καὶ Τενέδου.

Δυστυχῶς μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς "Ιταλίας καὶ τῆς Αύστριας ἡ

Βόρειος "Ηπειρος παρεχωρήθηκε στὸ μικρὸ ἀλβανικὸ Κράτος, ποὺ ἴδρυθηκε τότε.

Τὰ χρόνια 1913 καὶ 1914 ἡ Ἑλλάδα ἀπέκτησε μεγάλη δόξα. Ὁ λαός μας, μὲ ἐμπιστοσύνη στὸ μέλλον, ἔβλεπε ὅτι οἱ

Χάρτης τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος

ἐθνικοὶ πόθοι καὶ τὰ ἴδαινικὰ τοῦ ἔθνους πραγματοποιοῦνται στὸ πρόσωπο τοῦ Κωνσταντίνου IB'.

Ἐργασίες. 1. Βρῆτε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὶς μάχες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων, ποιήματα καὶ διηγήματα τοῦ στρατηλάτου καὶ εἰκόνες τῶν μαχῶν. 2. Τί ἔπαθαν οἱ Βούλγαροι ἀπὸ τὴν μεγάλη πλεονεξία τους; 3. Ὁ Κωνσταντίνος καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Θέμα. «Τὸ δίκιο θριαμβεύει».

β' Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος

Πολλές είναι οι αίτιες, που άναψαν τὸν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.

- 1) Οι έθνικες δισφορές μεταξύ τῶν λαῶν τῆς Εύρωπης.
- 2) Ο ανταγωνισμός ὁ οἰκονομικός μεταξύ Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας.

Ἡ μεγάλη βιομηχανίκῃ ἀνάπτυξῃ τῆς Γερμανίας, ἀπειλοῦσε νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀγγλικήν. Τὴν ἀφορμὴν ἔδωσεν ἡ διολοφονία τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστρίας, στὸ Σεράγεβο τῆς Βοσνίας, (15 Ἰουλίου 1914). ᩴ Αὐστρίᾳ ἐθέωρησεν ύπεύθυνη τὴν Σερβία καὶ τῆς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο. Σιγά·σιγά ὁ πόλεμος ἀπλώθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμο.

Τὸ θέατρο, ὅμως, τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων ἦταν στὸ Βέλγιο καὶ Γαλλία, ἀνατολικὰ στὴν Πρωσία καὶ τὴν Πολωνία καὶ στὰ Βαλκάνια. Τὴν μιὰ παράταξη τὴν ἀπετέλεσαν οἱ Αὐστριακοί, Γερμανοί, Βούλγαροι καὶ Τούρκοι. Τὴν ἄλλη Γάλλοι, "Ἀγγλοί, Βέλγοι, Ρωσσοί, Σέρβοι καὶ ἀργότερα Ἀμερικανοί, ὡς κι' ἀποικιακά στρατεύματα.

Στὴν ἀρχὴν οἱ Γερμανοί, σὰν πλημμυρισμένος ποταμός, κατέλαβαν τὸ Βέλγιο καὶ τὴν Γαλλία, μέχρι τὸ Παρίσι. Στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο ἐνίκησαν τοὺς Ρώσους, στὴν περίφημη μάχῃ τοῦ Τάνεμπεργ καὶ τοὺς διέλυσαν.

Στὸ βαλκανικό, Βούλγαροι καὶ Γερμανοί ἐνίκησαν τὸ σερβικὸ στρατὸ καὶ κατέλαβαν ὀλόκληρη τὴν Σερβία (Σεπτέμβριος 1915). Ὁ βασιλέας Πέτρος τῆς Σερβίας μὲ τὰ λειψανα τοῦ στρατοῦ του ἐφιλοξενήθηκεν ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνες στὴν Κέρκυρα. ᩴ Ἐλλάδα βαστοῦσεν οὐδετερότητα.

Οἱ Ἀγγλογάλλοι ὅμως, γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Σέρβους ἀπὸ τοὺς Γερμανοβουλγάρους καὶ τοὺς Τούρκους ἀποβίβασαν στρατὸ στὴ Θεσσαλονίκη. Ἐπίεζαν δὲ τὴν Ἐλληνικὴ Κυβέρνηση νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Γερμανῶν. Ὁ Βενιζέλος παραιτήθηκε, γιατὶ ἦταν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀγγλογάλλων.

Γι' αὐτὸ ἥλθε στὴ Θεσσαλονίκη κι' ἔκαμε κίνημα. Οἱ σύμμαχοι τότε ἀνάγκασαν τὸν Κωνσταντῖνο νὰ φύγῃ κι' ἔβαλαν στὸ θρόνο τὸ γιό του Ἀλέξανδρο. Ὁ Βενιζέλος ἥλθε τότε στὴν Ἀθήνα καὶ μὲ τὸν Ἀλέξανδρο ἐτοίμασε 12 μεραρχίες ἐλληνικὲς καὶ ἐτάχθηκαν μὲ τὸ μέρος τῶν συμμάχων. Πρῶτοι, οἱ "Ἐλ-

ληνες ἔδωκαν τὸ σύνθημα τῆς καταρρεύσεως τῶν συμμάχων τῆς Γερμανίας. Στὴ μεγάλη μάχη τοῦ Σκρᾶ, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐνίκησε τοὺς Γερμανοβουλγάρους (15 Σεπτεμβρίου 1918). Στὶς 29, οἱ Βούλγαροι ἔκαμαν ξεχωριστὴ ἀνακωχή. Τοὺς Βουλγάρους ἀκολούθησαν οἱ Τοῦρκοι κι' ἐπειτα οἱ Αὐστριακοί. Οἱ Γερμανοὶ εἶχαν πάθη μεγάλη αἰμορραγία. Ἐνῶ οἱ σύμμαχοι δλο κι' ἐνισχύονταν ἀπὸ τὶς ἀκένωτες πηγὲς τῶν ἀπεράντων κτήσεών τους. Ὁ γερμανικὸς στρατός, πρὸ τῆς τελειωτικῆς συντριβῆς του, ἔκαμεν ἐπανάσταση κι' ἐκήρυξε τὴ Δημοκρατία. Ὁ αὐτοκράτορας Κάϊζερ μὲ τὸ διάδοχο ἔφυγαν στὴν Ὀλλανδία. Ἡ Γερμανία καὶ οἱ σύμμαχοί της ύπεγραψαν συνθήκη μὲ βαρειοὺς δρους.

Κατὰ τὴν Συνθήκη τοῦ Νείγυ, ἡ Βουλγαρία παρέδωσε στὴν Ἑλλάδα τὶς χῶρες, μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Ἔβρου. Κατὰ τὴν Συνθήκη τῶν Σεβρῶν (10 Αὐγούστου 1920), ἡ Τουρκία παρέδωσε στὴν Ἑλλάδα τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης.

Ἐργασίες.—1. Κοιτάξετε στὸ χάρτη τὶς χῶρες, ποὺ ἔγιναν ἐπιχειρήσεις. Ὁνόματα μεγάλων στρατηγῶν καὶ πολιτικῶν. Ποιοὶ πρῶτοι ἔκαμαν χρήση τῶν τάνκς; Τὰ μέσα τοῦ πολέμου. 2. Γιατὶ οἱ Γερμανοὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ νικήσουν. 3. Ὁ βασιλέας Ἀλέξανδρος. 4. Μὲ τὴ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν, ποὺ βλέπουμε τὴν Ἑλλάδα; 5. Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ διαιμελισμὸ τῆς Τουρκίας.

γ.' Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ

Ἀπὸ τυχαῖο δυστύχημα, πέθανεν ὁ Βασιλέας Ἀλέξανδρος· καὶ ἔμεινεν ἡ χώρα μας χωρὶς βασιλέα. Στὶς ἐκλογὲς τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920 ὁ λαὸς ἐπανέφερε τὸν Κωνσταντίνο. Ὁ πόλεμος δμως γιὰ μᾶς δὲν εἶχε τελειώσει. Γιατὶ ὁ Κεμάλ μ' ἄλλους Τούρκους ἔκαμαν ξεχωριστὴ κυβέρνηση στὴν Ἀγκυρα, γιὰ νὰ μὴν δώσουν τὰ μέρη, ποὺ ἔδικάσθηκαν στὴν Ἑλλάδα.

Γάλλοι, Ρῶσσοι καὶ Ἰταλοὶ ύπεστήριζαν τὸν Κεμάλ μ' ὅλα τὰ μέσα, κρυφὰ καὶ φανερά.

Οἱ Ἑλληνικὸς στρατὸς διάβηκε τὴν Ἀλμυρὴ Ἔρημο, τὰ Σαγγάριο καὶ ἔφθασε μέχρι τὴν Ἀγκυρα. Οἱ Τοῦρκοι ύποχωροῦσαν στὰ βάθη τῆς Μ. Ἀσίας κι' ἐτοιμάζονταν μὲ τὰ ἐφόδια, ποὺ τοὺς ἔδιναν οἱ σύμμαχοί μας, ἐνῶ ὁ στρατός μας ύπεφερε-

πολλά ἀπό τις στερήσεις. Ἡ κατάσταση αύτη ἀπογοήτεψε κι' ἔκούρασε τὸ στρατό μας.

Γι' αὐτὸ στὴ μεγάλη ἐπίθεση τοῦ Κεμάλ (Αὔγουστος 1922), δὸ στρατὸς ἀναγκάσθηκε νὰ ἑγκαταλείψῃ τὴ Μ. Ἀσία. Ὁ Πλαστήρας μὲ τὸ στρατό, ποὺ ἀποβιβάσθηκε στὰ νησιά, ἐπαναστάτησαν καὶ ἀπαίτησαν ἀπὸ τὸ βασιλέα νὰ παραιτήθῃ. Ὁ Κωνσταντῖνος, γιὰ νὰ μὴν χυθῆ ἀδελφικὸ αἷμα, παραιτήθηκε, χάρη τοῦ διαδόχου Γεωργίου. Τὸ ἐπόμενο ἔτος (14 Ιουλίου 1923) ἔγινεν ἡ Συνθήκη τῆς Λωζάννης. Οἱ Τούρκοι ἐπέτυχαν νὰ πάρουν πάλι τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν.

'Εργασίες.—1. Πληροφορίες γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου. Κεμάλ. 2. Τί εἶναι ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν; Γιατὶ οἱ Τούρκοι τὴν ἔξητησαν; 3. Γιατὶ μιὰ μεγάλη καταστροφὴ ἔχει ἀμεσοῦ ἀντίκτυπο στὸ πρόσωπο τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους;

5. Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β'

α' 'Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος

'Ο Γεώργιος Β' δὲν ἔμεινε πολὺ καιρὸ στὸ θρόνο, γιατὶ στὶς 16 Δεκεμβρίου 1923 ἐκηρύχθηκε στὴν Ἑλλάδα Δημοκρατία. Ἐπειδὴ δύως οἱ ἐπαναστάσεις ἀναστάτωναν τὴ Χώρα, δ λαὸς ἔφερε πάλι τὸ βασιλέα του (1936). Ἡ Γερμανία πάλι συνῆλθεν ἀπὸ τὸ μεγάλο τῆς πλῆγμα. "Ηθελε νὰ ἐκδικήθῃ τοὺς τιμωρούς της. 'Ο ὀρχικαγκελάριος τῆς Χίτλερ συνέλαβε τὸ μεγάλο σχέδιο, νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμο. Γι' αὐτὸ κρυφά καὶ φανερά μετέβαλε τὴ Γερμανία σὲ τεράστιο πολεμικὸ στρατόπεδο.

Τὸ 1938 κατέλαβε τὴν Αύστρια κι' ἔπειτα τὴν Τσεχοσλοβακία. Τὸ 1940 ἔζητησε ἀπὸ τὴν Πολωνία τὸ λιμάνι τοῦ Δάντσιγκ, στὴ Βαλτικὴ γιὰ νὰ ἐνώσῃ τὴν Πρωσσία.

Ἐπειδὴ οἱ Πολωνοὶ ἀρνήθηκαν, τοὺς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ "Αγγλοὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ Χίτλερ. Οἱ Γερμανοί, σὰν θυελλώδης ὡκεανὸς, ἐπλημμύρισαν μέσα σ' ἓνα μῆνα τὴν Πολωνία κι' ἔπειτα ἐστράφησαν στὴ Δύση.

Σὲ λίγο διάστημα κατέλαβαν τὴν 'Ολλανδία καὶ τὸ Βέλγιον. Τὰ τρομερὰ ὁχυρὰ τῆς γραμμῆς Μαζινώ, τῶν Γάλλων, ἔπεσαν καὶ οἱ Γερμανοὶ σὲ 40 ἡμέρες κατέλαβαν τὴ Γαλλία.

Τότε έβάλθηκε σ' ένέργεια ό αξονας Βερολίνου — Τόκιο — Ρώμης.

Η Ιαπωνία καταλάβαινε, τή μια κατόπιν τής άλλης, τις αποικίες τῶν Αμερικανῶν, Γάλλων καὶ Ἀγγλῶν στὴν Ἀσία.

Η Ιταλία, τή Βόρειο Αφρική καὶ κομμάτι τῆς Γαλλίας. Ο Μουσσολίνι, ἔξαλλος, ὠραματίσθηκε τὴν παλιὰ ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορία.

Στὶς 28 Οκτωβρίου 1940, ἐκτύπησε τὴν πόρτα τῆς Ἑλλάδος. Βασιλέας, Πρωθυπουργὸς καὶ Λαός: "Οχι ! ἀπαντοῦν.

"Όλο τὸν κόσμο εἶχε καταλάβει τότε μεγάλος φόβος. Μὲ

Βασιλέας Πρωθυπουργὸς καὶ Λαός... «"Οχι !"» Ἀπαντοῦν

κατάπληξη ἄκουσε, μιὰ μικρὴ χώρα νὰ δρθώνῃ τὸ ἀνάστημά της ἐμπρὸς στοὺς τρομεροὺς τῆς Γῆς.

Η μοῖρα, δμως, τῆς πατρίδος μας τέτοια εἶναι. Νὰ τιμωρῇ τοὺς ἄδικους καὶ νὰ ξεσκεπάζῃ τὴ μωρία τους. Οἱ Ιταλοὶ ξεχύνονται στὰ Ἡπειρωτικὰ βουνά, ἀλλὰ τρομερὴ ἀπογοήτεψη τοὺς ἐπερίμενε. "Οταν δὲ ἐλληνικὸς στρατὸς συνῆλθεν ἀπὸ τὸ δάφνιασμα, ἀρχισε τὴν ἀντεπίθεσή του. Μὲ σκληρὲς μάχες τοὺς ἀπώθησε ἀπὸ τὸ ἔδαφός μας καὶ τοὺς κυνήγησε μέσα στὸ ἀλβανικὸν ἔδαφος.

Οἱ πόλεις Ἀργυρόκαστρο, Ἀγιοι Σαράντα, Χειμάρρα, Τεπελένι καὶ Κορυτσᾶ, πέφτουν στὰ ἐλληνικὰ χέρια. Μόνοι σύμ-

μαχοι καὶ συμπολεμιστές μας μένουν οἱ Ἀγγλοι. Οἱ ἄλλοι ἦ
ἔχουν φοβηθῆ, ἢ μένουν οὐδέτεροι.

Οἱ Γερμανοὶ ἀνησύχησαν πολύ, γιὰ τὴ γελοιοποίηση τῶν
συμμάχων τους. Γι' αὐτὸ στὶς 6 Ἀπριλίου 1941, μᾶς ἐκτύπησαν
πισώπλατα καὶ κατέλαβαν τὴ Χώρα. Ὁ Βασιλέας, ἡ Κυβέρνη-
ση καὶ δ στόλος ἔφυγαν στὴν Αἴγυπτο, δπου συνεχίζουν τὸν
ἀγῶνα.

Ἡ Χώρα στενάζει πίσω ἀπὸ τὴ σκληρὴ τριπλῆ Κατοχή, Γερ-
μανῶν, Ἰταλῶν καὶ αἰμοδιψῶν Βουλγάρων. Οἱ Ἰταλογερμανο-
βούλγαροι 4 χρόνια ἀπομυζοῦν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν πλημμυ-
ρίζουν μὲ ἐγκλήματα καὶ καταστροφές.

Η ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΗ

Τὴν κατάσταση τὴν ἔσωσε τότε ἡ μεγάλη χώρα τοῦ Ἀ-
τλαντικοῦ, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ Ἀμερικὴ βοηθάει τὴ Ρωσσία καὶ τὴν Ἀγγλία καὶ ἀνοί-
γει γερὸ μέτωπο στὴν Ἀφρική. Ἡ Ρωσσία εἶχε πάθει πανωλε-
θρία. Οἱ Γερμανοὶ εἶχαν φθάσει μέχρι τὸ Στάλιγκραντ. Ὁ
στρατός μας, ποὺ ἦταν μὲ τὸ βασιλέα στὴν Ἀφρική, ἔδωσε
πάλι τὸ σύνθημα τῆς καταρρεύσεως τῶν Ἰταλογερμανῶν.

Στὴ μάχη τοῦ Ἐλ Ἀλαμέϊν, "Ἐλληνες κι" Ἀγγλοι νικοῦν
τὸν ἄξονα καὶ τὸν κυνηγοῦν στὴν Ἰταλία. Γάλλοι, "Ἀγγλοι
καὶ Ἀμερικανοὶ κάνουν ἀπόβαση στὴ Γαλλία. Οἱ Ρῶσσοι τότε
ἀνακουφίζονται καὶ διώχνουν τοὺς Γερμανούς.

Τὸ 1944 Ἀγγλοι καὶ οἱ γενναῖοι μας τοῦ Ἐλ Ἀλαμέϊν
καὶ τοῦ Ρίμινι ἀποβιβάζονται στὴν Ἑλλάδα καὶ διώχνουν τοὺς
Γερμανούς (ἀρχές ὁκτωβρίου).

Ἡ Γερμανία τὸ 1945 καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς συμμά-
χους καὶ διαμελίζεται. Ἡ Ἱαπωνία κρατάει ἀκόμη..

Ἡ Ἀμερική, ποὺ εἶναι ἀνεπτυγμένη στὴ βιομηχανία περισ-
στέρο ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο, εἶχε βρῆ τὴν ἀτομικὴ βόμβα. Στὶς
πόλεις τῆς Ἱαπωνίας, Ναγκασάκι καὶ Χιροσίμα, ἔρριξε ἀπὸ μία.
Οἱ καταστροφές ποὺ ἔφεραν, ἥσαν τρομερές. Τρομαγμένοι οἱ
κίτρινοι παρεδόθησαν χωρὶς δρους.

Ἡ Ἑλλάδα, γιὰ τὶς μεγάλες θυσίες, ποὺ πρόσφερε στὸν
τιτάνειο αὐτὸν ἀγῶνα, ἔλαβε μέχρι τὴν ὕρα τὰ Δωδεκάνησα.
Μένουν δμως κι' ἄλλες ἐλληνικὲς χῶρες κι' ἀλύτρωτοι ἀδελ-
φοὶ μας, ποὺ ζητοῦν τὴν ἔνωση.

Τὴν 1ην Ἀπριλίου 1947, δ βασιλέας Γεώργιος ἀπέθανε. Στὸ θρόνο ἀνέβηκε ἡ Α. Μ. δ Παῦλος Α'. ‘Ο νέος μας Βασιλιάς εἶναι ὁ ἀκοίμητος φρουρός τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ἴδαινικῶν τῆς Φυλῆς μας.’ ‘Ἄς εὐχηθοῦμε στὰ χρόνια του νὰ δικαιωθοῦν οἱ ἔθνικοι μας πόθοι.’ ‘Ἄς ἐργασθοῦμε ὅλοι μὲ καρδιὰ κι’ ἐνθουσιασμὸ, γιὰ νὰ καταστήσουμε τὴν Ἑλλάδα μας, τὸ πνευματικὸ κέντρο τῆς Μεσογείου, ἄν δχι μακρύτερα.

‘Ο προορισμός μας λοιπὸν εἶναι νὰ ἡγηθοῦμε καὶ πάλιν τοῦ κόσμου. Νὰ δουλέψωμε γιὰ ν' ἀναπτυχθοῦν οἱ διάνοιες, ποὺ χρειάζονται, γιὰ νὰ συνθέσουν τὸν καινούργιο τεχνικὸ πολιτισμὸ μὲ τὶς ἀκατάλυτες χριστιανοελληνικὲς ἀρχές.

Κι’ αὐτὸς δὲν θ’ ἀναπτυχθῇ ἔξω ἀπὸ τὴν γαλανὴ δυάδα τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ.

ΠΙΝΔΟΣ

Τῶν προγόνων βλαστοὶ μ' ἀισαλέννα κορμιὰ
τοῦ πολέμου περνώντας τὴν φρίκη
τῆς καρδιᾶς μας τὴν φλόγα τὴν φέρατε μιὰ
ῶς ἐκεῖ ποὺ μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

Μὲ τὴν λόγχη χαράξαμε ἄδρο στὰ βουνά
τ' ὅνομά μας — γαλάζιο λουλούδι —
νὰ τὸ πάρη ὡς τὰ πέρατα δ' θρύλος ξανά
στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κάνη τραγούδι.

Προσταγὴ στὴ φυλὴ μας, σὰ νόμος βαρειά,
τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσωμε θάμα
Νᾶναι αἰώνια σὲ τούτη τὴν γῆ ἡ Λευτεριά,
κάποιας μοίρας δρίζει τὸ τάμα.

Μάννα Ἑλλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ἡχεῖ,
λὲς ἀκόμα, στῆς Πίνδου μιὰ κόχη,
στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζῃ, γεμάτο ψυχή,
τὸ τραυδὸ ποὺ ξεστόμισες «OXI».

ΣΠΕΡΑΝΤΖΑ

Ἐργασίες.— 1. ‘Ο Βασιλέας Γεώργιος Β’. ‘Η Α.Μ. δ Παῦλος Α'. 2. Χίτλερ, Μουσσολίνι. 3. Ποιοί ἥσαν οἱ μεγάλοι ἄνδρες καὶ στρατηγοὶ τῶν συμμάχων μας; 4. Οἱ Ἑλληνες τί ζόλο ἔπαιξαν στὸ β' παγκόσμιο πόλεμο; 5. Σὲ ποιούς ἀνήκει ἡ τιμή, ποὺ πρῶτοι ξεσκέ-

πασαν τὴν ἀδυναμία τοῦ ἄξονα ; Ποιήματα, διηγήματα. 6. Τί υπέφεραν οἱ "Ελληνες στὴν Κατοχὴ ; 7. Τί πολεμικὰ μέσα μεταχειρίσθηκαν οἱ ἐμπόλεμοι ;

Γενικὲς Ἐργασίες

1. Σὲ πόσα κεφάλαια ἔχωρίσαμε τὴν Ἰστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος ; Κάμετε γενικὴ περίληψη ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα, χωριστὰ γιὰ κάθε κεφάλαιο καὶ μία ἐπανάληψη γιὰ ὅλα μαζί. 2. Ποῖα εἶναι τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ; 3. Ποῖα τὰ ἐλαττώματα καὶ τί πρέπει νὰ κάνωμε ἐμεῖς οἱ νεώτεροι γιὰ νὰ τὰ κόψωμε ; 4. Ποιά τὰ ἴδαινικὰ τῆς Φυλῆς μας ; 5. Γιατί ὅλοι οἱ "Ελλήνες ἔχουν τὴν ἴδια Ἰστορία ;

Θέμα. Ἡ γλῶσσα, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδηση τῶν Ἑλλήνων. 7. Γιατί ἡ Ἑλλάδα μας θεωρεῖται μητέρα τοῦ πολιτισμοῦ.

ΓΕΝΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ πιὸ ζωντανότερη χώρα. Τὸ κάθε τι ζῇ στὸ παρὸν καὶ στὸ παρελθόν σὲ ἀρμονίᾳ ἀφάνταστη. Τίποτε δὲν πεθαίνει ἐδῶ. "Ολα μένουν ἀθάνατα κι' ἀναλλοίωτα καὶ στὴ φύση καὶ στοὺς ἀνθρώπους.

Μιὰ χούφτα Μαραθωνομάχοι τσακίζουν μυριάδες Πέρσες. Λίγα παλληκάρια τοῦ Κολοκοτρώνη ἀφανίζουν δλόκληρο τὸ στρατὸ τοῦ Δράμαλη.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας ξαναζῇ μὲ τὴν ἡττα τῶν Τούρκων στὸ Γέροντα.

Τὸ «μολὼν λαβέ» τοῦ Λεωνίδα μὲ τὸ νεώτερο «"Οχι» τοῦ Ἐθνους μας στοὺς Ἰταλούς.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα ἐνίκησε τὸ βάρβαρο Ρωματίο κατακτητὴ μὲ τὸν πολιτισμό της. Ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἐφώτισεν κι' ἐκπολίτισεν δλο τὸ νέο σημερινὸ κόσμο.

Τὸ ἔθνος μας σὰν τὸν Φοίνικα ξαναγεννιέται καὶ πάλι ἀπὸ τὴ στάκτη. Χωρὶς ἀνθρώπινες θυσίες, δὲν γίνονται μεγάλα ἔργα. Ποτάμια ἀγνὸ ἑλληνικὸ αἷμα ἐπότισε κάθε σπιθαμὴ τοῦ ἔδαφους μας. Οἱ αἰματοποτισμένες χῶρες μας σιγὰ σιγὰ ἐνώ-

νονται μὲ τὴ Μάννα τους. Τ' ὅνειρο τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν μας καὶ τὸ δικό μας εἶναι νὰ ξανασμίξωμε.

Ἡ Ἑλληνικὴ Φυλὴ στὸν ἀέναο χρόνο τῆς φθορᾶς, δὲν καταστρέφεται. Μέσα της, κλίνει θαυματουργικὴ κοσμογόνο δύναμη. Κάθε τόσο ἀναζωογονεῖ, θεοποιεῖ καὶ λαμπρύνει τὶς ἀκατάλυτες ἀξίες τῆς δικαιοσύνης, τῆς φιλοπατρίας, τῆς θρησκείας, οἰκογενείας καὶ τῆς φιλοπονίας.

Οἱ λέξεις «Ἐλληνας» καὶ «Ἐλλάδα» εἶναι φωτεινὲς ἰδέες. Σημαίνουν πρόσδο κι' ἀκένωτη πηγὴ πολιτισμοῦ. Οἱ πατέρες μας ἔκαναν τὴν Ἑλλάδα σεβαστὴ στοὺς φίλους καὶ τρομερὴ στοὺς ἔχθρούς της.

Οἱ νέοι, μὲ τὴν ἐπιμέλειά τους, ἀς ἐκπληρώσουν τὰ ἴδαινα καὶ τῆς θεόσταλτης Φυλῆς μας.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Σελ.

1. Η πολιτική κατάσταση τής Εύρωπης μετά τὴν ἀλωση τῆς Κωνστάντζεως	3
α) Η Τουρκική Αύτοκρατορία	6
β) Η Βενετία	7
γ) Η Ρωσία καὶ τ' ἄλλα εὐρωπαϊκά κράτη	7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

‘Η προεπαναστατική περίοδος’

1. Τουρκοκρατία	9
α) Δεινοπαθήματα Ἐλλήνων	10
β) Ἐξοπλισμὸς τῶν χριστιανῶν	10
2. Οργάνωση τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ	12
α) Θρησκευτικὰ προνόμια—Πατριάρχης	13
β) Πολιτικὰ προνόμια—Προεστοὶ	13
γ) Φαναριώτες	14
δ) Ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες	16
ε) Ἀνάπτυξη τοῦ ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ	18
3. Η Παιδεία στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας	20
α) Κρυφὰ σχολεῖα. Διάφορες σχολές	22
β) Δάσκαλοι τοῦ Γένους	22
4. Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἐλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας	23
α) Τὸ κίνημα τοῦ 1770	23
β) Λάδμπρος Κατσώνης καὶ Γεώργιος Ἀνδρίτσος	24
5. Προετοιμασία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως	26
α) Γαλλικὴ Ἐπανάσταση	27
β) Ρήγας Φεραίος	27
γ) Οἱ Σουλιώτες	29
δ) Ὁ Ἄλη Πασᾶς τῶν Ιωαννίνων	30
ε) Δεύτερη ἐπίθεση τοῦ Ἄλη κατὰ τοῦ Σουλιοῦ	31
στ) Ἐκπατρισμὸς τῶν Σουλιωτῶν	32
ζ) Ιερὰ Συμμαχία	34
η) Φιλικὴ Ἐταιρία	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

‘Ἐλληνικὴ Ἐπανάσταση’

Πρώτη φάση τοῦ ἀγῶνα (1821—1823)

Α' Γεγονότα κατὰ τὸ 1821

1. Ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχίᾳ	37
α) Ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν Ἐπανάσταση ἀπ' τὴν Μολδοβλαχίᾳ	37

β) Τὸ κίνημα στὴ Μολδοβλαχία ἀποτυχαίνει	38
2. Ἡ καθαυτὸ δὲ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση	
α) Ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο	41
3. Σφαγὴς τῶν Τούρκων καὶ ἀπογχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου	43
4. Ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων στὴν Πελοπόννησο	
α) Στρατηγικὴ εύφυτα τοῦ Κολοκοτρώνη	45
β) Μάχη στὸ Βαλτέτσι, Βέρβαινα καὶ Δολιανά	47
γ) Ἀλωση τῆς Τριπόλεως	48
5. Ἐπανάσταση στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα	
α) Ἀθανάσιος Διάκος	50
β) Ὁδυσσέας Ἀνδροῦτσος	51
γ) Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά	53
6. Ἐπανάσταση στὴ Δυτικὴ Στερεά, Θεσσαλία, Μακεδονία	54
7. Ἐπανάσταση στὸ νησιά	
α) Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου βοηθοῦν τὴν ἐπανάσταση	56
β) Ὁ Παπανικολῆς καίει τὴν Τουρκικὴ φρεγάτα	57
8. Πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο	58

Γεγονότα κατὰ τὸ 1822

1. Τὸ Τουρκικὸ σχέδιο	60
2. Θαλασσινοὶ ἄγῶνες	
α) Καταστροφὴ τῆς Χίου	60
β) Κατορθώματα τοῦ Κανάρη	62
3. Ἀγῶνες στὴν ἔηρα	
α) Ἡ μάχη τοῦ Πέτα	64
β) Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	65
γ) Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη	66

Γ' Γεγονότα κατὰ τὸ 1823

1. Μάροκος Μπότσαρης	69
2. Φιλελληνισμὸς στὴν Εύρωπη, Λόρδος Βύρων	71
3. Ἐμφύλιοι πόλεμοι	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Δεύτερη Φάση τοῦ ἀγῶνα (1824—1829)

Α' Γεγονότα κατὰ τὸ 1824

1. Ἀγῶνες Τουρκίας καὶ Αἰγύπτου νὰ καταπνίξουν τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση	
α) Κατάπνιξη τῆς Κρητικῆς Ἐπιπναστάσεως καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Κάσσου	75
β) Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	76
γ) Ἡ μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντα	77

Β' Γεγονότα κατὰ τὸ 1825

1. Ἀπόβαση Ἰμπραῆμ στὴν Πελοπόννησο	
α) Μάχη στὸ Κρεμμύδι καὶ στὴ Σφακτηρία	78

β) Μάχη στὸ Μανιάκι—Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα	80
2. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	82
Γ' Γεγονότα κατὰ τὸ 1826	
1. Τρίτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου εξοδος τῆς φρουρᾶς	83
2. Έπανοδος τοῦ Ἰμπραήμ στὴν Πελοπόννησο ἐπίθεση κατὰ τῆς Μάνης καὶ καταστροφὴ τοῦ Μωριά	86
3. Ύποταγὴ τῆς Στερεάς καὶ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως	86
4. Τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη καὶ μάχη τῆς Ἀράχωβας	88
Δ' Γεγονότα κατὰ τὸ 1827	
1. Ἡ Κυβέρνηση διαταράσσει τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη	89
2. Μάχη τοῦ Φαλήρου καὶ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη	90
Ε' Ἐπέμβαση τῶν Δυνάμεων	
1. Ναυμαχία στὸ Νευαρίνο	91
ΣΤ' Γεγονότα κατὰ τὸ 1828, 1829	
1. Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'	
Τὸ ἔλευθερο Ἑλληνικὸ Κράτος	
1. Ὁ Καποδίστριας πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος	95
2. Βασιλεία τοῦ Ὄθωνα	97
3. Ἡ Βασιλεία Γεωργίου Α'	
α) Γεώργιος Α' ἐμπρὸς στὰ Ἑλληνικὰ προβλήματα	98
β) Τὸ Ἀνατολικὸ ζήτημα	100
γ) Ὁ πόλεμος τοῦ 1897	103
δ) Τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα	104
ε) Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος	105
4. Βασιλεία Κωνσταντίνου ΙΒ'	
α) Πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων	108
β) Πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος	110
γ) Μικρασιατικὴ καταστροφὴ	111
5. Βασιλεία Γεωργίου Β'	
1. Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος	112
Ἡ ἀπολύτρωση	114
Γεν. Ἀνασκόπηση	116

1000/93

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Άριθ. Πρωτ. 50709

Αθήναι τῇ 12-6-50

Πρός

Τοὺς κ. Σ. Δασκαλογιάννην - Δ. Μεγαλόπουλον

Ένταθμα

Άνακοινούμεν ύμην διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 49529]1950 ἀποφάσεως τοῦ 'Υπουργείου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κεντρικοῦ Γνωμοδοτικοῦ καὶ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς 'Εκπαιδεύσεως, ἐνεκρίθη ὅπως χρησιμοποιηθῆ ώς βοηθητικὸν βιβλίον τοῦ μαθήματος τῆς 'Ιστορίας διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ ὑπό τὸν τίτλον 'Ιστορία τῆς Ν. Ελλάδος βιβλίον ύμῶν ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Παρακαλούμεν δύνεν δημοσιεύσητε διὰ τὴν ἔγκαιρον ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ 'Εκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸν κανονισμὸν ἐκδόσεων βοηθητικῶν βιβλίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ἐντολὴ 'Υπουργοῦ

Ο Διευθυντής
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ